

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

*[ACTUAL ISSUES
OF UKRAINIAN LINGUISTICS:
THEORY AND PRACTICE]*

*[АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
УКРАИНСКОЙ ЛИНГВИСТИКИ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА]*

XXXIX

Засновано 2000 року

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Інституту філології
26 листопада 2019 року*

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенти:

А.В. Висоцький, д-р філол. наук, проф.

О.А. Стишов, д-р філол. наук, проф.

Ю.Л. Мосенкіс, д-р філол. наук, проф.

А 43 Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика : зб. наукових праць. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2019. Вип. 39. 176 с.

У збірнику наукових праць аналізуються актуальні, перспективні, дискусійні питання сучасної лінгвістики в її множинних дослідницьких парадигмах. Видання розраховано на фахівців у галузях філології, філософії, культурології, історії та інших соціогуманітарних дисциплін, а також науковців вищих навчальних закладів.

ISSN 2311-2697 (Print)
ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Наукова індексація:

INDEX COPERNICUS (Польща)
ERIH PLUS (Норвегія)
RESEARCH BIB (Японія)
РІНЦ / eLIBRARY (Росія)

УКРАЇНІКА НАУКОВА (Україна)
LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
GOOGLE SCHOLAR

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 5755 від 15.01.2002 р.

Збірник наукових праць є **фаховим виданням із дисциплін філологічного профілю** (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.10.2015 р., № 1021)

Цей журнал ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons
Зазначення Авторства 4.0 Міжнародна

Спеціальність ДАК / міжнародна сертифікація:

філологічні науки (мовознавство) / language and linguistics
соціальні комунікації / social communication

Періодичність: двічі на рік (електронна версія розміщується на сайті видання не пізніше **1 лютого та 1 липня** кожного року)

Редакція підтримує політику відкритого доступу до публікацій (**Open Access**)

© Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика

Головний редактор:

Л.І. Шевченко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.

Відповідальний секретар:

Д.Ю. Сизонов, канд. філол. наук, доц.

Відповідальний секретар англomовної версії:

О.М. Плясун

Українська редакційна колегія:

Б.М. Ажнюк, д-р філол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р філол. наук, проф.;

Л.П. Гнатюк, д-р філол. наук, проф.;

Д.В. Дергач, канд. філол. н., доц.;

С.Я. Єрмоленко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

А.П. Загнітко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Т.Ю. Ковалевська, д-р філол. наук, проф.;

Л.Ф. Компанцева, д-р філол. наук, проф.;

О.В. Левко, канд. філол. наук, доц.;

О.І. Луценко, канд. філол. н., доц.;

Л.А. Лисиченко, д-р філол. наук, проф.;

Г.П. Півторах, акад. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Р.П. Радишевський, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

С.К. Росовецький, д-р філол. наук, проф.;

М.А. Собуцький, д-р філол. наук, проф.;

О.О. Тараненко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

В.А. Широков, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.;

Л.В. Шулінова, канд. філол. н., доц.

Міжнародна редакційна колегія:

Артур Брацкі, д-р гуманіт. наук, проф. (Польща);

Андрій Даниленко, канд. філол. наук, проф. (США);

Дель Гаудіо Сальваторе, PhD (д-р філософії) (Італія);

Александр Кіклєвіч, д-р філол. наук, проф. (Польща);

Максім Каранфіловскі, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

Наталія Клушина, д-р філол. наук, проф. (Росія);

Лідія Тантуровска, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

Бранко Тошович, д-р філол. наук, проф. (Австрія);

Адам Фаловскі, д-р філол. наук, проф. (Польща);

Адреса редакційної колегії: 01601, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 14, ауд. 131,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут
філології; тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua ; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Reviewers:

A.V. Vysotskiy, doctor of philology, prof.

O.A. Styshov, doctor of philology, prof.

Y.L. Mosenkis, doctor of philology, prof.

A 43 Actual issues of Ukrainian linguistics : theory and practice : scientific digest. Kyiv : Publishing center "Kyiv university", 2019. Vol. 39. 176 p.

The scientific digest contains contributions dedicated to the analysis of relevant, promising, controversial issues of modern linguistics in its plural research paradigmes. It is addressed to specialists in various disciplines of humanities: philology, philosophy, culturology, history etc. as well as to university scholars.

ISSN 2311-2697 (Print)

ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Scientific indexation:

INDEX COPERNICUS (Poland)

ERIH PLUS (Norway)

RESEARCH BIB (Japan)

RISC / eLIBRARY (Russia)

SCIENTIFIC UKRAINE (Ukraine)

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

Certificate of state registration of the print media KB № 5755, 15.01.2002.

The scientific digest is a **professional edition of philological sciences** (decree of the Ministry of education and science of Ukraine, 07.10.2015, № 1021).

This digest is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

International certification:

language and linguistics

social communication

Frequency: twice a year (online version is posted on the website of the edition no later than **February 1** and **July 1** of each year)

The Editorial Board follows **Open Access** policy

© Actual issues of Ukrainian linguistics : theory and practice

Chief editor:

L.I. Shevchenko, corresponding member of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.

Executive secretary:

D.Y. Syzonov, PhD, assoc. prof.

Executive secretary of the English version:

O.M. Pliasun

Ukrainian editorial board:

B.M. Azhnyuk, doctor of philology, prof.;

F.S. Batsevykh, doctor of philology, prof.;

D.V. Dergach, PhD, assoc. prof.;

L.P. Hnatiuk, doctor of philology, prof.;

S.Y. Yermolenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

L.F. Kompantseva, doctor of philology, prof.;

T.Y. Kovalevska, doctor of philology, prof.;

O.V. Levko, PhD, assoc. prof.;

O.I. Lutsenko, PhD, assoc. prof.;

L.A. Lysychenko, doctor of philology, prof.;

G.P. Pivtorak, acad. of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.;

R.P. Radyshevskyy, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

S.K. Rosovetskyy, doctor of philology, prof.;

M.A. Sobutskyyi, doctor of philology, prof.;

L.V. Shulinova, PhD, assoc. prof.;

V.A. Shyrovok, acad. of NAS of Ukraine, doctor of technical sciences, prof.;

O.O. Taranenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

A.P. Zagnitko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.

International editorial board:

Artur Bratski, doctor of humanities, prof. (Poland);

Andrii Danylenko, PhD, prof. (USA);

Del Gaudio Salvatore, PhD (Italy);

Maksim Karanfilovski, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Aleksander Kiklevich, doctor of philology, prof. (Poland);

Natalia Klushyna, doctor of philology, prof. (Russia);

Lidia Tanturovska, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Branko Toshovych, doctor of philology, prof. (Austria);

Adam Falowski, doctor of philology, prof. (Poland)

Editorial address: 01601 Kyiv, Taras Shevchenko Blvd, 14, aud. 131, Taras
Shevchenko National University of Kyiv, Institute of philology, tel. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua ; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенты:

А.В. Высоцкий, д-р филол. наук, проф.

А.А. Стышов, д-р филол. наук, проф.

Ю.Л. Мосенкис, д-р филол. наук, проф.

А 43 Актуальные проблемы украинской лингвистики : теория и практика : сб. научных трудов. Киев : ИПЦ "Киевский университет", 2019. Вып. 39. 176 с.

В сборнике научных трудов анализируются актуальные, перспективные, дискуссионные вопросы современной лингвистики в ее множественных исследовательских парадигмах. Издание адресуется специалистам в области филологии, философии, культурологии, истории и других социогуманитарных дисциплин, а также исследователям высших учебных заведений.

ISSN 2311-2697 (Print)
ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Научная индексация:

INDEX COPERNICUS (Польша)
ERIH PLUS (Норвегия)
RESEARCH BIB (Япония)
РИНЦ / eLIBRARY (Россия)

УКРАИНИКА НАУЧНАЯ (Украина)
LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
GOOGLE SCHOLAR

Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации – Серия КВ № 5755 от 15.01.2002 г.

Сборник научных трудов является **специализированным изданием по дисциплинам филологического профиля** (приказ Министерства образования и науки Украины от 07.10.2015 г., № 1021).

Этот журнал доступен по лицензии Creative Commons
"Attribution" ("Атрибуция") 4.0 Всемирная

Специальность ДАК / международная сертификация:

филологические науки (языкознание) / language and linguistics
социальные коммуникации / social communication

Периодичность: дважды в год (электронная версия размещается на сайте не позже **1 февраля и 1 июля** каждого года)

Редакция поддерживает политику открытого доступа к публикациям (**Open Access**).

© Актуальные проблемы украинской лингвистики : теория и практика

Главный редактор:

Л.И. Шевченко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.

Ответственный секретарь:

Д.Ю. Сизонов, канд. филол. наук, доц.

Ответственный секретарь англоязычной версии:

О.Н. Плясун

Украинская редакционная коллегия:

Б.Н. Ажнюк, д-р филол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р филол. наук, проф.;

Л.П. Гнатюк, д-р филол. наук, проф.;

Д.В. Дергач, канд. филол. наук, доц.;

С.Я. Ермоленко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

А.А. Загнитко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

Т.Ю. Ковалевская, д-р филол. наук, проф.;

Л.Ф. Компанцева, д-р филол. наук, проф.;

А.В. Левко, канд. филол. наук, доц.;

Л.А. Лисиченко, д-р филол. наук, проф.;

О.И. Луценко, канд. филол. наук, доц.;

Г.П. Пивторак, акад. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

Р.П. Радышевский, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

С.К. Росовецкий, д-р филол. наук, проф.;

М.А. Собуцкий, д-р филол. наук, проф.;

А.О. Тараненко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

В.А. Широков, акад. НАН Украины, д-р техн. наук, проф.;

Л.В. Шулинова, канд. филол. наук, доц.

Международная редакционная коллегия:

Артур Брацки, д-р гуманитарн. наук, проф. (Польша);

Андрей Даниленко, канд. филол. наук, проф. (США);

Дель Гаудио Сальваторе, PhD (д-р философии) (Италия);

Максим Каранфиловски, д-р филол. наук, проф. (Северная Македония);

Александр Киклевич, д-р филол. наук, проф. (Польша);

Наталья Клушина, д-р филол. наук, проф. (Россия);

Лидия Тантуровска, д-р филол. наук, проф. (Северная Македония);

Бранко Тошович, д-р филол. наук, проф. (Австрия);

Адам Фаловски, д-р филол. наук, проф. (Польша).

Адрес редакционной коллегии: 01601, г. Киев, бул. Т. Шевченко, 14, ауд. 131,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Институт
филологии; тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua ; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

ДО 200-РІЧЧЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.8-20>

Шевченко Л.І.

orcid.org/0000-0001-6290-2307

**РЕМІНІСЦЕНЦІЇ ЛІНГВІСТА ДО ТЕОРІЇ
ІДЕНТИФІКАЦІЇ: ЕПІСТОЛЯРІЙ ПАНТЕЛЕЙМОНА
КУЛІША. СТАТТЯ 2**

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу складного процесу еволюції світогляду Пантелеймона Куліша – поліфонічної особистості, яка залишила в історії української культури спадщину літератора, видавця, перекладача. Творчість П. Куліша і його епістолярій досліджуються в категоріях теорії Е.Х. Еріксона, що стала інтелектуальною матрицею для розуміння процесів розвитку суб'єкта в певних психосоціальних умовах і обставинах. Твердиться, що теорія Е.Х. Еріксона створила інтелектуальну матрицю аналізу розвитку суб'єкта в системі психосоціальних умов і обставин. Розглянуто основний постулат автора, в якому аналізується співвідносність особистості з психосоціальною тотожністю. Розглянуто також етапи еволюції національної самосвідомості П. Куліша – від обстоювання слов'янофільських позицій у ранній юності до еволюційного розширення світоглядної концепції. Відповідно аналізується домінанта україноцентричності митця, збагачення його світогляду європейськими ідеями, ідеалами, культурними фактами і, як наслідок, – сформований світогляд із розумінням ідентифікаційної перспективи народу в європейській історії та культурі. У статті розглянуто критерії етноідентифікації П. Куліша: екзистенційний вибір, усвідомлення шляхів самореалізації, досягнення внутрішньої свободи, вирішення індивідуально-психологічних проблем приналежності до певної соціальної страти, реалізація потужних інтенцій особистості в національній мові. Аналітика статті побудована на епістолярії П. Куліша – репрезентативній формі авторської комунікації з провідними літераторами і громадськими діячами слов'янського світу середини XIX ст. Епістолярій дозволяє*

висвітлити панораму ідей і концепцій, що були актуалізовані інтелектуалами в контексті аналізу проблеми національної ідентичності.

Ключові слова: Пантелеймон Куліш, теорія ідентифікації, самоідентифікація, система психосоціальних умов і обставин, система цінностей, еволюція особистості, інтерпретації культури, україноцентрична перспектива, епістолярій П. Куліша.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: style_m_k@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

orcid.org/0000-0001-6290-2307

A LINGUIST'S REMINISCENCES TO IDENTIFICATION THEORY: EPISTOLARY OF PANTELEIMON KULISH. ARTICLE 2

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the complex process of evolution of Panteleimon Kulish's worldview. Panteleimon Kulish was a polyphonic personality who left in the history of the Ukrainian culture the heritage of a writer, publisher and translator. P. Kulish's epistolary and creative work are investigated in the categories of E. Erickson's theory, which has become an intellectual matrix for understanding the processes of a subject's development in certain psychosocial conditions and circumstances. In E. Erickson's theory of identification the article analyses the epistolary of Panteleimon Kulish – an outstanding Ukrainian culturologist, publisher, writer and translator. The author states that E. Erickson's theory created the intellectual matrix of a person's development analysis in the system of psychosocial conditions and circumstances. The scholar studies E. Erickson's main postulate, namely the correlation of a personality with psychosocial identity. The stages of evolution of P. Kulish's national self-consciousness (from assertion of slavophile positions in his youth to evolutionary extension of the author's worldview) are considered. Accordingly, the dominant of the artist's Ukrainian-centricity, enrichment of his worldview with European ideas,*

ideals, cultural facts and, as a consequence, a formed outlook with understanding of the identification perspective of the nation in European history and culture are analyzed. The major problem in the analysis of P. Kulish's creative person is the problem of ethnic identification. The article explores the criteria of P. Kulish's ethnic identification: existential choice, ways of self-realization, achievement of internal freedom, solving individual-psychological problems of belonging to a certain social strata, realization of a person's powerful intentions in the national language. The analytics of the article is based on P. Kulish's epistolary that is a representative form of the author's communication with the leading writers and public figures of the Slavic world in the middle of the 19th century. The epistolary enables to build a panorama of ideas and concepts that have been developed by intellectuals in the context of analyzing the problem of national identity.

Key words: *Panteleimon Kulish, theory of identification, self-identification, system of psychosocial conditions and circumstances, value system, evolution of personality, interpretations of culture, Ukrainian-centric perspective, P. Kulish's epistolary.*

Information about the author: *Shevchenko Larysa Ivanivna – corresponding member of NAS of Ukraine, doctor of philology, professor; head of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *style_m_k@ukr.net*

Шевченко Л.И.

orcid.org/0000-0001-6290-2307

РЕМИНИСЦЕНЦИИ ЛИНГВИСТА К ТЕОРИИ ИДЕНТИФИКАЦИИ: ЭПИСТОЛЯРИЙ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛИША. СТАТЬЯ 2

Аннотация. *Статья посвящена анализу сложного процесса эволюции мировоззрения Пантелеймона Кулиша – полифонической личности, оставившей в истории украинской культуры наследие литератора, издателя, переводчика. Творчество П. Кулиша и его эпистолярный исследуются в категориях теории Э.Х. Эриксона, ставшей интеллектуальной матрицей для понимания процессов развития субъекта в определенных психосоциальных условиях и обстоятельствах. Утверждается, что теория Э.Х. Эриксона создала*

інтелектуальну матрицю в аналізі розвитку суб'єкта, розглядаємого в системі психосоціальних умов і обставин. Проаналізовано основний постулат автора, в якому досліджується співвідношення особистості з психосоціальним тождеством. Розглянуто етапи еволюції національного самосвідомості П. Куліша – від відставання слов'янофільських позицій в ранній юності до еволюційного розширенню світоглядної концепції. Аналізується домінуюча україноцентричності, обогачення його світогляду європейськими ідеями, ідеалами, культурними фактами і, як наслідок, – сформоване світоглядне співвідношення з розумінням ідентифікаційної перспективи народу в європейській історії і культурі. В статті розглянуто критерії етноідентифікації П. Куліша: екзистенціальний вибір, усвідомлення шляхів самореалізації, досягнення внутрішньої свободи, рішення індивідуально-психологічних проблем належності до певної соціальної стратегії, реалізації потужних інтенцій особистості в національному мові. Аналітика статті побудована на епістолярії П. Куліша – репрезентативній формі авторської комунікації з провідними літераторами і громадськими діячами слов'янського світу середини XIX в. Епістолярій дозволяє розглянути панораму ідей і концепцій, які були актуалізовані інтелектуалами в контексті аналізу проблеми національної ідентичності.

Ключові слова: Пантелеймон Куліш, теорія ідентифікації, самоідентифікація, система психосоціальних умов і обставин, система цінностей, еволюція особистості, інтерпретації культури, україноцентрична перспектива, епістолярій П. Куліша.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-корреспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувача кафедрою стилістики і мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронний адрес: style_m_k@ukr.net

Історія модусів пізнання, як й історія інтерпретацій культури, нагадує часом лабіринт, де ниткою Аріадни слугує виструнченість теорій, можливо інколи наукова традиція, або інтелектуальна здатність до наближення асоціативних полів, що

формують аналогії та перетинання фактів. Кулішева доба в українській культурній свідомості – це час актуалізації тектонічних процесів самоусвідомлення народом власної ідентичності, прагнення збагнути і окреслити цю самість, цей код духовності, ці форми вираження.

Набагато пізніше і зовсім в іншій ситуації Ю. Габермас скаже: "Нівелювання жанрової відмінності між літературною критикою та літературою звільняє справу критики від прикрого примусу підкоряти себе псевдонауковим стандартам; водночас вона здійснює себе над наукою до рівня творчої активності" [1, с. 189]. Для П. Куліша проблема була в іншому, ніж у Ю. Габермаса, в його час логіки і послідовностей, коли йшлося не про нівелювання вже сформованих відмінностей між філософією та літературою, а про пошук спільного світоглядного знаменника для різних видів творчої діяльності в ім'я утвердження головного – національної ідентичності.

Зауважимо також, набагато пізніше, наприкінці Кулішевого століття і початку нового, вже у заявленій і сформульованій парадигмі українського народництва та її безперечних етико-культурних здобутків, уважні дослідники ставлять і аргументують як актуальне і досі для українського інтелігента питання, знову ж таки, національної ідентичності. Навіть коли йдеться про постаті, однозначно асоційовані в культурі українців із першими, знаковими, чиї творчі досягнення визначили статус і духовні візії народу в європейській цивілізації.

У цьому контексті заслуговує на увагу аргументований коментар Я. Лавського (Y. Lawski) щодо самоідентифікації І. Франка – класика української літератури і водночас поліфонічної особистості, культурний світогляд якого сповнений апелятивами до різних мов, культур і персоналій широкого європейського світу: "Франко постійно здійснював те, що називаю археологією українського культурного тексту в старопольській культурі" (покликання Я. Лавського на працю І. Франка "Wzajemny i stosunek literatury polskiej i rusinskiej" – Л.Ш.). Здійснював також місію визначення місця русинської

.....

культури поміж інших сучасних культур (німецької, російської, австро-угорської).

Висновково із тих розрізень і самоокреслень стало розуміння, що усвідомлення українського етосу й етносу може відбутися з опертям на суспільні верстви, котрі – як простий народ – були маргіналізованими. Можна твердити, що Франкова народність ані була отримана / вимушена, ані мав її вибирати. Франко сформував погляд на таке бачення української народності, яке, будучи занурене в глибокі пласти історії та етнографічні джерела, водночас є сучасним самоусвідомленням свого існування серед інших, вже на той час більш динамічно сформованих культур¹ [18, с. 83].

П. Куліш, який формувався в тому ж Франковому столітті (хоча й значно раніше) і втілював поліфонічність для української особистості діяльні характеристики спраглої пошуку істини, бажання реальної інтелектуальної праці та перспективи, зі зрозумілих причин питання національної ідентифікації ставить постійно.

В юності – це визначення творчих завдань і констатації реальних суспільних ситуацій. Як це сформульовано в листі до Михайла Погодіна від 2 березня 1843 р., де П. Куліш спершу зауважує на творчих планах і вже в наступному абзаці твердить: "Воспитывался я в Киевском университете, на святой же Руси до сих пор не сподобился ещё бывать, и потому я почти брежу Вашею Московиею, изучая русскую старину" [2, с. 15]. Якщо

¹ "Franko stale prowadził to, co nazywam archeologią tekstu ukraińskiej kultury w kulturze staropolskiej. Prowadził też misję rozpoznawania miejsca kultury rusińskiej pośród innych kultur współczesnych (niemieckiej, rosyjskiej, austro-węgierskiej). Wynikiem tych rozpoznań i samookreśleń była konkluzja, iż wydzwignięcie etosu i etnosu ukraińskiego może się dokonać na fundamencie warstw społecznych, które – jak lud – były marginalizowane. Można powiedzieć, że France narodowość ani nie została nadana / narzucona, ani nie dokonał on jej wyboru. Franko dokonał kreacji takiej wizji narodowości ukraińskiej, która będąc zanurzona w głębokich warstwach historii i źródłach etnograficznych, jest też nowoczesnie samoświadoma swego istnienia pośród innych, już na tę chwilę dziejową mocnej ukształtowanych kultur".

зважити на розкидані в цьому листі, як і в багатьох інших цього періоду, апелятиви до "Руси беспредельной и всей славянской нашей родни", з усією очевидністю можна зробити висновок про передусім слов'янську самоідентифікацію П. Куліша. Із безумовною увагою до "малороссийского" (в термінології автора) культурно-історичного спадку. І навіть більше – в листі зі Сквири до Михайла Юзефовича від 10 вересня 1844 р. П. Куліш інформує адресата про знайдені в бібліотеці Графа Свідзінського важливі для нашої історії книги, з-поміж іншого коментуючи історичну перспективу:

"Политическая жизнь Малороссии давно кончилась; та жизнь, которая выражается в языке, костюмах, обычаях и пр., – назову её хоть поэтической, – также с каждым годом теряет свою выразительность. Малороссия скоро сольётся совершенно в одно тело с Россиею. Это и хорошо, но не хорошо то, что она, расцветая около двух веков такою сильною, такою пышною народною жизнью при слиянии с народом русским, мало привнесла в него новых элементов выработанных собственными силами во время отдельного своего существования" [5, с. 41].

Наголосимо для справедливості, наведені дискусійні висловлювання належать людині, яка водночас настійливо, щоденно й неухально працює над фольклорними записами, українськими писемними пам'ятками, ентузіастично спілкується з видавцями, для якої мовна майстерність і фактологічна точність є своєрідним духовним *alter ego*, внутрішньою домінантою сутності творчої людини. Пізніше, в зовсім інших випробувальних обставинах заслання в Тулу після розгрому кирило-мефодіївців, П. Куліш сповідально напише Олександрі Куліш:

"Мне решительно нельзя быть нездоровым; я с утра до вечера в работе... а во время работы беспрестанно о чём-нибудь думаю: то история проходит через мою голову, то соображения о прочитанных мною книгах, то обдумываю, как что должно писать или как чем усовершенствоваться; словом – в голове настоящая академия" [6, с. 278].

Ідентифікаційний компонент світогляду П. Куліша формується, на нашу думку, еволюційно – на цілісність світосприймання впливає огром політичних, історико-соціальних й особистих обставин життя. Окремо наголосимо на колі спілкування П. Куліша з юності й до завершення творчої праці – це першорядні науковці, видавці, любителі словесності, друзі й опоненти, які поділяють незмірне захоплення культурою в усьому її обширі, історичних витоках і, головне, які живуть у цьому світі культурних домінант. Стосунки з ними різні – за гарячею вдачею самого П. Куліша (згадаймо лишень лист із Києва до Тараса Шевченка від 31 грудня 1844 р., де адресант різко й однозначно звертається до поета:

"Мне досадно, что Вы не списавшись со мною, объявили мое имя в числе сотрудников, тогда как я понятия не имею о Вашем литературном предприятии. Объявление Ваше пахнет сильно спекуляциею, что я решился было, как только выйдет в свет Ваша "Украина", написать рецензию и указать все ошибки, каких, без сомнения, будет бездна в тексте Вашей скоропоспелой книжки...Вы, господа, принимаясь с ребяческим легкомыслием за Малороссию, без советов людей, серьёзно занятых этим предметом, вредите во мнении публики самому предмету и компрометируете нас" [7, с. 44-45].

Проте хіба така гарячність не виправдана моральними ма́кисмами і надвимогливим ставленням до творчої праці самого П. Куліша?

Інший аспект – особливості характеру, обставин життя, корекції світогляду під впливом різних чинників творчих візаві П. Куліша. Як це, зокрема, сталося в розвитку стосунків із Ізмаїлом Срезневським: від захоплення вченим в юності – до вкрай негативного сприйняття і численних жорстких висловлювань в епістолярії вже зрілого П. Куліша.

Зазначимо, і це головне, П. Куліш виразно змінює і декларує в різні, неоднакові періоди свого життя принципи і перспективи, що ідентифікують світогляд особистості. Так, ще в 1846 р. у листі до Миколи Костомарова прочитуємо етичну маніфестацію

сформованих уявлень про українського інтелігента, який із основ ґрунту своєї українськості та діяльності в ім'я неї, піднімається до співмірності з європейською освітою та культурою. Рівні Кулішевої аргументації є фактологічним запереченням протиставлення між українськістю та європейськістю. Відтак,

"Можно знать наизусть все наши песни, предания и летописи и усвоить себе образованность европейскую в высшей степени. Я не понимаю, как Вы одним решительно исключаете другое!... Ваше мнение, что для изучения своего языка нужно удалаться от образованного общества, совершенно ошибочно" [4, с. 88].

Покликаючись на спостереження за вихованням дітей у родині Білозерських, П. Куліш захоплено розповідає про культурну ідентифікацію цієї близької до нього сім'ї українських інтелігентів. Різнобічна ідентифікаційна аргументація П. Куліша є зверненням і до постаті Т. Шевченка, "который выражает на этом языке (українською мовою – Л.Ш.) и псалмы Давида, достойные уст самого высшего общества" [4, с. 88].

Більше того, україноцентрична перспектива у світогляді П. Куліша обґрунтовується і домінує над його постійним прагненням протягом всього життя пізнати інші культури, мови, країни. Відтак не риторичне, а сповнене реального змісту і вистажданого болю питання, звернене до М. Костомарова:

"Зачем вы говорите, что у нас, украиноманов, идеалы в голове – мужики, свинари, чумаки и т.п. рабы?... Это брань и больше ничего. Украинец сочувствует и Ахиллосу, и Александру Македонскому, и крестовым походам, и Генрихам, и Людовикам, и прочее, но следует ли из этого, чтобы он, оставив своё писал о них?" [4, с. 88].

Полемічна пристрасть П. Куліша у відстоюванні україноцентричних переконань створює градаційний ряд логічних й асоціативних доведень: "верх безрассудства" залишити "своих полуобразованных Гекторов и Ахиллов

.....

потому только, что мы не имеем Периклов, Сократов, Наполеонов". Навіть якщо, гаряче твердить П. Куліш, "чужое лучшее (в чём я и согласен), то следует из этого, что наше ничего не стоит". Не розгортаючи історико-соціальних доведень, П. Куліш аргументує свою незгоду з М. Костомаровим метафоричним порівнянням: "чужое лучше потому, почему обременённая вкусными плодами яблоня лучше слабого и недоставляющего ни прохлады, ни красоты, ни плодов дубчика" [4, с. 88-89].

В аргументації власної україноцентричності П. Куліш формулює світоглядні етичні принципи, що, на його переконання, мають бути доміантними в суспільній діяльності інтелігента: "Что же касается до развития, а не стояния, то оно совершается сперва в действателях, а потом (особенно при лучших внешних обстоятельствах) перейдёт и к народу" [4, с. 89].

Покликання на українську історію культури в цьому випадку свідчать не тільки про життєздатність ідей П. Куліша, але і про відстоювання активної життєвої позиції, де літератор має не "делать возгласы" з приводу ніби-то "потери нашего языка и обычаев". Український інтелігент має "писать учебники, наставительные – практические книги и по возможности заводит школы" [4, с. 89].

Якщо вжити сучасний дослідницький інструментарій, можна сказати, що П. Куліш пропонує активно мислячим українцям певний технологічний прийом залучення до українського світу та усвідомлення своєї національної приналежності: "Надобно делать так, что будто бы это произошло случайно: помещик увидел в книжной лавке книжку и купил для своей сельской школы, а туда для науки могут отдавать своих детей и козаки" [4, с. 89].

Активний, діяльний П. Куліш не замикається в часто цитованому дослідниками контексті сумнівів, неоднозначних висловлювань і дидактичних формул, що насправді були інтонаційно властивими його епістолярію. П. Куліш працював незмірно багато, самокритично, і знову ж таки, для перспективи

національної ідентичності, самоусвідомлення народом власної історії, як і розуміння іншими народами нашої унікальності. Чи не найважливіше про це свідчить історія написання тексту "Чорної Ради" – спершу російською мовою, а потім, у численних інтерпретаціях, доповненнях і варіантах редагування – українською. Як і належить твору, що став знаковим для розуміння процесів нації- і державотворення в історії України.

Повертаючись до концепції ідентифікації / ідентичності Е.Х. Еріксона. Аналіз розвитку суб'єкта, безумовно, продуктивний у системі координат психо-соціальних умов і обставин, які мотивують не тільки цінності, ідеали, але й відповідні соціальні ролі. П. Куліш сформувався в час світоглядної перебудови Європи, коли і його народ переходив до розуміння важливості ідентифікувати себе, персоналізувати культурну історію і сучасність. Складною, суперечливою, але чесною і жертвовною працею митець засвідчив ідентифікаційну перспективу українців і наблизив у такий спосіб нашу присутність у "Весні народів".

ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну / Пер. з нім. та комент. В.М. Купліна. Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
2. До Міхаїла Погодіна. Київ, 2 березня 1843 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 1. 1841-1850. Київ: Критика, 2005.
3. До Миколи Костомарова. Санкт-Петербург, 11 вересня 1846 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 1. 1841- 1850. Київ: Критика, 2005.
4. До Миколи Костомарова. Санкт-Петербург, Нова Деревня, 27 червня 1846 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 1. 1841- 1850. Київ: Критика, 2005.
5. До Михайла Юзефовича, Сквиря, 10 вересня 1844 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 1. 1841- 1850. Київ: Критика, 2005.
6. До Олександри Куліш, Тула, 3-5 березня 1849 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 1. 1841- 1850. Київ: Критика, 2005.

7. До Тараса Шевченка, Київ, 31 грудня 1844 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 1. 1841- 1850. Київ: Критика, 2005.
8. George S.N. Luckyj, Panteleimon Kulish: A Sketch of His Life and Times. Boulder, Colo.: East European Monographs, 1983.
9. Erikson E.H. *Childhood and Society*. Saint Petersburg, 1996. 592 p.
10. Erikson E.H. *Young Man Luther: a Study in Psychoanalysis and History* [1st ed.]. New York: Norton, 1958. 288 p.
11. Erikson E.H. *Insight and Responsibility. Lectures on the Ethical Implications of Psychoanalytic Insight* [1st ed.]. New York: Norton, 1964. 256 p.
12. Erikson E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 1968. 336 p.
13. Erikson E.H. *Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Nonviolence*. New York: Norton, 1969. 474 p.
14. Erikson E.H. *Life History and the Historical Moment*. New York: Norton, 1975. 283 p.
15. Erikson E.H. *Adulthood: Essays*. New York: Norton, 1978. 276 p.
16. Erikson E.H., Erikson J. M., Kivnick H. *Vital Involvement in Old Age*. New York: Norton, 1986. 352 p.
17. Erikson E.H. & Erikson J.M. *The Life Cycle Completed*. New York: Norton, 1987. 144 p.
18. Lavski Y. Iwan Franko – pisarz syntezy kulturowych. *Київські політичні студії*. 2017. Том XXIX. С. 74-85.

REFERENCES

1. Habermas, J. (1985). *Philosophical Discourse of Modernity* [Filosofsk'kyj dyskurs Modernu] / Trans. and comment. from German by V.M. Kuplin. Kyiv: Chetverta khvyliya, 2001. 424 p. [in Ukrainian].
2. *To Mikhail Pogodin* (2005). [Do Mihai'la Pogodina]. Kyi'v, 2 bereznja 1843 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. Т. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
3. *To Mykola Kostomarov* (2005). [Do Mykoly Kostomarova]. Sankt-Peterburg, 11 veresnja 1846 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. Т. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
4. *To Mykola Kostomarov* (2005). [Do Mykoly Kostomarova]. Sankt-Peterburg, Nova Djerevnja 27 chervnja 1846 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. Т. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

5. *To Mykhailo Yuzefovych* (2005) [Do Mykhaila Yuzefovycha]. Skvyra, 10 veresnja 1844 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
6. *To Oleksandra Kulish* (2005) [Do Oleksandry Kulish]. Tula, 3-5 bereznja 1849 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
7. *To Taras Shevchenko* (2005) [Do Tarasa Shevchenka]. Kyiv, 31 hrudnja 1844 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 1. 1841-1850. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
8. George, S.N. (1983). Luckyj, Panteleimon Kulish: A Sketch of His Life and Times. Boulder, Colo.: East European Monographs [in English].
9. Erikson, E.H. (1996). *Childhood and Society*. Saint Petersburg. 592 p. [in English].
10. Erikson, E.H. (1958). *Young Man Luther: a Study in Psychoanalysis and History* [1st ed.]. New York: Norton, 288 p. [in English].
11. Erikson, E.H. (1964). *Insight and Responsibility. Lectures on the Ethical Implications of Psychoanalytic Insight* [1st ed.]. New York: Norton, 256 p. [in English].
12. Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 336 p. [in English].
13. Erikson, E.H. (1969). *Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Nonviolence*. New York: Norton, 474 p. [in English].
14. Erikson, E.H. (1975). *Life History and the Historical Moment*. New York: Norton, 283 p. [in English].
15. Erikson, E.H. (1978). *Adulthood: Essays*. New York: Norton, 276 p. [in English].
16. Erikson, E.H., Erikson J. M & Kivnick H. (1986). *Vital Involvement in Old Age* (with J. M. Erikson and H. Kivnick). New York: Norton, 352 p. [in English].
17. Erikson, E.H. & Erikson, J.M. (1987). *The Life Cycle Completed*. New York: Norton, 144 p. [in English].
18. Lavski, Y. (2017) Iwan Franko – pisarz syntezy kulturowych. *Kyivski polonistyczni studii*. Tom XXIX. Kyiv: Uniwersytet "Ukraina" [in Polish].

Дата надходження до редакції – 02.09.2019

Дата затвердження редакцією – 19.09.2019

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.21-36>

Сизонов Д.Ю.

orcid.org/0000-0003-1162-2182

НОВІ СЕМАНТИЧНІ ВІДТІНКИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ: "ЧОРНА РАДА" П. КУЛІША

Анотація. У статті розглядаються стилістичні трансформації фразеологізма літературного походження ЧОРНА РАДА, який у масовій свідомості пов'язується з: а) однойменним романом-хронікою П. Куліша; б) історичною подією, що номінується як Ніжинська рада 1663 року; в) узурпацією влади в добу козацтва та подальшої "руїни" (економічного занепаду української держави). В новий час фразеологізм може розглядатися в інших актуалізованих контекстах, передусім політичних. Для унаочнення деактивації поняття ЧОРНА РАДА використані тексти медійної комунікації як однієї з домінантних сфер сучасного соціуму. В дослідженні подаються дані електронних пошукових систем, в яких аналізований фразеологізм виступає певним маркером часу. Найбільша медійна рефлексія до фразеологізма спостерігається в періоди соціальних зрушень: масових акцій та революцій (2004 та 2014 рр.), парламентських криз (2006, 2014 та 2019 рр.), а також при зміні президентів та/чи політичного курсу країни. Фактично, аналізований фразеологізм виступає певною ідеологемою сучасної політичної України. Для доведення цього був використаний метод медіамоніторингу (дозволив коректно схарактеризувати роль фразеологізма і його стилістичної трансформації в жанровому синкретизмі) та статистичний метод (підтвердив зроблені висновки та допоміг визначити семантичні домінанти фразеологізма в медіа). Проаналізовано широкий дериваційний потенціал досліджуваного фразеологізма, що веде і до зміни в семантиці, і до еволюції української літературної мови в цілому. Звертається увага на нові семантичні відтінки аналізованого фразеологізма, що пов'язуємо з: а) оновленням мовного ресурсу в медіакомунікації, б) розширенням світового інформаційного поля, в) корегуванням ціннісних орієнтирів українців, г) зміною політичної ситуації в країні. Фразеологізм ЧОРНА РАДА, таким чином, виступає результативним стилістичним ресурсом для опису політичної ситуації, а його семантична

трансформація підсилює медіавплив на реципієнта, враховуючи його фонові знання.

Ключові слова: медійний фразеологізм, функціональна стилістика, "Чорна рада", аксіологічність, сучасна українська мова.

Інформація про автора: Сизонов Дмитро Юрійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: dm_sizonov@ukr.net

Dmytro Y. Syzonov
orcid.org/0000-0003-1162-2182

NEW SEMANTIC SHADES OF LITERARY PHRASEOLOGY: THE BLACK COUNCIL BY P. KULISH

Abstract. The article deals with stylistic transformations of a phraseologism of literary origin THE BLACK COUNCIL, which in mass consciousness is connected with: a) the eponymous chronicle novel by P. Kulish; b) a historical event, nominated as Nizhyn General Council of 1663; c) usurpation of power during the Cossacks Age and further economic decline. In modern times, the phraseologism can be considered in other relevant contexts, primarily political ones. To clarify the deactivation of the notion of THE BLACK COUNCIL, the texts of media communication as one of the dominant spheres of the modern society have been used. The study presents data from electronic search engines in which the analyzed phraseologism acts as a time marker. The greatest media reflection on the phraseologism is observed during periods of social shifts: mass actions and revolutions (2004 and 2014), parliamentary crises (2006, 2014 and 2019), presidential campaigns, changing presidents and / or the political course of the country. In fact, the analyzed phraseologism is regarded as a certain ideologeme of the modern Ukrainian political discourse. To verify the author's ideas, the method of media monitoring was used, which allowed to correctly show the role of the phraseologism and its stylistic transformations in genre syncretism as well as the statistical method, which supported the conclusions made. The author also analyzes broad derivative potential of the investigated phraseologism, which leads to a change in semantics and evolution of Ukrainian literary language as a whole. The author's attention is drawn to new semantic shades of the analyzed phraseologism, which are related to: a) updating of the language resource in media communication, b) expansion of the world information field,

c) adjustment of value guidelines of Ukrainians, d) changing of political situation in the country. In fact, the phraseologism *THE BLACK COUNCIL* is an effective stylistic resource for describing the political situation, and its semantic transformation enhances media influence on the recipient, given his background knowledge.

Key words: media phraseologism, functional stylistics, the Black Council, axiology, modern Ukrainian language.

Information about the author: Syzonov Dmytro Yuriyovych – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: dm_sizonov@ukr.net

Сизонов Д.Ю.

orcid.org/0000-0003-1162-2182

НОВЫЕ СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОТТЕНКИ ЛИТЕРАТУРНОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ: "ЧОРНАЯ РАДА" П. КУЛИША

Аннотация. В статье рассматриваются стилистические трансформации фразеологизма литературного происхождения ЧЕРНАЯ РАДА, которая в массовом сознании связывается с: а) романом-хроникой П. Кулиша; б) историческим событием – Нежинской рады 1663 г.; в) узурпацией власти в период казачества и дальнейшего экономического спада. В новое время фразеологизм может рассматриваться в других актуализированных контекстах, прежде всего политических. Для наглядности деактивации понятия ЧЕРНАЯ РАДА использованы тексты медийной коммуникации как одной из доминантных сфер современного социума. В исследовании представлены данные электронных поисковых систем, в которых рассматриваемый фразеологизм выступает определенным маркером времени. Самая активная медийная рефлексия исследуемого фразеологизма наблюдается в периоды социальных изменений: массовых акций и революций (2004 и 2014), парламентских кризисов (2006, 2014 и 2019), президентских кампаний, а также при корректировке политического курса страны. Фактически, рассматриваемый фразеологизм выступает определенной идеологемой современной политической Украины. Для доказательства в статье были использованы: а) метод медиамониторинга, который позволил корректно показать роль фразеологизмов и его стилистической трансформации в жанровом синкретизме; б) статистический метод, который подкрепил выводы

исследования. Проанализирован в статье и широкий деривационный потенциал исследуемого фразеологизма, который ведет и к изменению в семантике фразеологической конструкции, и к эволюции украинского литературного языка в целом. Автор обращает внимание на новые семантические оттенки рассматриваемого фразеологизма, которые связаны с: а) обновлением языкового ресурса в медиакоммуникации, б) расширением мирового информационного поля, в) корректировкой ценностных ориентиров украинцев, г) изменением политической ситуации в стране. Фактически, фразеологизм ЧЕРНАЯ РАДА выступает эффективным стилистическим ресурсом для описания политической ситуации, а его семантическая трансформация усиливает медиавлияние на реципиента, учитывая его фоновые знания.

Ключовые слова: медиафразеологизм, функциональная стилистика, "Чорная рада", аксиологичность, современный украинский язык.

Информация об авторе: Сизонов Дмитрий Юрьевич – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: dm_sizonov@ukr.net

Говорячи про постать Пантелеймона Куліша, свідомість українців активує його роман-хроніку "Чорна рада", в якому описуються події Ніжинської ради 1663 р. Очевидно, що одинична згадка про твір видатного українського письменника не розкриває повноту його творчого потенціалу. Він був майстерним перекладачем, глибоким етнографом, істориком-аналітиком, блискучим прозаїком, цікавим публіцистом, об'єктивним літературним критиком, знавцем української культури та мови. Його творчість вивчалася лінгвістами в різних ракурсах: особливість ідіостилю (Л. Мацько, Н. Слободяник, А. Ковшун, Т. Довжикова), роль "кулішівки" для української мови (І. Огієнко, О. Кумеда), мова епістолярію (Ю. Шевельов, Л. Шевченко, Л. Устенко), мова Куліша-перекладача (О. Лучук, О. Муромцева) та ін.

У масовій комунікації згадки про П. Куліша пов'язані передусім із описом особистого життя автора та аналітикою літературних подій сучасності. Останнім часом преса не оминає

згадати про діяча культури в різних контекстах: коли описуються літературні форуми та заходи; коли аналізуються події, пов'язані з прийняттям правопису; коли робиться екскурс в історію культури та мистецтва. Див. приклади в медіа:

Жадан, Куліш та Орвелл, а також фестивалі музики та каліграфії. Найважливіші культурні події серпня [Український тиждень, 30.07.2019]; Новий правопис вбере все українське з правописів минулого: від "кулішівки" до Грінченка [ТСН, 11.07.2019]; Від Сквороди і Куліша до Забужко і Жадана: уклали ТОП-100 знакових творів українською [Прямий, 10.09.2019]; Куліш, Барвінок і рисунки: до 120-річчя художника Олександра Сасенка [Україна молода, 20.08.2019].

Знакова подія для українського суспільства – 200-річчя з дня народження П. Куліша – українська преса (не тільки фахового напрямлення, як-от "Літературна Україна" чи журнал "Антиквар", а й загальнонаціональні медіа) не оминула увагою. В основному медіаматеріали пов'язані або з історією життя видатного діяча України (*Пантелеймон Куліш – 200 років: Неювілейні думки з приводу ювілею [Радіо Свобода, 08.08.2019]; Пантелеймон Куліш. Батько українського роману [Кореспондент.net, 07.08.2019]; Пантелеймон Куліш – 200 років: ТОП-10 фактів про творчість [Погляд, 07.08.2019]*), або ж історією української культури та виняткової ролі П. Куліша в її становленні (*Національне відродження України: 200 років тому народився Пантелеймон Куліш [Радіо Свобода, 07.08.2019]; Заїд, мацапура, кінва – які слова треба знати, щоб читати твори Куліша [Газета по-українськи, 06.08.2019]; Святе Письмо і "кулішівка": 200 років тому народився Дон Кіхот української справи Пантелеймон Куліш [Україна молода, 07.08.2019]*).

З метою більшої зацікавленості постаттю П. Куліша та привернення уваги до ювілейної події, журналісти пропонували часом провокативні заголовки, напр.:

Пантелеймон Куліш: невгамовний "піонер із сокирою" [Урядовий кур'єр, 09.08.2019]; Цікавився ісламом і мав за

свідка на весіллі Тараса Шевченка: Кулішеві – 200 [5.ua, 07.08.2019]; *200 років з Пантелеймоном Кулішем, любителем жінок та контрверсійних думок* [UA: Українське радіо, 29.06.2019]; *Пантелеймон Куліш – 200 років: коханки і еротика батька українського роману* [НВ, 07.08.2019].

Вважаємо, що в умовах інформаційної глобалізації та т.зв. "новинної конкуренції" факт залучення маніпулятивних тактик у заголовках можна схарактеризувати як закономірний. Згадаємо в цьому контексті відомого австрійського соціолога та журналіста Г.-П. Мартіна: "На сучасному етапі розвитку соціуму високою роллю характеризується інформаційний процес, у якому товаром є не стільки матеріальні об'єкти, скільки інформація. Фактично маємо справу з інформаційною глобалізацією та початком потужної інформаційної ери" [8, с. 21]. Саме тому не тільки інформація політичної тематики, а й культурної сфери, подається з новими мовними формами маніпуляції. В цьому контексті не можемо не навести приклади з використанням фразеології як потужного мовного ресурсу впливу в ролі заголовків для аналізованої нами події: *Лиха доля Куліша: нові загадки творчості відомого українця* [UA: Культура, 11.07.2019]; *Не Шевченком єдиним. НБУ випустили монету до 200-річчя Куліша* [Espresso.tv, 20.07.2019]; *Рокова любов. Про таємниці кохання Куліша із серії "До 200-річчя українського письменника"* [Факти.ІСТV, 07.07.2019].

Окремо варто наголосити на згадці про П. Куліша у формі мовного апелятиву до його творчості поза прямим контекстом про нього. Домінантність у медіа тут належить метафоризованому словосполученню *чорна рада*, яке по суті фразеологізувалося в медійній комунікації. Причина цьому – влучність та лаконічність уживання фразеологізма літературного походження з урахуванням фонових знань українців для опису соціальних явищ, подій, фактів дійсності. Можемо говорити про медійну інтертекстуальність: *чорна рада* як історичний символ культури, з одного боку, та *чорна рада* як маркер соціальних перетворень, з іншого. І постать Куліша

та його роман як символ культури тільки підсилюють цю інтертекстуальність в смисловому значенні. Л. Шевченко з цього приводу влучно зазначає: "Символи модерної культури, за нашими спостереженнями, становлять складну ієрархію мовних одиниць, що естетизують і насичують смислами медійний простір" [6, с. 78].

Акцентуючи увагу на постаті П. Куліша в медіакомунікації та широкій мас-медійній інтерпретації фразеологізованих авторських конструкцій, звернімо увагу на новий долідницький ракурс щодо цього – **медіалінгвістичний**. Йдеться про:

(а) згадки літературних фразеологізмів з творчості Куліша в масовій комунікації та аналізі логіки їх використання;

(б) мотивації породження та функціонування стилістичних трансформацій літературної фразеології в синкретизмі медіажанрів;

(в) дослідженні маніпулятивної ролі таких фразеологізмів у мас-медіа;

(г) визначенні інтертекстуальної природи літературних фразеологізмів в медіа, що є певними культурними символами історії та сьогодення;

(г) доведенні концептуальної ролі фразеологізмів літературного походження в медіапросторі сучасної України з подальшим їх використанням у світових медіа.

Враховуючи широке дослідницьке поле творчості П. Куліша в медіалінгвістичному контексті, ми вирішили зупинитися на найбільш популярному в уживанні журналістами фразеологізмі **ЧОРНА РАДА** з різними семантичними відтінками, що реалізуються в широких контекстах українських ЗМІ.

Для доведення активності уживання фразеологізованої номінації історичного роману П. Куліша звернімося до пошукових інформаційних систем. Так, в Google фіксуємо більше 4,5 млн уживань "*чорної ради*" (з них в новинній стрічці 242 тис, з яких понад 116 тис з тегом "політика", понад 102 тис – "суспільство", понад 92 тис – "економіка").

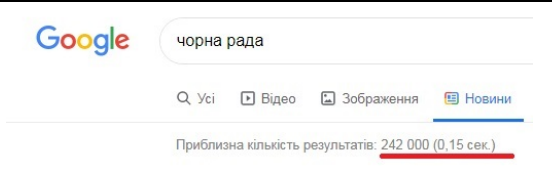
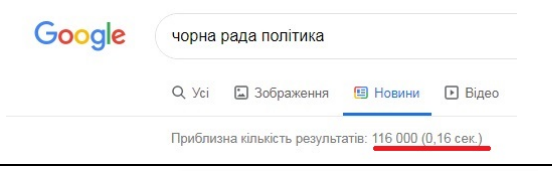
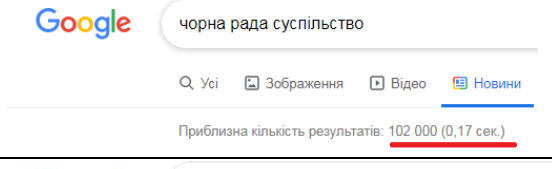
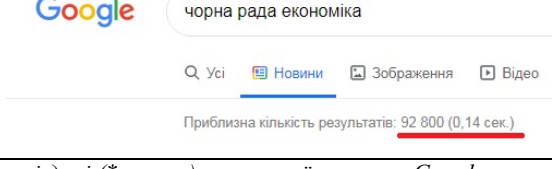
"Новини"	242*	
"політика"	116	
"суспільство"	102	
"економіка"	92	

Табл. 1. Статистичні дані (*у тис.) пошукової системи Google

Важливим для нашого аналізу постає не стільки пряма номінація "чорної ради" в контекстах, що не пов'язані з творчістю автора, скільки вторинна функція цього генетично метафоризованого словосполучення. Цікавими щодо цього сприймаються **смишли**, які були закладені в медіа при вживанні досліджуваного нами літературного фразеологізма.

За допомогою методу медіамоніторингу (див. роботи Т. Добросклонської [1], Д. Граффіни та Дж. Ріві [7]) ми проаналізували основні медіаконтексти, визначивши домінуючу роль у них фразеологізма "чорна рада".

(1) При суспільно-політичних зрушеннях, що описуються в медіа, ми спостерігаємо випадки інформаційного нагнітання. Події Революції Гідності 2014 р. описані в деяких медіаресурсах за допомогою стилістичної градації: *Верховна*

рада і народ – Верховна рада приймає антинародні закони – Верховна рада зраджує народ – "Чорна Верховна рада" [Громадське, січень 2014 р.]. Градація допомагає отримати реакцію реципієнта, що логічно завершується використанням усім відомого фразеологізма "чорна рада" як алюзії на події 1663 р.: *"Чорна Верховна рада": до чого призведуть "драконівські закони" "регіоналів"?* [Громадське, 11.01.2014].

Подібну медійну рефлексію ми спостерігали і в 2004 році під час подій Помаранчевої революції (пор. з ілюстрацією вище: *Хіба не Чорна рада на чолі з Л. Кучмою привела до влади Януковича, і хіба не вона просуває ідею його президентства. На Майдан вийшли люди, щоб подолати цю "чернь"?* [5 канал, 21.11.2004]). А деякі медіаресурси навіть порівнюють дві революції, використовуючи для унаочнення образ Чорної ради: *Ця революція не була схожою на Помаранчеву, я побачив на Майдані зрілих людей, які зібралися на Чорну раду. Бачив каліцтва, прострілені голови, вибиті очі* [Портал "Новоград.City", з інт. учасника Євромайдану В. Бусленка, 20.02.2018].

(2) Медіа дуже часто застосовують трансформовану конструкцію "чорна зрада" при описі парламентських подій. Так, ведучий програми "Свобода слова" телеканалу "ICTV" використовує номінацію *чорної зради* кілька разів для опису парламентського голосування з порушенням Конституції України (це стосувалося голів Верховної ради В. Рибак (2013), О. Турчинова (2014), А. Парубія (2018) та ін.). Наголосимо, що оновлення парламенту після виборів 2019 р. не зменшило використання словосполучення "чорна зрада" в медіапросторі (див. медійну інтертекстуальність до твору П. Куліша та конкретної історичної події у статті *"Черная зрада Зеленского – на каком основании президент распустит парламент"* інтернет-порталу "Vesti.ua" від 17.05.2019).

Цікавим видається використання кольореми "чорний" в основі стилістичного прийому гри слів, яку використовують журналісти для більшого маніпулятивного ефекту: *Black friday та чорна зрада: чому знижки в Україні – це суцільний обман*

[ТСН, 21.09.2018], "*Черная зрада*": журналист пояснил, почему Украине выгодны закупки угля по схеме "*Роттердам+*" [Главред, 20.08.2019]. Фактично ми маємо нові семантичні відтінки фразеологізованого словосполучення: *чорна рада* (в основі іменник *чернь* в зн. *селян та міщан*) = "*чорна рада*" (в основі прикметник *чорний* в зн. *трагічний*) = *чорна зрада* (в основі фразеологізм *чорна п'ятниця (black friday)* в зн. *великі знижки*) = "*чорна зрада*" (в основі прикметник *чорний* в зн. *чорне вугілля*).

Зазначимо, що в динаміці мовних процесів ми спостерігаємо навіть явище контамінації: *чорна зРада* – *чорна Зрада* – *чорна (з)рада* (див. зміну в Google-Maps номінацію Верховної ради на "Верховну ЗРаду", що є певною рефлексією на події, описану у творі Куліша, та влучні Інтернет-меми з використанням трансформованого фразеологізма).

Вважаємо, що сучасні інформаційні технології дозволяють влучно передавати настрої суспільства через аналогічний медійний тролінг, інтернет-меми, чат-боти. В них послідовним видається використання контамінованих конструкцій із опосередкованою вказівкою на події, описані в романі П. Куліша. Особливий акцент тут варто зробити на рекламній та PR-комунікаціях, в яких така ж фразеологія залишається влучним способом запам'ятовування та слугує джерелом для подальшого медіатиражування: "Сугестійність слоганів може забезпечуватись і низкою екстралінгвальних факторів, серед яких варто назвати врахування психологічних законів сприйняття та запам'ятовування" [2, с. 239].

Саме за допомогою аналізованого фразеологізма ми можемо говорити про творення певної *ідеологеми* ("універсалія стилю масової інформації, що задає певний ідеологічний модус медійному тексту <...>; змодельована за допомогою певних мовних засобів ідея, що формує основу номінації та закріплюється в масовій свідомості як вербально-масовий стереотип" [3, с. 61]), таким чином посилюючи вплив на реципієнта і головне – залишаючись символом ідентифікації українців. Негативний контекст, в який входить фразеологізм

"чорна рада", фактично допомагає реципієнту заглибитися в історію української політики чи побачити аналогію в сучасних подіях. А отже, фразеологізм формує низку **ціннісних опозицій**: *правда / неправда, корупція / антикорупція, злочин / кара, патріотизм / здача національних інтересів* та ін. Подібні аксіологічні смисли закладаються в аналітичні медійні тексти, які реципієнт оцінює, маючи відповідні фонові знання.

Різні словотвірні моделі поєднуються з концептуальною для української свідомості номінацією Майдан: *Чорна зрада і Майдан, Чорний майдан і чорна зрада, чорна Рада і Майдан зради* та ін. Влучно з цього приводу зазначив О. Тараненко: "Уже двічі протягом останніх десяти років спалах словотворчої активності спостерігається навколо слова *майдан / Майдан* (мається на увазі майдан Незалежності в центрі Києва), що розвинуло метонімічне процесуальне значення "тривалий масовий протест проти влади в центрі міста" [5, с. 15]. Так само, як під впливом суспільно-політичних перетворень нові семантичні відтінки з'явилися у слові *Майдан*, на нашу думку, з'являються і нові відтінки у номінації *зрада* (*зРада*) – "дії парламентарів всупереч Конституції України".

(3) Повну алегорію до подій, описаних у класичному творі, можна простежити у статті Д. Шурхала: "*Чорна рада*" описує те, що відбулося з Україною у 2019 році – дослідник про творчість Куліша [Радіо "Свобода", 04.08 2019 р.]. Подамо широкий контекст:

"Куліш один і той самий феномен у "Чорній раді" – шляхетну козацьку старшину або низових козаків, запорожців – показує і хороший тип, і поганий. Він дуже тонкий у цьому сенсі. Він показує, як те, що ми, українці, вважаємо своїми перевагами, наприклад, бунтарський дух, неприйняття диктаторства, може стати для нас проблемою. І ми це бачимо у нашій подальшій і навіть сучасній історії. До певної міри, "Чорна рада" і є дзеркалом подій у 2019 році".

Наголосимо, що сучасні медіа апелюють до "чорної ради" у часи будь-яких соціальних перетворень (на нашу думку, це

дозволяє влучно описати стан суспільства, використавши згаданий фразеологізм). Див. приклад із видання "Голос України":

Сьогоднішні вибори асоціюються з подіями роману Пантелеймона Куліша "Чорна рада". Це були перші вибори гетьмана, які відбулися за російським сценарієм. У результаті блискуче проведеної агітації Іван Брюховецький був обраний гетьманом. Але ні козаки, ні прості українці не розбагатіли, а далі залишалися бідними та були змушені платити ще більші податки. Крім цього, було втрачено українську автономію. Розбагатіли лише сам Брюховецький та його оточення. "Переконана, що ми сьогодні повинні показати нашу єдність і вибороти нашу державність та підтвердити наш євроінтеграційний курс", - наголосила Л. Шептицька [Голос України, авт. Б. Кушнір, 19.04.2019].

Вочевидь, це не створює позитивну картину для світових медіа, які формують загальний імідж країни. Вважаємо, що порівняння подій сьогодення з подіями 17 ст. може бути доречним тільки у випадку вдалої та влучної стилістичної алюзії, в іншому випадку це порівняння сприйматиметься як маніпулятивна тактика. Зазначимо, що сучасними дослідниками пояснюються механізми ефективності іміджевих стратегій в медіа на прикладі символізованих онімів [4].

Вдалим прикладом позитивного іміджу України в сучасному медіапросторі вважаємо *Google-дудл*, присвячений ювілею П. Куліша (новини про це були вміщені у стрічку Google-новин за 7 серпня 2019 р. 94 рази за добу українською та російською мовами і більше 100 разів були зазначені у світових медіа). У повідомленні компанії зазначено: "найвідоміший твір Куліша "Чорна Рада" надихнув творців ювілейного логотипу, які зобразили на дудлі стилізовану фігуру козака на коні".

(4) Як маркер суспільно-політичних перетворень в країні можемо схарактеризувати використання фразеологізма "чорна рада" під час політичних кампаній. Так, журналісти та

аналітики часто використовували досліджуваний фразеологізм у широких контекстах для опису:

(а) дестабілізації ситуації:

Якщо зараз почнеться ще один Майдан, то він стане новою "чорної радою" з вибором промосковського гетьмана-популіста. Країна цього може не витримати. Думаю, що тоді сюди прийде Путін наводити свій євразійський порядок [Обозреватель, стаття 06.02.2016];

(б) зради українських інтересів:

Відразу признаюся, що не люблю такої занепадницької дихотомії. Але оскільки більшість українських медіа не поспішають виходити поза рамки поділу: Петро Порошенко – суцільна перемога, а Зеленський – тільки чорна зрада, то пропоную приглянутися ближче до кількох надзвичайно цікавих явищ останніх днів: ідеться про зовнішню політику української держави [Блоги Zaxid.net, Василь Расевич, 21.06.2019].

(в) реваншу проросійських сил:

У мене за всю історію наших президентських виборів ще ніколи не було такої тривоги, як зараз. Попередні вибори були нашою внутрішньою справою. А тепер все змінилось. Ситуація зараз дуже нагадує, як це не дивно те, про що написав Пантелеймон Куліш у романі "Чорна рада": змагання за булаву набуває абсолютно лютих форм взаємного знищення претендентів... Драматургія полягає в тому, що б'ються між собою смертним боєм претенденти на булаву, а поруч стоїть третій, який чекає, коли вони, українські козаки, самі себе знищать [Главком, з інтерв'ю В. Панченка, 29.03.2019].

(г) розчарування діями Верховної Ради України: див. телеграм-чат видання "Слово і діло" з влучною назвою, дослівно переданою латинськими буквами "**CHORNA RADA**").

Тож, найбільша медійна рефлексія до досліджуваного фразеологізма спостерігається в періоди соціальних зрушень:

масових акцій та революцій (2004 та 2014 рр.), парламентських криз (2006, 2014 та 2019 рр.), президентських кампаній, а також при зміні президентів та/чи політичного курсу країни.

Саме масова свідомість породжує нові семантичні відтінки фразеологізованої номінації історичного роману, що в різних контекстах породжує нові мовні трансформації, які можуть бути цікавими для нашого аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добросклонская Т.Г. Вопросы изучения медиатекстов (опыт исследования современной английской медиаречи). Москва : Флинта-Наука, 2005. С. 252-254.

2. Кутуза Н.В. Комунікативна сугестія в рекламному дискурсі: психолінгвістичний аспект. Київ : Вид. дім Дмитра Бараго, 2018.

3. Медіалінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В.Дергач, Д.Ю. Сизонов ; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2014. 214 с.

4. Плясун О.М. Тарас Шевченко в іміджевих стратегіях сучасної України: лінгвістична аргументація. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. 36. С. 114–138. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.36.115-138>

5. Тараненко О.О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – XXI ст.). Київ : Видавничий дім Д. Бурого, 2015. 248 с.

6. Шевченко Л.І. Символи модерної культури в інтертексті слов'янських медіа. *Актуальные задачи стилистики*. №4. 2018. С. 77-84.

7. Graffigna G., Riva G. Social media monitoring and understanding: An integrated mixed methods approach for the analysis of social media. *International Journal of Web Based Communities*. 11(1). 2015. P. 57-72. <https://doi.org/10.1504/IJWBC.2015.067083>

8. Martin H.-P., Schumann H. Die Globalisierungsfalle: Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand. Berlin : Rowohlt, 2005.

ДЖЕРЕЛА

Голос України – <http://www.golos.com.ua/>

Радіо "Свобода" – <https://www.radiosvoboda.org/>

Інтернет-портал "Zaxid.net" – <https://zaxid.net/>

Главком – <https://glavcom.ua/>

Слово і діло – <https://www.slovoidilo.ua/>

"Обозреватель" – <https://www.obozrevatel.com/ukr/>

TCH – <https://tsn.ua/>

Громадське – <https://hromadske.ua/>

UA: Суспільне – <https://suspilne.media/>

ICTV – <https://ictv.ua>

REFERENCES

1. Dobrosklonskaja, T.G. (2005). *Issues of studying media texts (experience of investigating modern English media language)* [Voprosy izucheniya mediatekstov (opyt issledovaniya sovremennoj anglijskoj mediarechi)]. Moskva : Flinta-Nauka, 252-254 [in Russian].
2. Kutuza, N.V. (2018). *Communicative suggestion in advertising: psycholinguistic aspect* [Komunikatyvna sugestija v reklamnomu dyskursi: psyholingvistycznyj aspekt]. Kyi'v : Vyd. dim Dmytra Barago [in Ukrainian].
3. *Medialinguistics : The dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialinhvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov / Za red. L.I. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyivskyj universytet" [in Ukrainian].
4. Pliasun, O.M. (2018). *Taras Shevchenko in image strategies of modern Ukraine: linguistic argumentation* [Taras Shevchenko v imidzhevych strategijah suchasnoi' Ukrai'ny: lingvistychna argumentacija]. *Actual issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 36, 114-137. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.36.115-138> [in English].
5. Taranenko, O. (2015). *Updated models in modern Ukrainian language word formation system (end of XX–XXI centuries)* [Aktualizovani modeli v systemi slovotvorennja suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy (kinec' XX – XXI st.)]. Kyi'v : Vydavnychyj dim D. Burago, 2015. 248 s. [in Ukrainian].
5. Shevchenko, L.I. (2018). *Symbols of modern culture in the intertext of Slavic media* [Symvoly modernoi' kul'tury v interteksti slov'janskyh media]. *Actual problems of stylistics*, №4, 77-84 [in Ukrainian].
6. Graffigna, G., Riva, G. (2015). Social media monitoring and understanding: An integrated mixed methods approach for the analysis of social media. *International Journal of Web Based Communities*, 11(1), 57-72. <https://doi.org/10.1504/IJWBC.2015.067083> [in English].
7. Martin, H.-P., Schumann, H. (2005). *The Globalization Trap: The Attack on Democracy and Prosperity* [Die Globalisierungsfalle: Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand]. Berlin : Rowohlt [in German].

RESOURCES

Golos Ukrainy – <http://www.golos.com.ua/>
Radio "Svoboda" – <https://www.radiosvoboda.org/>
Internet-portal "Zaxid.net" – <https://zaxid.net/>
Glavkom – <https://glavcom.ua/>
Slovo i dilo – <https://www.slovoidilo.ua/>
"Obozrevatel" – <https://www.obozrevatel.com/ukr/>
TSN – <https://tsn.ua/>
Gromads'ke – <https://hromadske.ua/>
UA: Suspil'ne – <https://suspilne.media/>
ICTV – <https://ictv.ua>

Дата надходження до редакції – 01.09.2019

Дата затвердження редакцією – 22.09.2019

УДК 82-312.6.161.2

DOI <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.37-57>**Росовецький С. С.***orcid.org/0000-0001-5569-4765*

ПРО ВПЛИВ ШЕВЧЕНКОВОЇ АВТОБІОГРАФІЇ НА КУЛІШЕВУ

***Анотація.** У статті на честь 200-річчя з дня народження П. Куліша запропоновано багаторівневе порівняння автобіографій двох найбільш видатних майстрів українського красного письменства XIX століття. У категоріях і поняттях сучасного літературознавства перевіряється та підтверджується гіпотеза про літературний вплив Т. Шевченка на сприйняття П. Кулішем жанру художнього автобіографічного тексту. З цією метою було зіставлено три тексти: автограф "Автобіографії" Т. Шевченка, варіант "Автобіографії" Т. Шевченка, докорінно перероблений П. Кулішем і надрукований у часописі "Народное чтение", а також автобіографія "Моє життя" П. Куліша. Зіставлення проводилося на наратологічному, композиційному, жанровому, інтертекстуальному рівнях. Також було проаналізовано історичне тло створення кожного з текстів. Було доведено, що автограф "Автобіографії" Т. Шевченка та "Моє життя" П. Куліша відносяться до жанру художньої автобіографії і мають згорнуту наративну структуру. При цьому у Т. Шевченка не виявлено позалітературних причин для створення автобіографії від третьої особи, на відміну від П. Куліша, який до того ж із високим ступенем імовірності потрапив під літературний вплив тексту Т. Шевченка й розвинув його структуру у своїй літературній автобіографії. Разом із цим, допускається, що літературний вплив міг бути не головним аргументом у виборі розповіді від третьої особи, оскільки існували екстралітературні причини для збереження інкогніто П. Кулішем. Зауважується, що текст "Мого життя" П. Куліша є більш функціональним в аспектах установки на об'єктивність, емоційний тиск і модерування образу автора в літературному побуті. Його наративна структура подається згорнутою саме заради установки на об'єктивність, адресати й адресанти імпліцитні та важко виокремлюються на кожному з шарів наративної структури саме для маскування твору*

під нон-фікшен. Винятком із цього є тільки інтегрований до "Мого життя" текст листа до автора. Зроблено висновок про достовірність та аргументованість гіпотези про літературний вплив Т. Шевченка на П. Куліша в межах жанру автобіографії. Видається перспективним у подальших студіях зосередитися на пошуку доказів невідомого літературного впливу Т. Шевченка на П. Куліша в інших жанрах, а шанси на виявлення таких в майбутньому є високими.

Ключові слова: нарація, літературний вплив, текстологія, автобіографія, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш

Інформація про автора: Росовецький Станіслав Станіславович – аспірант кафедри російської філології; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: rosovss@hotmail.com

Stanislav S. Rosovetskyi
orcid.org/0000-0001-5569-4765

ON THE INFLUENCE OF SHEVCHENKO'S AUTOBIOGRAPHY ON KULISH'S

Abstract. In honor of the 200th anniversary of P. Kulish's birth, the article offers a multi-level comparison of autobiographies of two prominent Ukrainian writers of the 19th century. In the categories and concepts of modern literary criticism, the hypothesis of literary influence of T. Shevchenko on P. Kulish's perception of artistic autobiography genre is checked and confirmed. For this purpose, three texts are compared: an autograph of "Autobiography" by T. Shevchenko, deeply edited by P. Kulish for printing in "People's Reading" journal, a version of T. Shevchenko's "Autobiography" and an autobiography "My Life" by P. Kulish. The comparison is carried out at narratological, compositional, genre and intertextual levels. The historical background of the creation of each of the texts is analyzed. It is proved that the autograph of T. Shevchenko's "Autobiography" and P. Kulish's "My Life" both belong to the genre of artistic autobiography and have a compressed narrative structure. It is confirmed that T. Shevchenko didn't have extra-literary reasons for creating a third-person autobiography, unlike P. Kulish, who, moreover, was very likely to come under the literary influence of the text of T. Shevchenko and developed T. Shevchenko's narrative structure in his artistic autobiography. At the same time, it is assumed that literary influence might not be the main

argument in choosing a third-person narration, since there were extra-literary reasons for keeping P. Kulish's incognito. It is noted that the text "My Life" of P. Kulish is more functional in the aspects of orientation to objectivity, emotional pressure and moderation of the author's image in literary life. Its narrative structure is compressed precisely for the sake of objectivity, addressees and consignees are implicit and difficult to isolate on each of the layers of the narrative structure precisely to mimic the non-fiction. The text of a letter to the author integrated into "My Life" is the only exception. It is concluded that hypothesis about literary influence of T. Shevchenko on P. Kulish within the genre of artistic autobiography is reliable and well-reasoned. To the author's mind, further studies should focus on finding evidence of unconscious literary influence of T. Shevchenko on P. Kulish in other genres, chances of discovering which in future are rather high.

Key words: narration, influence, autobiography, textology, Taras Shevchenko, Panteleimon Kulish

Information about the author: Rosovetkskyi Stanislav Stanislavovych – a PhD student of the department of Russian philology; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: rosovss@hotmail.com

Росовецкий С. С.

orcid.org/0000-0001-5569-4765

О ВЛИЯНИИ ШЕВЧЕНКОВСКОЙ АВТОБИОГРАФИИ НА КУЛИШОВСКУЮ

Аннотация. В статье в честь 200-летия со дня рождения П. Кулиша предложено многоуровневое сравнение автобиографий двух наиболее выдающихся украинских писателей XIX века. В категориях и понятиях современного литературоведения проверяется и подтверждается гипотеза о литературном влиянии Т. Шевченко на восприятие П. Кулишом жанра художественной автобиографии. С этой целью сопоставляются три текста: автограф "Автобиографии" Т. Шевченко, глубоко переработанная П. Кулишом для печати в журнале "Народное чтение" версия "Автобиографии" Т. Шевченко, а также автобиография "Мое життя" П. Кулиша. Сопоставление проводилось на наратологическом, композиционном, жанровом и интертекстуальном уровнях. Также были

проанализирован исторический фон создания каждого из текстов. Было доказано, что автограф "Автобиографии" Т. Шевченко и "Мое життя" П. Кулиша относятся к жанру художественной автобиографии и имеют свернутую нарративную структуру. При этом у Т. Шевченко не обнаружено внелитературных причин для создания автобиографии от третьего лица, в отличие от П. Кулиша, который, к тому же, с высокой степенью вероятности попал под литературное влияние текста Т. Шевченко и развил его структуру в своей литературной автобиографии. Вместе с тем, допускается, что литературное влияние могло быть не главным аргументом в выборе повествования от третьего лица, поскольку существовали экстралитературные причины для сохранения инкогнито П. Кулишом. Отмечается, что текст "Мое життя" П. Кулиша является более функциональным в аспектах установки на объективность, эмоционального давления и модерирования образа автора в литературном быту. Его нарративная структура подается свернутой именно ради установки на объективность, адресаты и адресанты имплицитные и трудно вычлняются на каждом из слоев нарративной структуры именно для маскировки произведения под нон-фикшн. Исключением является только интегрированный в "Мое життя" текст письма к автору. Сделан вывод о достоверности и аргументированности гипотезы о литературном влиянии Т. Шевченко на П. Кулиша в рамках жанра художественной автобиографии. Представляется перспективным в дальнейших исследованиях сосредоточиться на поиске доказательств бессознательного литературного влияния Т. Шевченко на П. Кулиша в других жанрах, шансы на обнаружение чего в будущем являются высокими.

Ключевые слова: *наррация, литературное влияние, текстология, автобиография, Тарас Шевченко, Пантелеймон Кулиш.*

Информация об авторе: *Росовецкий Станислав Станиславович – аспирант кафедры русской филологии; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

Электронный адрес: *rosovss@hotmail.com*

У контексті сучасних наукових студій актуальним видається вивчення периферійних об'єктів історії літератури, а саме автобіографічних текстів, мемуарів і маніфестів – того, що раніше не привертало увагу науковців. Попри вимірювану вже двома століттями відстань у часі, яка відділяє нас від творчості

двох ключових постатей наших митців – Т. Шевченка і П. Куліша, – їхні тексти продовжують викликати інтерес. Проте, на жаль, не можна не погодитися з О. Федоруком, який із сумом зауважував, що мало кого з дослідників приваблювало саме "вичерпне вивчення одного твору в джерелознавчо-текстуальному насвітленні" [17, с. IX]. Серед щасливих винятків вчений називає М. Савченка, а "найбільшими здобутками може похвалитися шевченкознавство насамперед скрупульозним працям Василя Бородіна, а також його колег Миколи Павлюка, Валерії Смілянської та Ніни Чамати" [17, с. IX].

У цьому аспекті видається важливим і перспективним перевірити гіпотезу, за якою тексти автобіографій П. Куліша й Т. Шевченка пов'язані між собою і приховують докази літературного впливу один на одного, а саме впливу "Автобиографии" Т. Шевченка [18, с. 191–193] на "Жизнь Куліша" [9, с. 95–138]. Свого часу слушно зауважував Д. Лихачов: "Тільки повне (або за можливості повне) вивчення всіх питань, пов'язаних із твором, може по-справжньому розкрити нам історію тексту твору. Разом із тим тільки історія тексту розкриває нам твір у всій його повноті" [12, с. 43].

Новизна запропонованих студій полягає в тому, що зазначені тексти дотепер не привертали увагу літературознавців із погляду компаративного аналізу із застосуванням відповідного інструментарію.

Об'єктами дослідження є "Жизнь Куліша", за гіпотезою – *містифікована автобіографія*, а також "Автобиография" Т. Шевченка. Запропоновані тексти було вибрано, виходячи з максимального коефіцієнта авторського компонента. На відповідну градацію в автобіографічних текстах Т. Шевченка, зокрема, вказувала Ю. Дядищева-Росовецька в монографії "Фольклор і поетичне слово Тараса Шевченка": "Тексти характеризуються різним ступенем індивідуально-авторського внеску Т. Шевченка в їх створення" [4, с. 43].

Специфіка гіпотези диктує вибір предметів дослідження – жанр, наративну структуру та історію створення текстів, а також набір засобів – компаративний метод загалом, а саме

зіставлення жанрових особливостей, наративної структури та історичного тла.

Передусім потребує окреслення термінологічний інструментарій. Почати треба з самого терміна "автобіографія", адже визначення жанру досліджуваного тексту найбільш істотно впливає на вибір термінологічного апарату, бо саме жанр визначає традиційні методи дослідження і контекст вивчення тексту. У нашому випадку від цього уточнення залежить відповідь на найголовніше питання – чи є таке порівняння правомірним, чи відносяться два названі тексти до одного жанру?

Принципово важливим компонентом жанру є диференційний набір рис, що відділяють його від інших. "Жизнь Куліша" та "Автобиография" можуть бути потрактовані як *мемуари*, *автобіографічна проза*, *автобіографічна замітка* чи *біографія*, що частково відносилися, у контексті початку другої половини ХІХ сторіччя, до публіцистичних жанрів. Кожен із них має свій специфічний набір рис, які можуть бути притаманні кільком жанрам.

У сучасному літературознавчому виданні автобіографія закономірно тлумачиться лише як художня: "автобіографія – опис свого життя, власна біографія – жанр документально-художніх творів, переважно прозових" [11, стб. 15]. Головним же фактором, що відділяє автобіографію від найближчого жанру про себе, а саме мемуарів, є вимисел. Таке розуміння терміна доводиться розглядати як крок назад навіть порівняно зі Словником літературних термінів 1925 року, де автор статті, Е. Лунін, розрізняє два типи автобіографії – "у власному сенсі, коли автор просто й невигадиво змальовує свій життєвий шлях, і художню, де під виглядом змалювання життя якогонебудь героя виводиться життя самого письменника" [13, с. 9]. Легко помітити, що в другому випадку автобіографія розуміється дуже широко.

Аналітичний розгляд проблем вивчення автобіографії у світовій літературі знаходимо в анонімній статті "Большой энциклопедии Кольера". Видається, що в ній при визначенні

жанру автобіографії акцент робиться на повноті життєпису автора: "Автобіографія (гр. autos – сам, bios – життя, grapho – пишу), форма біографії, де головним героєм є автор; звичайно пишеться від першої особи й охоплює більшу (або найважливішу) частину його життя" [2].

Якщо в "Большой энциклопедии Колъера" представлено погляд на літературну автобіографію в контексті світової, головним чином, західної літератури, то в російській філології найбільш масштабне і теоретичне дослідження цього жанру знаходимо в розділі "Мемуари" монографії Л. Гінзбург "О психологической прозе". Щодо основного завдання свого дослідження науковець висловлюється таким чином: "Вихідна проблема цієї книги – співвідношення між концепцією особистості, притаманної даній епосі й соціальному середовищу, і художнім його зображенням" [3, с. 4]. Пропонується "розширене поняття психологічної прози", яке не треба змішувати з "тим психологізмом, специфічні методи якого виробила література XIX століття" [3, с. 5]. Іншими словами, будь-яка проза, вже оскільки вона відтворює життя людини, відтворює і його психологію, а тому може бути названа психологічною. Наступне, ще більш важливе для мети нашого дослідження зауваження: "Пізнання душевного життя простежується в цій книзі не тільки на матеріалі канонічної художньої літератури, але також на матеріалі літератури мемуарної, документальної..." [3, с. 5].

З точки зору Л. Гінзбург, мемуари посідають середнє, проміжне місце, між листами і психологічним романом, у градації "зростання структурності, естетичної організованості <...> матеріалу" [3, с. 5]. Спеціальний розділ "Мемуари" Л. Гінзбург починає фразою: "Література спогадів, автобіографій, сповідей і "думок" веде пряму розмову про людину. Вона подібна до поезії відкритою й наполегливою присутністю автора" [3, с. 123].

Варто дослухатися й до такого спостереження Л. Гінзбург: "Проміжним жанрам, що уникають канонів і правил, здавна

притаманна експериментальна сміливість і широта, невимушене та інтимне ставлення до читача" [3, с. 123].

Хай і одним-двома штрихами, але Л. Гінзбург накреслює "типологію мемуарів" – "від "Сповіді" Руссо з її граничним саморозкриттям людини до хронікально-політичних спогадів мадам де Сталь" [3, с. 123]. Говорить вона і про фундаментальне внутрішнє протиріччя автобіографічної прози: "Гостра їхня (жанрів автобіографічної прози – С. Р.) діалектика – у поєднанні цієї свободи вираження з несвободою вимислу, обмеженого справжнім минулим" [3, с. 123].

Проте, щоб мати можливість використовувати спостереження й міркування Л. Гінзбург стосовно нашого матеріалу, необхідно попередньо відділити власне автобіографію від інших жанрів автобіографічної прози. У "Большой энциклопедии Кольера" читаємо:

"Мета автобіографії – представити життя (або якусь його частину) як певне ціле, коли відтворювані події відділені від дійсності якимось часовим проміжком, і автор може поставитися до них більш або менш неупереджено, а самі події встигли набути в його очах більшої або меншої осмисленості. Отже, автобіографія відрізняється від щоденника, який день у день (день за днем) фіксує факти і враження" [2].

Указана тут структурна відмінність автобіографії від щоденника видається в нашому випадку досить поверховою. Адже і П. Куліш, і Т. Шевченко в основному хронологічно розташовують у своїх автобіографіях життєвий матеріал. І не про "осмисленість" подій мала б вестися мова, а про художній їх відбір та узагальнення. Автор статті у "Большой энциклопедии Кольера" продовжує: автобіографія "відрізняється також і від спогадів (хоча їх часто плутають), тому що є особистою історією автора, у той час як мемуари – історія подій, які тією чи іншою мірою зачіпають все суспільство" [2]. Іншими словами, в автобіографії автор говорить про себе, а в мемуарах – про себе і про інших. Також автобіографічна замітка відрізняється

.....

лаконічністю й більш явною хронологічністю викладу фактів, тяжіє до публіцистики та зрідка включає в себе вимисел.

До якого ж жанру слід віднести містифіковану автобіографію П. Куліша? Адже межа між мемуарами й автобіографією досить розпливчата. Деякі дослідники навіть називають текст повістю, посилаючись на містифікацію та типологізуючи його, ґрунтуючись на сюжетиті. Інші ж позбавляють текст статусу художнього й відносять до публіцистики. Якби ми не мали численних незаперечних доказів приналежності тексту перу П. Куліша, його справді можна було б віднести до публіцистичних, які підходять до історичної дійсності досить вільно. Події подаються із суттєвими художніми допущеннями й досить емоційно, ще й із незначною часткою полеміки. Якби не існувало в кількох доступних П. Кулішеві прозових традиціях того періоду полемічного складника, можна було б замислитися навіть про позахудожність цього тексту, проте таке твердження викликає надто серйозні заперечення.

Тепер звернімося до окреслення параметрів *автобіографії*, *мемуарів* і *повісті* (дехто називає "Жизнь Куліша" повістю). *Повістю* прийнято вважати прозовий твір, побудований навколо одного персонажа й такий, що має майже завжди один фокал – героя, навколо якого будується сюжет. При цьому повість не має, звичайно, значної кількості персонажів. Також обсяг не дозволяє сплутати її з *романом*. А. Квятковский – укладач найґрунтовнішого словника літературознавчих термінів – називає повість поєднувальною ланкою між оповіданням і романом, де диференційними особливостями є багатоплановість, широта змалювання роману або зосередженість на короткому ланцюжку подій і малому обсязі персонажів для оповідання чи новели. При цьому до повісті А. Квятковським віднесені й "Моя жизнь" А. Чехова, що відноситься деякими дослідниками до низки оповідань, і "Демон" М. Лермонтова [7, с. 215–216]. Отже, з такої точки зору, спроби трактувати "Жизнь Куліша" як *повість* видаються досить переконливими. Проте погодитися з цим заважає ряд серйозних заперечень. Адже з сюжетної точки зору

це може видатися якраз логічним, оскільки розповідь побудована навколо одного персонажа, вона не має різноманітних оповідачів і недостатньо велика за обсягом для того, щоб називатися романом. Тут навіть можна було б уточнити жанр, назвавши "Жизнь Куліша" *історичною повістю*, тому що ґрунтується вона на реальних подіях, які відбувалися з історичною особистістю й можуть вважатися певним чином реконструкцією життєвого шляху головного героя. Проте, враховуючи авторство тексту, попри містифікацію при першій публікації та оповідь від третьої особи, текст може бути тільки *автобіографією* або *мемуарами*, залежно від співвідношення змальовуваних подій навколо автора та його переживань.

Без сумніву, з позиції описової структури це – *мемуари*, тому що маска автора, під якою ховається історична особа П. Куліш, пише винятково про події з іншими людьми, очевидцем яких він був. Навіть більше, маска не ділиться своїми почуттями або думками, лише передає чужі, не просто порушуючи баланс між егоцентричною оповіддю і подіями, свідком яких був автор, але знищуючи його: у тексті існує тільки життя навколо П. Куліша, а маска не має навіть натяку на життя, відсторонене від Кулішевого. Проте, якщо маска настільки занурена в підобиці життя П. Куліша, що не ділиться своїми переживаннями, то чи не виносить це текст із рамок *автобіографії* до *мемуарів*? Напевно, ні, оскільки факти, представлені читачеві, подаються емоційно й насправді відносяться до справжнього автора. А якщо автор пише про свій життєвий шлях у контексті особистісної еволюції та пережитих емоцій, це – однозначно *автобіографія*.

Усе вищезазначене дозволяє потрактувати "Жизнь Куліша" або як *історичну містифікацію* про себе, або, виходячи з головної розбіжності між *автобіографією* й *мемуарами*, названої вище, *автобіографію*, стилізовану під *мемуари* про себе у межах *містифікації*.

Як же класифікувати автобіографію Т. Шевченка? Це – однозначно *художня автобіографія*, яка містить гострі філіпіки щодо царизму й кріпосницького ладу, за якого все ще

утримувалися в неволі родичі поета. Також привертає увагу ряд неточностей (а може свідомих викривлень) подій, учасником чи свідком яких був Т. Шевченко. Тут використовуються сарказм та іронія, наприклад "всемилодивейше повелено быть ему под надзором полиции в столице" [18, с. 193], що дозволяє говорити про текст як про художню автобіографію, в якій обрано нарацію від третьої особи частково для знеособлення думок, що вкладаються в неї, а значною мірою і для внутрішньолітературних цілей.

Що ж стосується наратологічної структури, то тут, перш, ніж звернутися до аналізу, треба окреслити основну термінологію. Найбільш переконливі тлумачення її подає В. Шмід [20]. Його розуміння базових понять уточнено й прийнято нами як робочі. Так, *наратор* визначається як *функціональний персонаж, коментатор. Конкретний автор – це справжній автор тексту*, він протиставляється *абстрактному авторові*, який реконструюється з усього твору, неістотно, чи закладається він при цьому конкретним автором, чи відновлюється конкретним читачем із тексту.

За аналогією з ними, на сприймаючій стороні системи перебувають *фіктивний читач* – незримий адресат наратора, фіктивного автора, персонаж тексту, нарататор і *абстрактний читач* – адресат абстрактного автора, реконструйований конкретним читачем для розуміння набору якостей, необхідних для наближення до ідеального реципієнта.

У свою чергу, *ідеальний реципієнт* – це читач, який є адресатом конкретного автора та який має повний набір кодів і ключів для розуміння всіх граней тексту. Нарешті *конкретний читач* – це кожен, хто прочитав твір.

Розуміння взаємодії між ними забезпечується відновленням фрактальної багатосвітової структури, де найбільший із доступних світів є світом історичної дійсності, де перебувають конкретний автор і конкретний читач. У цьому світі конкретним автором створюється ментифакт, що містить інші світи, у нашому випадку – текст. У ньому найбільшим світом є світ потенцій, відтворювана з ментифакту подoba історичної дійсності, де

існують абстрактний читач для конкретного автора, і абстрактний автор, відтворюваний із тексту конкретним читачем. Наступний – світ безпосередньої нарації, де наратор або фіктивний автор коментує події наступного світу для фіктивного читача, наратора. За ним постає світ художньої дійсності, де явні персонажі взаємодіють у межах сюжету, що коментує наратор. Це можна вважати найглибшим елементом моделі, де вона може бути цілком повторена у разі створення подібного тексту мешканцем цього світу, персонажем.

Художні автобіографічні тексти особливо цікаві для наратологічного аналізу у зв'язку з викривленням відношень суб'єктів тексту стосовно більш традиційних представників цього літературного жанру. Відмінною особливістю є, в основному, установка на об'єктивність у всіх текстах з неприхованою автобіографічною складовою частиною і складністю, що випливає з неї, взаємовідношень між конкретним, абстрактним автором і фіктивним наратором, не кажучи вже про адресатів. І якщо перша названа особливість додає пікантності наратологічній алхімії, то друга ускладнює її доказовий аспект багаторазово. У кожному тексті, навіть всередині окремо взятого жанру автобіографії, взаємовідношення суб'єктів і об'єктів різняться кардинально.

Відбувається це через розбіжності переслідуваних авторами цілей при створенні продукту, націленого на конкретний результат. Ідеться про саморекламу у випадку П. Куліша, чи спробу врятувати родичів із рабства у Т. Шевченка, або про спробу поділитися досвідом у А. Чехова, або ж бажання відновити історичну справедливість у випадку П. Куліша знову ж таки, але багатосвітова структура залишається старою, що доводять навіть порівняно давні дослідження П. Рікером розбіжностей наративів історичного й художнього оповідання [14]. Багатосвітова структура не зникає і не згортається, усі шари продовжують функціонувати, хоча і можуть краще маскуватися автором під історичні особистості.

Так, за спостереженнями В. Шміда, "абстрактний читач принципово ніколи не збігається з фіктивним читачем

.....
(наратором – С. Р.), тобто з адресатом наратора" [20, с. 60], оскільки вони перебувають у різних світах, фіктивний – у художньому, абстрактний – потенційно реконструюється з тканини твору конкретним читачем, але для існування у світі реальному, для знаходження ключів до розуміння ідеального читача. Інакше кажучи, межу між фіктивним світом і реальністю, до якої належить абстрактний читач, перетнути "можна тільки у разі наративного парадокса" [20, с. 61].

Але чим є містифікація П. Куліша, якщо не спробою створити такий парадокс? Першим серед винятково внутрішньотекстових підтверджень цієї гіпотези можна вважати вибір розповіді про себе від третьої особи, яка однозначно підсилює установку на об'єктивність у необізнаного читача.

З іншого боку, вибір такого засобу міг бути продиктований літературним впливом Т. Шевченка, який колись давав на редагування П. Кулишеві свою автобіографію, написану теж від третьої особи [18, с. 191–193], але надрукована подоба її була в 1860 році під назвою "Письмо Т. Гр. Шевченка к редактору "Народного Чтения" [19, с. 194–198] і від першої особи. Враховуючи те, що П. Куліш відредагував автобіографію Т. Шевченка саме таким чином, видається маловірогідним говорити про намір використати розповідь від третьої особи для внутрішньолітературних цілей як збільшення ефекту правдоподібності. Швидше за все його підштовхнули до цього позалітературні обставини.

Яке ж було історичне тло створення й публікації текстів? Діючий у Російській імперії Валуєвський циркуляр забороняв друк будь-яких не художніх текстів українською мовою, а його виконання було настільки ретельним, що М. Костомаров навіть написав про цей період "с тех пор малорусская литература перестала существовать в России" [8, с. 324]. Природно, П. Куліш, який перебрався до Варшави ще в 1864 році, вже мав досвід оприлюднення художніх текстів у часописах "Вечерниці" і "Мета", але не міг знати наслідків їх публікації та міг перестраховуватися.

Можливо, тому при першій публікації в українофільському львівському журналі "Правда" досліджуваний текст подавався з датою: "Писано року божого 1867, місяця серпня 20-го дня" [5, с. 283] без підпису (при тому, що уся редакція не могла не знати автора, враховуючи, що П. Куліша називають головною рушійною силою створення цього видання на початку 1867 р.) [21, с. 475]. Це є аргументом на користь теорії містифікації через політичні обставини.

Яка ж структура розповіді зсередини тексту? П. Куліш здійснює спробу видати художній світ за світ історичної дійсності, для чого позбавляє персонажів можливості діяти не зі слів наратора, а потім максимально знеособлює і самого наратора. Жодного разу за весь текст він не говорить "я", не змальовує події власного життя або погляди. Нам не запропоновано жодного натяку на особу оповідача, ані звідки він знає П. Куліша, ані де зустрілися, ані де дізнався про нього такі подробиці, як приготування їжі дружиною П. Куліша, або за яких обставин поділився з ним П. Куліш дитячими спогадами про мецената і шляхтянку, яка жила неподалік.

Усе, про що згадується в тексті, відбувається винятково з П. Кулішем або з людьми, які істотно вплинули на його життя. Автор при цьому ніколи не маскує наратора, не змальовує розбіжності його поглядів із Кулішевими і не дозволяє йому сперечатися з вибором П. Куліша в зображуваних подіях. Не вдалося знайти жодного діалога чи такого змалювання подій, що дозволяло б довести відмінність точки зору наратора від Кулішевої.

Навпаки, він вступає в запеклу полеміку з тими, хто закидав П. Кулішеві жадібність у продажу книжок і розкішне життя. Для захисту від цих обвинувачень він звертається до людей, кому він допомагав матеріально, а також тих, які не повернули йому борги. Більше того, у тексті постійно з'являються піднесені навіть для марнослава пафосні самохарактеристики: "ніхто проти його не справиться у сьому ділі, бо має він ключ до скарбів душі народної, що замкнена перед іншими" [5, с. 136].

Не видається можливим встановити й адресата самого глибинного світу "Жизни Куліша", оскільки не подано в тексті натяків і на нього. Наратор і наратор імплицитні, приховані і знеособлені на користь установки на об'єктивність і маскування тексту під публіцистичний.

Що ж реконструюється з тексту? П. Куліш – драматична постать, якого досконало знав автор тексту і який безневинно страждав усе життя через внутрішній аристократизм і добрі наміри. Жодних негативних рис текст нам не відкриває, як і спірних рішень. Автор зобразив себе винятково позитивним персонажем, навіть про роман із Марією Вілінською (Марко Вовчок) не згадав.

Натяки на якого ідеального читача можна зрозуміти з тексту? Він має бути обізнаним із синхронічною українською культурою для пояснення неповних цитат із фольклорних текстів і власних текстів П. Куліша, знати справжні назви текстів Т. Шевченка (наприклад, подається "Шафарикові" замість "Єретик"), бути обізнаним як із класичною європейською літературою, щоб поцінувати навіяні Данте Аліг'єрі рядки, так і з американською, щоб співвіднести текст із епіграфом Ірвінга Вашингтона, а також знати історію взаємовідносин Польщі та Російської імперії ("після Андрусівського договору").

Привертає увагу потужна інтертекстуальна складова частина автобіографічної "Жизни Куліша". Він дозволяє собі численні цитації своєї поезії і народної, і навіть вставляє повністю лист свого друга Михая Грабовського.

Повертаючись до гіпотези про літературний вплив на П. Куліша з боку Т. Шевченка, треба дати відповідь на питання, що спільного й розбіжного в їхніх автобіографічних текстах? Тут варто зазначити, що має сенс порівнювати саме автобіографію Т. Шевченка з автографом, надрукованого в 1885 р., а не написаний П. Кулішем на його основі текст.

З точки зору жанрової класифікації, якщо "Жизнь Куліша" тяжіє до *містифікованої біографії*, то "Автобиография" Т. Шевченка, як обережно висловлюється В. Смілянська, *"твір*

мемуарного жанру" [15, с. 91; див. також 16], швидше є "автобіографічним нарисом" [6, с. 197], або автобіографічною заміткою. Нагадаємо принагідно, що структурно цей жанр не змінювався аж до початку ХХ століття. При цьому автобіографію називають іноді в науковій літературі повістю – за її розмір, тоді як автобіографічна замітка з точки зору обсягу – лаконічна. У першій дозволяється полемізувати з антагоністами, кривдниками автора, тоді як у другій наводяться в іронічній і навіть саркастичній формі факти з його життя. Перша характеризується заплутаністю подій у часі і рухається по лінії часу то вперед, то назад, друга ж змальовує події в хронологічному порядку.

Наративна структура оригінальної "Автобиографии" Т. Шевченка має таких самих імпліцитних наратора й нарататора, як і "Жизнь Куліша", проте її тон щодо автора не настільки панегіричний. Крім того, вона майже не дає підказок для реконструкції ідеального реципієнта. Із історичних особистостей згадані або такі, які залишили яскравий слід в історії, як М. Кутузов, портрети якого в дитинстві змальовував Т. Шевченко, або особистості, вплив яких на долю поета описано в автобіографії. Із термінів використовуються лише назви церковних книг, загальновідомі в той час, і два художні терміни – види гравюри: *акватинта* й *аквафорта* [1, с. 420].

Яким же було історичне тло, що викликало до життя "Автобиографию" Т. Шевченка? Комітет літературного фонду ініціював ряд заходів, спрямованих на звільнення з кріпацтва родичів поета невдовзі після повернення його до Санкт-Петербурга з України влітку 1859 року. Оскільки поміщик В. Флірковський відмовлявся їх звільнити, було вирішено написати автобіографію в епістолярному жанрі, щоб привернути увагу громадськості, проте Т. Шевченко залишився незадоволений результатом і попросив П. Куліша переписати автобіографію, що той і зробив. [1, с. 418]

Завдяки особистій подачі до видання П. Кулішем автографа автобіографії Т. Шевченка до журналу "Киевская старина" [10] під заголовком "Автобиография Т. Гр. Шевченка, писанная для

.....
“Народного чтения”” (публікація П. Куліша), збереглася примітка П. Куліша:

“В свое время издатель "Народного чтения" обратился к Т. Гр. Шевченку с просьбою написать свою биографию для журнала, им издаваемого. Не будучи в состоянии написать ее так, как хотелось бы, он обратился за помощью ко мне и отдал мне свою рукопись. Я написал от его имени то, что напечатано, по его одобрении, в "Народном чтении", а неоконченная автобиография поэта лежала в моих бумагах, забытая мною, до 1885 года" [10, с. 431].

Але чи був Т. Шевченко просто незадоволений текстом, який дійшов до нас в автографі? Це неістотно, адже публікація в тій редакції могла навіть до Емського указу потягти за собою нові переслідування як Т. Шевченка, так і редактора, який наважився надрукувати настільки гострий нарис. Безсумнівно, літературна цінність і почуття гумору навіть у чернетці високі, але це не скасовує політичний складник і форму, яку обрав Т. Шевченко для критики наявного соціального й політичного ладу Російської імперії. Отже, звернення до П. Куліша про допомогу виглядає в історичній перспективі досить мудрим кроком.

У разі публікації, попри таке політико-історичне тло, Т. Шевченко був би визнаний причетним до автобіографії в будь-якому випадку, оскільки йшлося про звільнення його родичів і взагалі змалювання поетового життя, не кажучи вже про те, що текст писався для публікації у конкретному виданні на замовлення і прізвище автора неодмінно було б зазначено. Так що позалітературних приводів звертатися до викладу від третьої особи не було.

Із усього вищесказаного можна зробити висновок: у Т. Шевченка не було позалітературних причин писати автобіографію від третьої особи, на відміну від П. Куліша, який імовірно потрапив під літературний вплив тексту Т. Шевченка й розвинув його структуру у своїй літературній автобіографії. Однак літературний вплив міг бути не головним аргументом у виборі розповіді від третьої особи, оскільки існували

екстралітературні приводи для збереження інкогніто. При цьому текст П. Куліша більш функціональний в аспектах установки на об'єктивність, емоційного тиску й модерування образу автора в літературному побуті.

Наративна структура "Жизни Куліша" подається згорнутою заради установки на об'єктивність, адресати й адресанти імпліцитні та важко виокремлюються на кожному з шарів наративної структури, винятком є тільки вставний текст-лист до П. Куліша.

Отже, можна зробити висновок, що обидва тексти відносяться до жанру художньої автобіографії і мають згорнуту наративну структуру. При цьому шанси на виявлення в майбутньому літературного впливу Т. Шевченка на П. Куліша досить високі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большакова Л.А. та ін. Коментарі. *Тарас Шевченко. Зібрання творів у 12 томах. Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. "Букварь южнорусский". Записи народної творчості.* Київ : Наукова думка, 2003. Т. 5. С. 418–420.
2. Большая энциклопедия Кольера [Електронний ресурс]. Москва, 2002. URL: <http://niv.ru/doc/encyclopedia/collier/articles/33/avtobiografiya.htm>
3. Гинзбург Л. О психологической прозе. Ленинград : Художественная литература : Ленинградское отделение, 1977. 499 с.
4. Дядищева-Росовецька Ю.Б. Фольклор і поетичне слово Тараса Шевченка : монографія. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2001. 133 с.
5. Жизнь Куліша. Правда, 1868, № 24, С. 283–286; № 25. С. 296–300.
6. Зайцев П. Дві автобіографії Т. Шевченка. *Повне видання творів Тараса Шевченка : У 16 т.* Варшава–Львів : Український науковий інститут, 1935. Т. 6. 307 с.
7. Квятковский А.П. Поэтический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1966. 376 с.
8. Костомаров М.І. Слов'янська міфологія : вибрані праці з фольклористики й літературознавства. Київ: Либідь, 1994. 382 с.
9. Куліш П. Жизнь Куліша. *Пантелеймон Куліш. Мос життя. Повість про український народ. Хутірська філософія і віддалена од світу поезія; Упорядкування, передмова, переклад, примітки*

Олександр Шокало. Київ : Редакція журналу "Український Світ", 2005. С. 95–138.

10. Куліш П. Передмова. *Автобіографія Т. Гр. Шевченка, писання для "Народного чтения". Киевская старина*. 1885. № 11. С. 431–435.

11. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А. Н. Николюкина. Институт научн. информации по общественным наукам РАН. Москва : НПК "Интелвак", 2001. 1600 стб.

12. Лихачев Д.С. и др. Текстология (на материале русской литературы X–XVII вв.), изд. 3-е, переработ. и дополн. Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. 758 с.

13. Лунин Э. Автобіографія. *Литературная энциклопедия: Словарь литературных терминов : В 2-х т.* / Под ред. Н. Бродского, А. Лаврецкого, Э. Лунина, В. Львова-Рогачевского, М. Розанова и В. Чешихина-Ветринского. Москва–Ленинград: Издательство Л.Д. Френкель, 1925. Т. 1. А–П. 576 с.

14. Рикёр П. Время и рассказ / Пер. с фр. Т.А. Славко. Т. І. Москва–Санкт-Петербург : Книга света, 1998. 313 с.

15. Смілянська В. Автобіографія. *Шевченківська енциклопедія : В 6 т.* Київ: НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2012. Т. 1 : А–В. С. 91–93.

16. Смілянська В.Л. Біографічна шевченкіана (1861–1981). АН Української РСР, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Наукова думка, 1984. 224 с.

17. Федорук О. Роман "Чорна рада" : Історія тексту. Київ: Критика. 2019. 590 с.

18. Шевченко Т. Автобіографія. *Тарас Шевченко. Зібрання творів у 12 томах. Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. "Букварь южнорусский". Записи народної творчості.* Київ : Наукова думка, 2003. Т. 5. С. 191–193.

19. Шевченко Т. Письмо Т. Гр. Шевченка к редактору "Народного Чтения". *Тарас Шевченко. Зібрання творів у 12 томах. Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. "Букварь южнорусский". Записи народної творчості.* Київ : Наукова думка, 2003. Т. 5. С. 194–198.

20. Шмид В. Нарратология. Москва : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

21. Ясь О. В. Правда. *Енциклопедія історії України : у 10 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.* Київ : Наукова думка, 2011. Т. 8 : Па–Прик. С. 475.

REFERENCES

1. Bolshakova, L. (2003). *Comments* [Komentari]. *Taras Shevchenko. Zibrannia tvoriv u 12 tomakh. Shchodennyk. Avtobiografiia. Statti. Arkheolohichni notatky. "Bukvar yuzhnorusskyi". Zapysy narodnoi tvorchosti*. Kyiv : Naukova dumka, 418–420 [in Ukrainian].
2. Halsey, W.D. & Johnston, B. (1991). *Collier's encyclopedia: With bibliography and index* [Bolshaia entsyklopedyia Kolera]. Moskva. URL: <http://niv.ru/doc/encyclopedia/collier/articles/33/avtobiografiya.htm> [in Russian].
3. Hynzburh, L. (1977). *About psychological prose* [O psykhologicheskoi proze]. Lenynhrad : Khudozhestvennaia lyteratura : Lenynhradscoe otdelenye [in Russian].
4. Diadyshcheva-Rosovetska, Yu. (2001). *Folklore and poetic words of Taras Shevchenko: monograph* [Folklor i poetychne slovo Tarasa Shevchenka : monografiia]. Kyiv : VPC "Kyivskyi universytet" [in Ukrainian].
5. Anonymous, (1868). *Kulish's life* [Zhyzn Kulisha]. Truth, 24, 283–286; 25, 296–300 [In Ukrainian].
6. Zaitsev, P. (1935). *Two autobiographies of T. Shevchenko* [Dvi avtobiografii T. Shevchenka]. Povne vydannia tvoriv Tarasa Shevchenka: U 16 t. T. 6. Varshava–Lviv : Ukrainian Scientific Institute, 197–200 [in Ukrainian].
7. Kviatkovskiy, A. (1966). *Poetic Dictionary* [Poeticheskiy slovar]. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
8. Kostomarov, M. (1994). *Slavic Mythology: Selected Works in Folklore and Literary Studies* [Slovianska mifolohiia : vybrani pratsi z folklorystyky y literaturoznavstva.]. Kyiv: Lybid [in Russian].
9. Kulish, P. (2005). *Kulish's life* [Zhyzn Kulisha]. *Panteleimon Kulish. Moie zhyttia. Povist pro ukraïnskyi narod. Khutirska filosofiia i viddalena od svitu poeziia; Uporiadkuvannia, peredmova, perekład, pryimky Oleksander Shokalo*. Kyiv : Redaktsiia zhurnalu "Ukrainskyi Svit", 95–138 [In Ukrainian].
10. Kulish, P. (1885). *Preface* [Peredmova]. *Avtobiografiya T. Gr. Shevchenka. pisannaya dlya "Narodnogo chteniya"*. *Kiyevskaya starina*, 11, 431–435 [in Russian].
11. Nykoliukyn, A. (2001). *Literary Encyclopedia of Terms and Concepts* [Literaturnaya entsiklopediya terminov i ponyatiy]. Moskva : NPK "Yntelvak" [in Russian].
12. Lykhachev, D. (2001). *Textology (based on the materials of Russian literature of the 10th–17th centuries)*, ed. 3rd, overwork. and add.

[Tekstologiya (na materiale russkoy literatury X–XVII vv.). izd. 3-e. pererabot. i dopoln]. Sankt-Peterburh : Aleteiia [in Russian].

13. Lunyn, E. (1925). *Autobiography* [Avtobiografiya]. *Literaturnaya entsyklopediya: Slovar literaturnykh terminov : V 2-kh.* Moskva–Lenynhrad : Yzdatelstvo L.D. Frenkel, T. 1 [in Russian].

14. Rykor, P. (1998). *Time and story* [Vremya i rasskaz]. Per. s fr. T.A. Slavko. Moskva – Sankt-Peterburh : Knyha sveta [in Russian].

15. Smilianska, V. (2012). *Autobiography* [Avtobiografiya]. *Shevchenkivska entsyklopediia : V 6 t.* Kyiv: NAN Ukrainy, In-t l-ry im. T.H. Shevchenka, 91–93 [in Ukrainian].

16. Smilianska, V. (1984) *Shevchenko's biography* (1861–1981) [Biohrafichna shevchenkiana (1861–1981)]. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].

17. Fedoruk, O. (2019). *Black Council: A History of the Text* [Roman "Chorna rada" : Istoriia tekstu]. Kyiv : Krytyka [In Ukrainian].

18. Shevchenko, T. (2003). *Autobiography* [Avtobiografiya]. *Taras Shevchenko. Zibrannia tvoriv u 12 tomakh. Shchodennyk. Avtobiohrafii. Statti. Arkheolohichni notatky. "Bukvar yuzhnorusskyi". Zapysy narodnoi tvorchosti.* Kyiv : Naukova dumka, 191–193 [in Russian].

19. Shevchenko, T. (2003). *Letter of T. Shevchenko to the editor of the "Popular Reading" journal. Taras Shevchenko* [Pismo T. Gr. Shevchenka k redaktoru "Narodnogo Chteniia"]. *Zibrannia tvoriv u 12 tomakh. Shchodennyk. Avtobiohrafii.* Kyiv : Naukova dumka, 194–198 [in Russian].

20. Shmyd, B. (2003). *Narratology* [Narratologiya]. Moskva : Yazuky slavianskoi kulturu. [in Russian].

21. Yas, O. (2011). *The Truth* [Pravda]. *V. A. Smolii Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t.* Kyiv : Naukova dumka, 475 [In Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 10.09.2019

Дата затвердження редакцією – 01.10.2019

**ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ
ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГРАМАТИКИ**

УДК 811.163.41'366:811.16

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.58-73>

Ярмак В.І.

orcid.org/0000-0002-5670-4440

**ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОГО ВИРАЖЕННЯ
МИНУЛОГО ЧАСУ В КОРОТКИХ ПРОЗОВИХ ФОРМАХ
СЕРБЬСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ
XIX–XX СТОЛІТЬ**

***Анотація.** У статті проаналізовано семантико-емоційне навантаження аналітичних і синтетичних претеритальних форм сербського дієслова як експліцитних засобів вираження минулого часу в стилізованих епістолярних фрагментах коротких прозових форм сербського класичного художнього дискурсу різних епох. У цьому контексті розглядаються твори Я. Веселиновича, Л. Лазаревича, І. Секулич, М. Капора. Вивчаються більш або менш масштабні хронотопи листів, у яких або превалює ретроспекція лінійної послідовності реальних подій, або ж такі, що тяжіють до репортажів про події, ліричної сповіді або есе. Чільне місце посідає, зокрема, образ часу як дійової особи літературного твору. Художній матеріал переконливо демонструє, що транспозиційний стилістичний потенціал граєм минулого часу, який є теоретично найобмеженішим (порівняно із граємами теперішнього і майбутнього часу), в різних видах епістолярних фрагментів може суттєво розширюватися. Не залишаються поза увагою і художні прийоми, спрямовані на максимальне зближення автора із читачем, передусім ефект інтимізації, повтори тощо. В епістолярному дискурсі актуалізуються численні моделі та схеми співвідношень між автором і читачем: реальний автор : реальний читач; імпліцитний автор : імпліцитний читач; фіктивний наратор (як технічний засіб) і адресат. У літературних творах це явище може бути ще складнішим, адже образи реального й імпліцитного авторів, реального й імпліцитного читачів або ж наратора й імпліцитного автора часто збігаються або ж настільки тісно*

.....

переплітаються, що зазвичай їх важко точно ідентифікувати. Листи як художній прийом і невід'ємний складник комунікативної стратегії автора досліджуються не лише в контексті суто граматичних параметрів часових нашарувань, а й із погляду дейктичного і наративного використання граем минулого часу.

Ключові слова: сербські граеми минулого часу, перфект із допоміжним дієсловом, аорист, імперфект, плюсквамперфект, хронотоп короткої прозової форми.

Інформація про автора: Ярмач Вероніка Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент; старший науковий співробітник відділу слов'янських мов; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України.

Електронна адреса: veronikaarmak1@gmail.com

Veronika I. Yarmak
 orcid.org/0000-0002-5670-4440

PECULIARITIES OF PAST TENSE GRAMMATICAL EXPRESSION IN SHORT PROSAIC FORMS OF THE SERBIAN LITERARY DISCOURSE OF THE 20th–21st CENTURIES

Abstract. The article deals with semantic and emotional load of Serbian verb's analytical and synthetic forms as explicit means of past tense expression in stylized epistolary fragments of short prose forms of Serbian classical literary discourse of different epochs. The author consistently considers stylized epistolary passages from tales by eminent Serbian writers: L. Lazarević, Y. Vselinović, I. Sekulić, M. Kapora, noting the key role of perfects, aorists, imperfects, pluperfects in chronotopes of short stories with a relatively clear configuration (when a retrospection of linear event sequence is present) and rather vague boundaries (in cases when letters are peculiar to time dialogue between writer and reader). Particular attention is paid to investigation of functions of preterit verb forms in stylized letters drawn towards reporting people about actual events. The author's attention is also focused on the mechanisms of creating the so-called intimization effect and the role of various Serbian past tense verb forms in this process. The letters as a literary device and an integral part of the author's communicative strategy are examined not only in the context of merely grammatical parameters of temporal strata but also from the point of view of deictic and narrative use of past tense grammemes. Serbian

epistolary literary discourse provides rich illustrative material for specifying the issue of deictic and narrative parameters' relevance in respect of usage of tense forms or grammemes selected for analysis. The research proves that correlation of the mentioned parameters in Serbian language context is highly interesting, however, rather complicated and controversial. The comparison of Serbian and French literary texts shows that the temporal picture of the latter is almost diametrically opposite, meaning full functionality of aorist and imperfect and limited use of analytical perfect, which is used in the reproduction of direct speech, mainly in dialogues.

Key words: Serbian past tense grammemes, Perfect with auxiliary verb, Aorist, Imperfect, Pluperfect, chronotope of short prose forms.

Information about the author: Yarmak Veronika Ivanivna – PhD, associate professor; senior researcher of the Slavic languages department; O.O. Potebnya Institute of Linguistics; National Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: veronikaarmak1@gmail.com

Ярмак В.И.

orcid.org/0000-0002-5670-4440

ОСОБЕННОСТИ ГРАММАТИЧЕСКОГО ВЫРАЖЕНИЯ ПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ В КОРОТКИХ ПРОЗАИЧЕСКИХ ФОРМАХ СЕРБСКОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА XIX–XX ВЕКОВ

Аннотация. В статье проанализирована семанτικο-эмоциональная нагрузка аналитических и синтетических претеритальных форм сербского глагола как эксплицитных средств выражения прошедшего времени в стилизованных эпистолярных фрагментах коротких форм сербского классического художественного дискурса разных эпох. Письма как художественный приём и неотъемлемая составляющая коммуникативной стратегии автора исследуются не только в контексте чисто грамматических параметров временных наслоений, но и с точки зрения дейктического и нарративного использования грамем прошедшего времени. В этом контексте рассматриваются произведения Я. Веселиновича, Л. Лазаревича, И. Секулич, М. Капора. Изучаются более или менее масштабные хронотопы писем, в которых либо превалирует

ретроспекція лінійної послідовності реальних подій, або ж такі, які тягнуть до репортажів про події, ліричної ісповіді або есе. Важливе місце займає, в частині, образ часу як діючої особи літературного твору. Художественний матеріал переконливо демонструє, що транспозиційний стилістичний потенціал грамем минулого часу, теоретично являючись найбільш обмеженим (порівняно з грамами сучасного і майбутнього часу), в різних видах епістолярних фрагментів може суттєво збільшуватися. Не залишаються поза полем зору і художественні прийоми, спрямовані на зближення автора з читачем, зокрема ефект інтимізації, повтори тощо. В епістолярному дискурсі актуалізуються численні моделі і схеми співвідношень між автором і читачем: реальний автор : реальний читач; імпліцитний автор : імпліцитний читач; фіктивний наратор (як технічне засіб) і адресат. В літературних творах це явище може бути ще більш складним і його важко ідентифікувати однозначно.

Ключові слова: сербські грами минулого часу, перфект з допоміжним дієсловом, аорист, імперфект, плюсквамперфект, хронотон короткої прозаїчної форми.

Інформація про автора: Ярмук Вероніка Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент; старший науковий співробітник відділу слов'янських мов; Інститут мовознавства ім. А.А. Потебні НАН України.

Електронний адрес: veronikaarmak1@gmail.com

Початок ХХІ ст. в українській і зарубіжній слов'янській лінгвістиці ознаменувався виразною актуалізацією дослідницького інтересу до експліцитних граматичних засобів вираження минулого часу в художньому дискурсі. Неослабним "полігоном" для вивчення різних аспектів окресленої проблематики є стилізовані епістолярні пасажі коротких форм сербського прозового класичного дискурсу різних епох, де ключової ролі набувають передусім аналітичні й синтетичні претеритальні форми дієслів. Характеризуючи транспозиційний потенціал грама минулого часу, пов'язаний із уживанням цих часових форм у невластивій значеннєвій сфері, лінгвісти здебільшого дотримуються думки про те, що,

порівняно з грамами теперішнього часу (які завдяки своїй внутрішній рухливості й часовим актуалізаторам, вираженим прислівниками, відносно легко виходять за властиві їм часові межі) та грамами майбутнього часу (неоднорідними в сенсі проникнення в інші часові сфери), транспозиційний потенціал грамам минулого часу є найобмеженішим. Причини цього явища фахівці схильні вбачати в тому, що "...грама недоконаного виду виражає тільки свою часову семантику, а грама доконаного виду зрідка може набувати значення майбутнього часу доконаного виду або теперішнього часу..." [3, с. 256]. Передумови такої ситуації чітко визначає А.П. Загнітко: "Рідкісні часові зсуви щодо форм минулого часу можливі лише за умови особливої стилістичної установки: емоційність, живописність, колоритність..." [4, с. 212]. Загалом погоджуючись із такими теоретичними настановами, ми маємо на меті продемонструвати, що в різних видах стилізованих листів у сербському художньому дискурсі стилістичний діапазон грамам минулого часу може суттєво розширюватися. Чи не найактуальнішим, на наш погляд, у цьому відношенні може бути своєрідний хронотоп листів, які зазвичай сприймаються читачем через призму декількох часових нашарувань.

Листи як художній прийом і невід'ємний складник комунікативної стратегії автора, як засіб структурування сербського художнього дискурсу постають перед нами принаймні в декількох різноманітних іпостасях. Як слушно зазначає М.М. Михайлов, "називати автора тексту "адресантом", а читача "адресатом" можна лише з великою натяжкою: читач спілкується не з автором, а з текстом, створеним автором, з яким читач дистанційований у просторі, а часто-густо й у часі" [8, с. 34]. Крім того, читача, безумовно, великою мірою слід вважати головним "співадресатом" листів, які персонажі художніх творів надсилають одне одному. Листи як невід'ємний і органічний складник художнього дискурсу мають особливу роль і окреме семантико-експресивне навантаження, яке спричинила загальна історія розвитку листування в контексті

формування й генези сербської нації. Ось як про це сказано в одному з найвагоміших досліджень приватного життя сербів від середньовіччя до сучасності:

"Протягом останніх десятиріч століття (ідеться про XVIII століття – В. Я.) приватні листи стають предметом суспільної комунікації й набувають літературної форми. З іншого боку, літературні твори часто набувають епістолярної форми. <...>На полях книг часто-густо зустрічаються тогочасні записи, в яких люди зазначають, що книгу вони прочитали й зрозуміли її зміст. Схожі формулювання можна побачити і в листах. <...>Часто у листі закладено набагато ширший зміст, ніж зміст того, про що в ньому написано. У цьому сенсі адресат і відповідає, чи є лист зрозумілим, вкладаючи в це такий зміст: він зрозумів письмове повідомлення й узяв до відома те, що під цим мається на увазі. Формулювання "отримати, прочитати й зрозуміти" лист виступає в листуванні аж до перших десятиріч XIX століття" [9, с. 260; 259].

Вельми цікавими у цьому контексті є листи, що фігурують у коротких прозових формах сербських класиків XIX століття. Так, зокрема, в центрі оповідання Л. Лазаревича "Швабка" (до речі, лікаря-психіатра за фахом), написаного у формі листів, які головний герой, Міша Марічич пише друзі, – глибокий психологічний конфлікт. Персонаж зрікається свого кохання до дочки хазяїна, Ани, й у листах описує приятелеві усе, що відбувається між ним і його коханою дівчиною. Отже, особисту драму героя подано крізь призму його боротьби між коханням і обов'язком по відношенню до родини, а весь хронотоп просякнуто образами імпліцитного автора, "наратора" як технічного засобу, і образ. Деякі з "листів" (наприклад, "VI лист") оформлено у традиційній манері й за всіма правилами епістолярного жанру – він містить звертання, зворушливий опис подій і підпис. Глибокої художньої виразності автор тут досягає не за рахунок використання синтетичних претеритальних часів, а завдяки щирій трагічній інтонації й нагромадження заперечних форм перфективів, до того ж підсиленних часткою "ни": *"Побратиме, приповетка је свршена. ...Ти ниси ништа више*

ни очекивао... Твој верни Побратим" [7, с. 48)]. Інші розділи (наприклад, "VI лист") – навпаки рясніють використанням експресивно конотованих дієслів у формах аористів, своєрідних синонімів-"замінників" *verba dicendi* для введення прямої мови ("*Она срдито-тужно **развуче** крајеве усана...*" [7, с. 62] або ж вельми рідкісними випадками використання обох різновидів плюсквамперфектів (із допоміжним дієсловом у формі імперфекта і з допоміжним дієсловом у формі перфекта) у двох реченнях поспіль: "*Ватра **се** у пећи **беше** разгорела. Још **није** било свануло. Црвени зраци из пећи **удараху** у моју постељу*" [7, с. 71]. Іще більшого сповільнення темпу оповіді й максимальної концентрації уваги читача Л. Лазаревич досягає завдяки остаточному штрихові – використанню форми імперфекта.

"Листи з села" Я. Веселиновича за жанром найбільше тяжіють до репортажів про людей та актуальні події, сповнених правдоподібних деталей та особистих переживань. Окрім колоритних форм імперфекта ("*беху*") і аористів ("*ставих*"; "*беше*"), виразно "інтимізуючими" моментами у віртуальному діалозі героя із другом з наведеного прикладу виступають також звертання й вигук "*Тако сам и ја, мој драги Павле... на људима проучавао људе. ...Хеј, ала то **беху** часови тешка и слатка рада. <...> И све што **ставих** на хартију, **беше** ми бледо*" [2, с. 370]. Наступні пасажі є вже зразками суто діалогічного мовлення (до того ж відповідним чином оформленими пунктуаційно), що рясніють формами аористів від дієслів мовлення та їхніми експресивно конотованими контекстуальними синонімами: "*...И чича-Стојан **се насмеја**... Па ... рече: – Понеки пут не могу да застим...*"; "*– Ми нисмо тражили ћара – **упадох** му ја у реч*" [2, с. 357; 361-362].

Традицію своєрідного втілення часу в стилізаціях епістолярного жанру в сербському художньому дискурсі вдало продовжує Момчило Капор – видатний сербський письменник, художник і сценарист ХХ ст., майстер великих прозових форм і довершеного короткого оповідання. Час для М. Капора – особлива річ, а надто минулий час, у якому він черпає насагу.

Ось як про це пише відомий літератор М. Савич у передньому слові до однієї з книг М. Капора:

"А для самого автора найлегшим способом не посваритися з реальністю ... є біг у минуле. ... Гарні оповідання, на думку Капора, – це розповідь про міста, обличчя й речі, яких більше немає або які вже не є такими, якими вони були раніше. Гарне оповідання – це сентиментальна мандрівка у минуле" [6, с. 7].

Сюжети для своїх замальовок М. Капор зазвичай знаходить не лише в літовищах, театрах, в готелях, книгарнях, але й у зовсім вузьких просторах, куди рідко сягає погляд: в антикварних крамничках, книгарнях, ресторанах, кав'ярнях, а часто-густо й узагалі – на маргіналіях життя, у так званому "off-світі": у "сваштарима" (серб.) – на блошиних ринках, барахолках, у старих учнівських зошитах, сповнених забутих записів і спогадів. В оповіданні М. Капора під промовистою назвою "Лист", немає ані традиційного звертання до певної адресатки, ані підпису адресанта в кінці тексту, оскільки автор, власне, й не сподівається на відповідь. Цей лист є своєрідним діалогом у часі з імпліцитною адресаткою, яка хтосьна коли прочитає це послання, а, можливо, й узагалі ніколи не прочитає.

Отже, хронотоп оповідання є доволі розмитим: з одного боку, це безумовна ретроспекція лінійної послідовності реальних подій, з другого ж – автор в кінці знову повертається до реальності. За допомогою низки художніх прийомів, серед яких чільне місце посідає вживання форм перфекта, автор прагне досягти ефекту, який, за визначенням академіка Л.А. Булаховського, називається інтимізацією:

"Це, по-перше, художні засоби щільніше зблизити самого поета із зображуванним; по-друге, своєрідне збудження читача – поділити з автором елементи його творчої праці, ближче ввійти в коло його почуттів і настроїв, зробившись ніби учасником самого живого процесу художнього вибору" [1, с. 573].

Якщо в своїй відомій праці про мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка, лінгвіст зосереджує увагу здебільшого

на аналізі інтимізуючих вказівних займенників, пестливих понять і звертань, то, користуючись, власне, тим самим художнім прийомом, М. Капор відштовхується якраз від відсутності конкретного звертання, яке, проте, майстерно зашифровано в дискурсі оповідання: *"Требало нам **је** увек много времена **да савладамо** реку и побегнемо што даље од осталих... **Били смо** сиромашни **да се скијамо** на води, па сам те вукао на конопцу уз реку. Најлепша хаљина у којој **сам** те икада **видео** била је она, од воде"* [6, с. 136].

Автор, фактично, вводить доволі складний ліричний образ минулого часу як третьої дійової особи, а от у плані часових форм користується нагромадженням нібито тривіальних форм перфекта, розширених, однак, за рахунок конструкцій з часткою "да". Складне поєднання декількох нашарувань часового стратуму твору з використанням дієслівних форм перфектів з теоретично нейтральною семантикою дає змогу авторові створити враження "...своєрідної умовної аперцепції – перекинути місток від слухача або читача до предмета як такого..." [1, с. 573].

М. Капор – письменник, сценарист, скульптор і живописець, й у візуальному плані у нього превалюють реалії, пов'язані з візуальним сприйняттям. Зазвичай вони скупі, але вичерпно описані небагатьма словами: використовуючи нібито традиційну лінійно-послідовну форму подачі подій, за допомогою високої концентрації використання претеритальних форм дієслів і вдалої комбінації різних темпів викладу в межах доволі стислого хронотопу зовсім невеличкого за обсягом твору, в короткій художній замальовці "Портрет" М. Капор досягає рідкісної експресивної виразності. Розповідь ведеться від особи дівчинки, якій у час описуваних подій виповнилося дев'ять років. В одній із крамничок дівчинка з матір'ю несподівано побачили портрет мами, написаний іще до війни, на якому остання зображена молодою й дуже вродливою. Портрет пробуджує спомини, й героїні хочуть викупити його, проте виявляється, що це їм не по кишені, а момент, коли продавець упізнає в змарнілій й постарілій жінці модель, зображену на

полотні, стає тяжкою й сумною розв'язкою. Художньо вибудований сюжет оповідання завдячує візуальним ефектам і ретельно виписаних деталям, а в мовному відношенні він здебільшого "спирається" на дієслівні претеритальні форми. Оповідь, стилізована під спогади дев'ятирічної дівчинки, анітрохи не виглядає примітивно-штучною. Побудована здебільшого на зміні темпу розгортання сюжету, вона стрімко видозмінюється зі скупой розповіді, що побудована на простих реченнях, передусім завдяки трансформації неквапливої абстрактно-оповідної манери у досить швидко й до концентрації уваги саме на візуальних деталях. Так, семантично й емоційно нейтральні форми перфектів на початку оповідання змінюються аористами: *"У пролеће **се заратило**. Тама **је отишао** у рат и **погинуо** већ на почетку. Нас две **остадо**смо саме". ... Једного дана после рата, неко нам **рече** да се мамин портрет продаје у старетинарници..."* [6, с. 111]. Натомість кульмінаційний пасаж, де вже явно переважають не звукові, а візуальні асоціації, побудовано на протилежному прийомі: темп спочатку спадає, сюжет "гальмує" й сповільнюється, концентруючись на суто візуальному плані: *"Тек тада **се уверих** колико је некада била лепа. Сенка сламнатог шешира ... **падала је** на њене огромне тамне очи... ...**Била је** одевена у белу хаљину без рукава. **Видело се** да је портрет рађен с много љубави. **Стајале смо** пред њим **врло дуго**"* [6, с. 112]. Сповільнення темпу оповіді підтримується не лише формами перфекта від дієслів недоконаного виду, а й прислівниками – невід'ємними складниками створеного темпорального фону. Кульмінація стрімко переростає в психологічно трагічну розв'язку, і текст буквально рясніє формами аориста: *"Опростите, госпођо! – **заустави** нас старетинар... Мама му **не одговори** одмах. ...Мама ме **узе** за руку и **крену** ка излазу. ... – Нисам... – **рече**, и ми **изађосмо** из дуђана"* [6, с. 112].

Хронотоп короткого оповідання М. Капора "Диявольська куля" охоплює набагато більший часовий проміжок. Твір охоплює частину життя старого Мітара, в якого ще під час бойових дій Другої світової війни влучила "сліпа" куля, яка,

застрягнувши між черевною порожниною й легким, пролежала в його тілі довгі роки. Автор навмисне визначає тривалість цього періоду з граничною точністю: двадцять сім років, сім місяців, чотирнадцять днів і шість з половиною годин. Ця детальна констатація є частиною ретельно продуманої авторської стратегії. Після смерті Мітара, котрий повністю спростував усі балістичні теорії про можливу довжину траєкторії кулі, наратор нібито час від часу відвідує будинок героя оповідання, коли хоче "знайти самого себе". М. Капор напрочуд вдало добирає розлогі прислівники – часові маркери з "розмитою" семантикою, аби створити простір для подальших сюжетно-вербальних маневрів: *"С времена на време, кад се изгубим, долазим у ову кућу да се поново пронађем"* [6, с. 201]. Поволі починаючи розповідь, й описуючи більше, ніж двадцятисемирічне життя героя з кулею, яка мандрує його тілом, і в діалогах персонажів, і в описах подій письменник, вочевидь, не випадково часто використовує дієслово "бити" як природний вербальний символ буття (життя) і вдається до свого улюбленого прийому – зміни темпу подій за допомогою претеритальних форм дієслів. Починаючи з часової констатації фактів за допомогою нейтральних у стилістичному відношенні форм перфектів, М. Капор поступово підводить читача до кульмінації, де головна роль належить уже аористам: *"Био је јануар 1972 и путеви ... били су залеђени; На таваници су били насликани ружичасти анђели; ...Прележео је пролеће, лето и весен, а у зиму му би боље...; Би речено да се смије појести само по једна крава... На пролеће му би боље"* [6, с. 201]. І, нарешті, ніби набираючи повітря для останнього, найважливішого повідомлення (*"Била је то најдужа путања једног куришума у историји балистике"* [6, с. 203]), автор стрімко підходить до розв'язки. Він блискуче знаходить баланс мовних засобів для досягнення максимальної виразності, деталізуючи останній абзац нарочито розлогими прислівниками-уточненнями, переходячи в кінці до низки форм аориста, підсилюючи їх прислівниками ("точно" і "таман"), із характерною для поєднання останніх із аористами різкою, уривчастою

семантикою: *"Најзад, последње недеље децембра седамдесет и прве, тачно у шест и по по подне, то зрно заврши своју путању, пронађе циљ и зари се у Митрово серце"* [6, с. 203]. Темп оповіді в останніх реченнях і заключному міні-абзаці сповільнюється за рахунок використання форм перфектів, але неодноразово повторюване сполучення прислівників "таман кад" і вживання однорідних присудків у формі перфекта є водночас засобом когезії як структурно-граматичної зв'язності тексту і когерентності як його семантичної зв'язності. Згадані повтори-анафори, які є різновидом дистантного повтору, створюють своєрідний "залишковий" імпульс, що й утримує темп якраз на такому рівні, аби він був максимально виразним: *"Таман кад је тај ђавољи живот кренуо на боље, таман кад је ишколовао и последњег сина, таман кад је добио телевизију. ...Таман тада"* [6, с. 203]). В аналізованому уривку семантична нерівноцінність повторів виявляється не лише в заміні другого компонента ("таман сада" / "таман тада"), а й у тому, що друге з наведених прислівникових словосполучень оформлено вже як окреме речення.

Вочевидь, іще складнішим і глобальнішим за своїм задумом є хронотоп *"Листів із Норвегії"* І. Секулич – майстерного симбіозу різних літературних жанрів – мандрівних нотаток, есе, сповіді, ліричної прози тощо. Пишучи про людину, авторка розширює й абстрагує просторові межі її перебування до божественно-космогонічних масштабів, використовуючи для вираження складних смислів універсальну форму перфекта: *"Čovek je nomad po srcu svom, po misli svojoj, po idealima svojim. On je nomad po volji božijoj, koja ga je stavila među ogromna prostranstva neba i zemlje"* [10, с. 21].

Варто зацентувати увагу ще на одному важливому моменті, за рахунок якого початкова нейтральна, експресивно незабарвлена семантика перфекта трансформується і "грає" на створення ефекту інтимізації. Йдеться про те, що у згаданому контексті ми маємо надзвичайно цікаве співвідношення в ієрархії автор – читач, адже образ адресанта тут не варто повністю ототожнювати з образом автора, тут панують набагато

складніші співвідношення на кшталт тих, які, зокрема, детально описує академік – П. Якобсен. Учений пропонує своє переконливе й креативне бачення проблеми, справедливо наголошуючи при цьому саме на можливості численних моделей і схем співвідношень між автором і читачем:

- ✓ реальний автор : реальний читач;
- ✓ імпліцитний автор : імпліцитний читач;
- ✓ фіктивний наратор (як технічний засіб) і адресат;
- ✓ ідеальний автор : ідеальний читач, емпіричний читач

тощо.

Дослідник послідовно доводить, що на практиці це явище може бути іще складнішим, адже образи реального й імпліцитного авторів, реального й імпліцитного читача або ж наратора й імпліцитного автора часто збігаються або ж настільки тісно переплітаються, що зазвичай їх важко однозначно ідентифікувати [детальніше про це див.: 5, с. 9–19].

Отже, попри те, що сербські грами минулого часу є основним експліцитним "будівельним матеріалом" складних різновидів хронотопів коротких прозових форм, аналітичні й синтетичні претеритальні форми при цьому нерідко виходять за межі свого традиційного семантико-експресивного навантаження й демонструють виразну тенденцію до транспозиції. Проаналізований матеріал дає також вагомі підстави для певних висновків, що виходять далеко за межі чисто граматичного використання дієслівних часових форм, а стосуються й зовсім іншого виміру їхнього функціонування. Як відомо, у лінгвістичних дослідженнях розрізняють дейктичний і наративний час, "дейктичний" і "наративний" типи текстів (обґрунтовані свого часу Е. Бенвеністом), які, зокрема, впливають на використання певних дієслівних форм часу й виду. Відповідно до цього лінгвісти досліджують дейктичне та наративне використання грамем часу. Сербський художній епістолярний дискурс дає напрочуд багатий ілюстративний матеріал для уточнення питання щодо релевантності цих дейктичних і наративних параметрів у контексті реалізації обраних для аналізу темпоральних форм або ж грамем часу.

Зокрема, дослідження функціонування дієслівних форм минулого часу дає підстави для ствердної відповіді, але водночас необхідно підкреслити, що співвідношення названих параметрів загалом і в контексті сербської мови є досить складним і неоднозначним.

Однак не є випадковим і те, що відчутно більшої уваги вимагають наративні аспекти, оскільки йдеться насамперед про художні твори. Непросто дати лаконічну відповідь, стосовну всіх проаналізованих прикладів, тому спробуймо конкретизувати її в такий спосіб. У випадках, коли йдеться, зокрема, про витіснення плюсквамперфекта, поступовий вихід з ужитку синтетичних форм імперфекта й аориста, функції яких "перебирає" на себе перфект із допоміжним дієсловом, то в цьому контексті є підстави говорити про переважання наративності, водночас певна (принаймні часткова) транспозиція канонічних функцій рідше вживаних часових форм веде до нівелювання дейктичних характеристик перфекта. Чи не найцікавішим у цьому відношенні видаються можливі паралелі з французьким аористом. На наш погляд, це своєрідний аргумент на користь тези про складність порушеного питання у загальномовному вимірі. Ознайомлення з фактами інших (неслов'янських) мов створює показово багатозначну загальну картину, обумовлену індивідуальністю шляхів історичного розвитку різних мов. Так, зокрема, бодай побіжне порівняння сербських і французьких художніх текстів свідчить про те, що в останніх "темпоральна" картина є майже діаметрально протилежною – мається на увазі повноцінна функціональність аориста й імперфекта на тлі обмеженого вжитку аналітичного перфекта, що виступає здебільшого у відтворенні прямої мови, переважно в діалогах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булаховський Л.А. Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка. *Вибрані праці в п'яти томах. Т. 2*. Київ : Наукова думка, 1977. С. 573–593.
2. Веселиновић Ј. Изабрane приповетке. Т. IV. Београд: "Вук Караџић", 1980. 389 с.

3. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. Академічна граматики української мови. Київ.: Університетське вид-во "Пulsари", 2004. 400 с.
4. Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ "ВКФ "БАО", 2011. 992 с.
5. Якобсен П. Аутор као читалац – на примеру Драгослава Михаиловића. *О делу Драгослава Михаиловића*. Врање: Учительски факултет, Центар за издавачку делатност, 2009. С. 9–19.
6. Капор М. Најлепше приче Мома Капора. *Избор и предговор М. Савић*. Београд: Просвета, 2001. 260 с.
7. Лазаревић Ј. Приповетке. Београд: "Рад", 1956. 351 с.
8. Михайлов Н. Н. Теория художественного текста. Москва : Издательский центр "Академия", 2006. 224 с.
9. Поповић М., Тимотијевић М., Ристовић М. Историја приватног живота у Срба : од средњег века до модерног доба. Београд : Clio, 2011 (Суботица : Ротографија). 643 с.
10. Sekulić I. Pisma iz Norveške. *Pisma iz Norveške. Kronika palanačkog groblja*. Sarajevo: IRO "Veselin Masleša", 1982. 231 s.

REFERENCES

1. Bulahovsky, L. (1977). *Linguistic means of intimization in Taras Shevchenko's poetry* [Movni zasoby intymizatsiyi v poeziyi Tarasa Shevchenka]. *Vybrani pratsi v pyaty tomah*. T. 2. Kyiv: Nauk. Dumka, 573–593 [in Ukrainian].
2. Veselinović, J. (1980). *Selected stories* [Izabrane pripovetke]. T. IV. Beograd: "Vuk Karadžić" [in Serbian].
3. Vyhovanets', I. & Horodens'ka, K. (2004). *Theoretical morphology of the Ukrainian language* [Teoretychna morfolohiya ukrayins'koyi movy]. Akademichna hramatyka ukrayins'koyi movy. Kyiv: Universytets'ke vyd-vo "Pul'sary" [in Ukrainian].
4. Zahnitko, A. (2011). *Theoretical grammar of modern Ukrainian language. Morphology. Syntax* [Teoretychna hramatyka suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Morfolohiya. Syntaksys]. Donets'k: TOV "VKF "BAO" [in Ukrainian].
5. Jakobsen, P. (2009). *Author as a reader* [Autor kao čitalac]. *O delu Dragoslava Mihailovića. Vranje: Uciteljski fakultet, Centar za izdavačku delatnost*, 9–19 [in Serbian].
6. Kapor, M. (2001). *Mom Kapor's best stories* [Najlepše priče Moma Kapora]. *M. Kapor. Izbor i predgovor M. Savić*. Beograd: Prosveta [in Serbian].

7. Lazarević, L. (1956). *Stories* [Pripovetke]. Beograd: "Rad" [in Serbian].
8. Mihaylov, N. (2006). *The theory of literary text* [Teoriya hudozhestvennogo teksta]. Moskva: Izdatel'skiy tsentr "Akademiya" [in Russian].
9. Popović, M., Timotijević, M. & Ristović, M. (2011). *The history of private life of Serbs: from the Middle Ages to the Modern Age* [Istorija privatnog života u Srba : od srednjeg veka do modernog doba]. Beograd : Clio, (Subotica : Rotografika) [in Serbian].
10. Sekulić, I. (1982). *Letters from Norway* [Pisma iz Norveške]. Kronika palanačkog groblja. Sarajevo: IRO "Veselin Masleša" [in Serbian].

Дата надходження до редакції – 25.09.2019
Дата затвердження редакцією – 03.10.2019

УДК 811.161.2:33'75

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.74-88>

Andriy V. Botsman

orcid.org/0000-0003-3083-6637

Olga V. Dmytruk

orcid.org/0000-0002-7540-7708

GERMANIC PRETERITE-PRESENT VERBS AND THEIR MORPHOLOGICAL AND SEMANTIC PECULIARITIES

Abstract. *The purpose of this article is to give detailed description to all possible semantic and morphological features of Germanic preterite-present verbs. Some research has dealt with the problem of preterite-present present verbs; however, semantic and morphological functions of these verbs were studied only by singling out verb characteristics, peculiarities, potential possibilities in different Germanic languages without any alignment of the obtained results. There is little information available on preterite-present verbs within the west Germanic and North Germanic (Scandinavian) subgroups. Semantic aspect of these verbs was analysed by some scholars, but it is still unknown how these verbs were formed in other Indo-European languages (Baltic, Slavonic, Romantic). The contradicting point of the available research is how those verbs are reflected in Latin and Greek. In spite of the fact that preterite-present verbs were studied in detail in terms of phonological characteristics, their morphological and semantic peculiarities were not taken into account and compared. Special attention should be given to the functioning and correlation of phonological and morphological peculiarities of those verbs. This paper offers the results of a detailed and consistent analysis of phonological and morphological peculiarities of preterite-present verbs. The paper aims at determining the morphological characteristics of preterite-present verbs, which were formed under the influence of phonological processes. The purpose of this study was to investigate the connection of Germanic preterite-present verbs with possible sources in other Indo-European languages. The authors define a set of characteristics peculiar of preterite-present verbs semantics. The functions of these verbs are analysed in detail. The authors attempt to analyse the nature of these verbs. The attention is paid to the functions of preterite-present verbs not only in the Germanic languages, but in other Indo-European languages, too. The comparative historical method is used*

here as the main one. The authors see this valid way of investigation as reliable and appropriate for the preterite-present verb analysis.

Key words: consonant shift, preterite-present verbs, verb derivative semantics, verb semantics, vowel gradation.

Information about authors: Botsman Andriy Vasylovych – PhD in Chemistry, Ph.D. in English Philology, Associate Professor; Associate Professor of the Department of English Philology and Intercultural Communication; Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Dmytruk Olga Viktorivna – PhD in English Philology, Associate Professor; Associate Professor of the Department of English Philology and Intercultural Communication; Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: a.botsman@knu.ua; o.dmytruk@knu.ua

Боцман А. В.

orcid.org/0000-0003-3083-6637

Дмитрук О. В.

orcid.org/0000-0002-7540-7708

ГЕРМАНСЬКІ ПРЕТЕРИТО-ПРЕЗЕНТНІ ДІЄСЛОВА ТА ЇХ МОРФОЛОГО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. Статтю присвячено детальному опису морфологічних та семантичних характеристик германських претерито-презентних дієслів. Особливості функціонування претерито-презентних дієслів у морфологічному ракурсі розглядалися низкою дослідників шляхом виокремлення дієслівних характеристик, особливостей, потенційних можливостей у різних германських мовах. Однак, це було зроблено без співставлення отриманих результатів. Існує доволі незначний обсяг достовірної інформації щодо претерито-презентних дієслів у межах західногерманської та північногерманської (скандинавської) підгруп. Семантичний аспект цих дієслів був у фокусі уваги деяких авторів, але й досі невідомий шлях формування таких дієслів у інших індоєвропейських мовах (балтійських, слов'янських, романських). І досі залишається суперечливим питання про те, як ці дієслова відбилися у латинській та грецькій мовах. Незважаючи на той факт, що претерито-презентні дієслова були досліджені у деталях щодо фонологічних умов, їхні морфологічні та семантичні характеристики не були враховані та співставлені. Особлива увага у статті

приділяється взаємозв'язку фонологічної та морфологічної специфіки цих дієслів. У статті описуються результати детального і ґрунтовного порівняльного аналізу фонологічних, морфологічних і семантичних особливостей претерито-презентних дієслів з метою визначення їх морфологічних характеристик, що сформувалися під впливом фонологічних процесів. Метою дослідження є виявлення зв'язків германських претерито-презентних дієслів з можливими джерелами в інших індоєвропейських мовах. Спектр характеристик наводиться в аспекті семантики даних дієслів, що уможливило детально прослідкувати функціональне навантаження. Автори роблять спробу виявити природу цієї дієслівної групи. Приділено увагу дослідженню функцій претерито-презентних дієслів не лише у германських, а й інших індоєвропейських мовах. Провідним методом аналізу виступив порівняльно-історичний. Цей ефективний шлях дослідження є надійним та результативним для репрезентації фактів щодо специфіки претерито-презентних дієслів.

Ключові слова: градація голосних, дієслівна деривативна семантика, дієслівна семантика, зсув приголосних, претерито-презентні дієслова.

Інформація про авторів: Боцман Андрій Васильович – кандидат хімічних наук, кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Дмитрук Ольга Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: a.botsman@knu.ua; o.dmytruk@knu.ua

Боцман А. В.

orcid.org/0000-0003-3083-6637

Дмитрук О. В.

orcid.org/0000-0002-7540-7708

ГЕРМАНСКИЕ ПРЕТЕРИТО-ПРЕЗЕНТНЫЕ ГЛАГОЛЫ И ИХ МОРФОЛОГО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация. Статья посвящена детальному описанию морфологических и семантических характеристик германских претерито-презентных глаголов. Особенности функционирования

претерито-презентных глаголов в морфологическом ракурсе рассматривались рядом исследователей путем выделения глагольных характеристик, особенностей, потенциальных возможностей в разных германских языках. Однако это было сделано без взаимного сравнения полученных результатов. Имеет место довольно незначительный объем достоверной информации о претерито-презентных глаголах в рамках западногерманской и северогерманской (скандинавской) подгрупп. Семантический аспект этих глаголов был в центре внимания ряда лингвистов, однако на данный момент не выяснен путь формирования этих глаголов в других индоевропейских языках (балтийских, славянских, романских). До сих пор остается противоречивым вопрос о том, как эти глаголы отразились в латинском и греческом языках. Несмотря на тот факт, что претерито-презентные глаголы были детально исследованы в аспекте фонологии, их морфологический и семантические характеристики не были учтены и сопоставлены. Особое внимание авторы уделяют взаимосвязи фонологической и морфологической специфики этих глаголов. Эта статья описывает результаты детального основательного сравнительного анализа фонологических, морфологических и семантических особенностей претерито-презентных глаголов с целью выделения их морфологических характеристик, которые сформировались под влиянием фонологических процессов. Цель данного исследования – выявление связей германских претерито-презентных глаголов с возможными источниками в других индоевропейских языках. Представлен также спектр семантических характеристик этих глаголов, а также детально проанализированы их функции. Совершена попытка выяснить природу этой глагольной группы. Уделено внимание исследованию функций претерито-презентных глаголов не только в германских, но и в других индоевропейских языках. Сравнительно-исторический метод используется как основной инструмент исследования. Этот эффективный путь является надежным и результативным для представления фактов о специфике претерито-презентных глаголов.

Ключевые слова: глагольная деривационная семантика, глагольная семантика, градация гласных, сдвиг согласных, претерито-презентные глаголы.

Информация об авторах: Боцман Андрей Васильевич – кандидат химических наук, кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры английской филологии и межкультурной коммуникации;

.....
Институт филологии; Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко.

Дмитрук Ольга Викторовна – кандидат филологических наук,
доцент; доцент кафедры английской филологии и межкультурной
коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный
университет имени Тараса Шевченко.

Електронний адрес: a.botsman@knu.ua; o.dmytruk@knu.ua

A comparatively small group of the so-called preterite-present verbs (there are 14 verbs with the modal semantic shade in the Germanic languages [14, p. 65–69]) is traditionally interesting for linguists as these verbs are characterised by specific development and further transformations [16, p. 142–147]. The Germanic verbs of this group represent originally unreduplicated perfects, which acquired a present meaning [18, p. 539]. Their forms of the present tense were not found, but the secondary forms of the past tense were formed involving pattern of the weak verbs. The secondary ones are also the forms of the infinitive, Participle I, Participle II. This verb type occurs in other Indo-European languages. These verbs represent the present tense meaning using the perfect forms. It means that they represent the result of the action that happened in the past. These are the following Indo-European verbs: L. *meminī* (I remember), *ōdi* (I hate), Gr. *φοῖδα* (I know), *μέμωνα* (I remember), Skr. *vēda* (I know), O Slav. *ВѢДѢ* (the form of perfect optative). There are no direct etymological relations between Germanic verbs of this type and the verbs of other Indo-European languages. There is only one exception: Gt. *witan* and, probably, *munan* [10, p. 274–275]. On the one hand, this verb group was separated in the Gothic language. This language is recognised as the oldest fact of written proof of these verbs in the Germanic languages. On the other hand, in the process of their relations and the development these verbs were losing their independence and undergone the process of grammaticalisation with the further analytical verb construction formation, and later they created grammatical forms of tense and mood.

The **purpose** of the article is to reveal common ancient roots in the system of Indo-European and Germanic preterite-present verbs. The investigation and identification of the ancient roots of certain

lexico-semantic groups within the Indo-European language family is a very challenging task which needs comprehensive analysis and the reconstruction of the language parallels, which stipulates the **topicality** of the article. The **scientific novelty** of the research arises from the analysis which aims at removing layers which covered ancient roots of preterite-present verbs during the process of the separation of the Germanic languages from the Indo-European language family. The **object** of the investigation is Germanic preterite-present verbs, and related units of other ancient and modern Indo-European languages. The **subject** of the investigation is morpho-semantic peculiarities of the linguistic units in question. Consequently, the article is devoted to finding out and restoring common proto-roots of the preterite-present verbs and their derivatives.

Literature review. Approaches to the investigation of the Germanic preterite-present verbs are characterised by stable isolation of the traditional linguistic trends. Thus, the fundamental investigation of the verb cluster in the Gothic language is connected solely with morphology [1, p. 134] or focuses on the conjugation paradigm [3, p. 165]. There were some controversial results of comparing present verbs with ablaut classes of strong verbs [5, p. 458]. The emphasis was placed on the development of modal verbs, their partial desemantisation and the development of their functions occurring during the whole history of the Germanic languages [8, p. 201]. There was an attempt to classify Gothic preterite-present verbs into corresponding vowel gradation classes. The result of this research was the gradual separation of those verbs from the Germanic strong verbs [12, p. 127]. The Indo-European verb is commonly characterised by the root maximum neutrality and flexibility, well-developed definite verb forms, highly developed verb system in general [13, p. 75]. However, preterite-present verbs, being integrated into the Indo-European language groundwork, are really valuable illustrations of ancient processes in the Indo-European language family, and, in particular, the separation of the Germanic languages from the Indo-European ancient proto-language.

Results. The Germanic lexicon researchers state that two thirds of Germanic roots are of Indo-European origin [2, p. 35–36; 4, p. 88; 9, p. 45–47]. Preterite-present verb roots should be selected and analysed gradually, with individual separation, finding out Indo-European reflexions. The first verb to consider is *witan* (know). We should compare Gr. εἶδω < **ḡeíδw̥* (Participle I knowing) and *un-wiss* < IE. **n-wid-tós* (uncertain) and Gr. α-ἴσ-τος < *n-wid-tós* (unknown). The verb has etymological parallels in all Germanic languages: Gt. *wait* (I know) corresponds to OHG. *weiz*, OSax. *wēt*, OE. *wát*, OIcel. *veit*. The verb does not have the present form in other Indo-European languages and it uses the perfect form for the present meaning. Gt. *wait* corresponds to Gr. *ῥοῖδα*, Skr. *vēda*, Oslav. *ВѣДѣ* (perfect optative) (I know). The main meaning of the root is *to see* (compare with Gr. εἶδω, L. *video* (I see), O Slav. *ВИЖДѣ*). The meaning of Gt. *wait*, Gr. *ῥοῖδα* is the result of the action: *I have seen that, and as a result I know that*.

The fact that the verb *wait* is the form of the old perfect is confirmed by the root and ending structures. The verb root has a diphthong *ai* < IE. *oi* which interchanges with *-i-* (zero grade) in the plural forms. The IE. vowel *-*o-* is the feature of the perfect forms, IE. *-e-* is the feature of the present tense root. The comparison demonstrates tense forms: IE. present tense **weid-*, perfect singular **woid-*, perfect plural **wid-*; Gr. present tense (*ῥ*)εἶδω, perfect singular (*ῥ*)οῖδα, perfect plural (*ῥ*)ιδ-μεν; Skr. perfect singular *vēd-a*, perfect plural *vid-ma*, OSav. present tense *ВИЖДѣ*, perfect singular *ВѣДѣ*, Gt. present tense *in-weit-a*, perfect singular *wait*, perfect plural *wit-um*. The vowel gradation in the perfect root (normative grade *-*oi-*, zero grade *-*i-*) is connected with the different stress in singular and plural forms, which is preserved in Sanskrit: *vēda*, but *vidmá*. In the Greek form *ῥιδ-μεν* the root stress is secondary. The latter specific accentuation may be explained by the athematic conjugation of the Indo-European perfect. The ending of this verb is also the ancient Perfect ending.

The first person singular was represented in different languages: Gt. *wait*, Gr. *ῥοῖδ-α*, Skr. *vēd-a*. The second person singular was represented, too: Gt. *waist*, Gr. *ῥοῖδ-va*, Skr. *vēt-tha*. The third

person singular is realised through the corresponding forms: Gt. *wait*, Gr. *φοῖδ-ε*, Skr. *véd-a*.

We consider it expedient to analyse the most significant verbs, which are called major ones (there are six of them: *witan*, *kunnan*, *skulan*, *lais*, *ōgan*, *þaúrban*). The first verb to be analysed, *witan*, has the root **wit-um**, which is used to form *wit-an*, *wit-and*s, *wis-sa*. Observing and investigating this problem it is necessary to take into account that the preterite-present verbs came into the Germanic lexical system. There was the coexistence of preterite-present verb *witan* with *witan* as a strong verb in Gothic [7, p. 476]. There were archaic participles *weitwōþs*, *un-wiss*, weak verbs *fairwetjan* (look out), *witan* (observe); compare L. *vidēre*.

The second verb to fall under the analysis is found in one form only, which calls for additional reconstruction. Gt. **lais** (I know) was preserved only in this form [17. p. 318 (Phil : 4, 12)]. This root was used to create Common Germanic causative GT. *laisjan* (scientist) and noun *lists* (cunning). All other Old Germanic languages have different meaning of *list* (knowledge, intellect, cunning). Weak verbs may have common roots with preterite-present ones. In this case there is a grammatical interchange: Gt. *lais* (I know): *laisjan* (to teach); OHG. *lēren*, OSax. *lērian*, OE. *læran*. If the structure of preterite-present verbs is taken into consideration, it is evident that root vowel *i* of basic verb (*lais*) and derivative one (*laisjan*) is the same.

The verb **kunnan** (know) could be arguably considered the most significant one among the major verbs. The past form *kunþa* and participle form *kunþs* draw attention. These forms occur in all Germanic languages. This common German form having a form making suffix *þ* instead of traditional *ð* (compare Gt. *munda*) may help to explain the origin of Germanic weak preterite. This form is secondary but very archaic. According to Verner's law, Germ. *þ* might occur only after the initial stressed root syllable (IE. **ǵn-tō-m*), which being stressed could not be in the zero apophonic degree (there were such primary forms as **ǵen/ǵóntam* or **ǵn-tom*). The secondary stress shift (from suffix to root) is known in other Indo-European languages. Compare Skr. *vid-má* with the primary stressed suffix and Gr. *φιδ-μεν*, it has the secondary stressed route

with the zero degree. This preterite-present verb is the pattern of "centum" languages which are spoken on the periphery of Indo-European language area. The IE palatal $*\acute{g}$ is preserved in "centum" languages and is realised as g , but in "satem" languages is shifted into spirants z , $\acute{z}$ or affricate $[d\acute{z}]$ (it is connected with the definite language): Gr. $\gamma\iota\text{-}\gamma\nu\acute{\omega}\sigma\chi\omega$ [$\gamma < g$, $\acute{g}$] (I recognise), L. $(g)n\acute{o}sc\acute{o}$, Gt. *kann* [$k < g$, $\acute{g}$] (I know), but OSlav. *3NATI*, Lith. *žinóti*, Skr. *jānāti* (he knows) [5, p. 496].

Gothic nasal sonorants [n], [η] occur in all positions in the word, but they have the tendency for doubling: *kann* (I know), which is an example of sonorant gemination. Weak verbs may have common root with the preterite-present ones, demonstrating definite grammatical interchange: Gt. *kann* (I know), *kannjan* (to announce); OHG. *kann* – *kennen*; OSax. *kann* – *kennian*; OE. *cōn*, *cennan*. Weak verbs create the past tense forms with the dental suffix $-\delta-$ (IE. $-*t-$) with endings which in the singular of the Indicative Mood differ from the corresponding forms of strong preterite.

The origin of the weak past tense is still obscured. If we take into consideration endings, it could be supposed that the Germanic past tense is the Indo-European secondary aorist, which was created from the dental stem perfect participle of the Latin pattern *ama-tu-s*, *mo-ni-tu-s* (IE. $-*tu-$). This supposition is supported by the fact that Gothic weak verbs of the fourth weak conjugation are coined from the form of strong past participle [7, p. 204–211; 9, p. 167–169]. This fact is confirmed by the process of forming the past tense of preterite-present verbs when the suffix $-\acute{p}-$ is involved: Gt. *kann*: past tense *kunþa* (OE. *cūþe* (I knew)). This phenomenon is Common Germanic. The comparison of Old Germanic languages demonstrates this: Gt. *kunþa*, OHG. *konda* ($d < \acute{p}$), OSax. (past participle) *kuð* ($\acute{\delta} = \acute{p}$), OE. *cūþe*. OIcel. *kunna* ($nn < n\acute{p}$). These facts show that the Germanic suffix of weak preterite $-\delta-$ cannot originate from IE. $*dh$ and does not have anything in common with the verb root $*dho/dh\acute{e}$. Interchange of *kunþa* : *sōki-d-a* (compare *munda* (I remembered)) shows that Indo-European prototype of this suffix $-*t-$ was that was split into two Germanic consonants ($\acute{p}$, $\acute{\delta}$) according to Verner's law. The interchange is proven by the difference in the stressed past tense

forms of those verbs: *kunþa* < **gn-tō-m*, *sōkida* < **sog-i-tō-m*. According to Kluge's theory, [g] in Germanic preterite suffix sounded as -**tō-*: -**tē-* in IE environment. Gothic variant of this suffix *dēd-* (*sat-i-ded-um*) was explained by Kluge by taking into consideration the form of second person plural. This form sounded as **sat-i-ðēð*. This form received the perfect ending -*uþ-* (e.g. *bēr-uþ*): *sat-i-dēd-uþ*. Later ending -*dēd-* spread among other forms according to analogy. The piling up of different suffixes (endings) which have the same meaning is a well-known phenomenon. OE. *sind* (she is) obtained ending -*on*: *sindon* according to the analogy of *cunnon* (they know). *Kunnan* forms archaic past participle *kenþs* (known). It is formed according to the pattern peculiar of weak verb forms. They form past participle via the transformation: IE. -*tō-* > Germ. -**ða-*. Derivatives of this verb have durative meaning: *uf-kunnan* (past participle – *kunnaida*) (recognise), derived from *kunnan* (first person *kunna*) (know). Gt. *kunþa* as a preserved reflection of exception forms. The past tense of the verb, which was not found in Gothic, is formed similarly to *kunþa*: OHG. *an*: *onda*, OE. *an*: *ūþe*, OIcel. *anna*: *unna* (Germ. **an-* : **un-þo-m*) (love), compare with Gt. *ansts* (kindness) and G. *gunst* [6, p. 328–331].

The fourth preterite-present verb in the major group is ***Ðaurban*** (to need) has past tense suffix -*ta-* (*baúrfta*), which is explained with the position after -*f-*; Germ. **þurb-ðo* was reflected in the Gothic language as *þaurfta*. This verb occurred in other old Germanic languages: OHG. *durfan*, OSax. *thurþan*, OE. *þurfan*, OIcel. *þurfa*. Among widely spread word usage there is a frequent use of consonant -*f-* in the final position of the word and before the final *s* it may interchange with *b* ([*b*, *þ*] *þarf* : *þaúrbum*. There is evidence that only one of the voiceless spirants *f*, *s*, *χ*, *χw* may go before -*t-*: *þafr* (I need) : *þarft* (you need). There is also the interchange of labial consonants *b* : *f* (*b* goes after consonant *f*, before *t*) *þaurban* : *þaurita*. According to the process of Consonant Shift the Proto-Germanic language did not have these consonant clusters: *pt*, *kt*. This peculiarity of the consonant system was preserved in the historical period of the Germanic languages. This is very important for consonant clusters: plosive + *t* or *d*: *p*, *f*, *þ*,

$b + t, d > ft$, Gt. *þáurfta* (I needed): Gt. *þáurbum* (we need) [$ft < b + \delta$]. Grammatical interchange was preserved in the Gothic language only in the cases which did not form any system, for example, in the case of conjugation: *þaf* (I need): *þáurbum* (we need) [$f : b < f : \beta$] [7, p. 374–375].

Germanic conjugation system, and Gothic in particular, preserves only separate features of the Indo-European perfect. Indo-European difference in the stress between singular, Indicative Mood, past tense and plural (the root is stressed in singular form, the suffix is stressed in plural form) was not preserved in the Germanic languages due to fixing the stress on the first (root) syllable of the verbs. According to Verner's law the reflection of this state is the grammatical interchange (voiceless spirants with voiced spirants in the final position of the word). This phenomenon occurred if the verb root in the Proto-Indo-European language in the final position had a voiceless consonant or **s* (IE. **wert/wort*, **wes/wos*). The Gothic language did not preserve this phenomenon in the system of strong conjugation. Only two preterite-present verbs preserved this interchange: *þarf* : *þáurbum* (Germ. $f : \beta$). There is archaic past participle *þaurfts* (needed). It is a derivative of verb *þáurban*. This verb belongs to the third weak conjugation and is able to form reflexive verbs with durative meaning: *ga-þarban sik* (restrain oneself). It is derived from *þáurban* (the first person *þarf*) (need).

Grammatical significance and further analytisation of the Germanic languages are connected with the fifth verb **skulan** (be obliged to) and corresponding archaic past participle *skulds* (indebted). This verb was found in other Old Germanic languages: OHG, OSax. *scolan*, OE. *sculan*, OIcel. *skola*. Other Indo-European languages have: Lith. *skeliu* (I owe), *skolá* (debt). This verb demonstrates the Indo-European vowel interchange that occurred in the roots of all the parts of speech (nouns, adjectives). In the Germanic languages, like in other related languages, this vowel interchange was preserved only in separate relics. It disappeared as a result of unification in different route variants.

Vowel interchange occurs in the roots of verbal nouns and adjectives (IE. *ol* : *ol*): Gt. *skal* (I owe) : *skula* (debtor). This verb

demonstrates the specifics of fricative voiced consonant, where [ð] (spelling *d*) is a voiced dental consonant, which stands in opposition to voiceless *þ*, plosive *d* and alveolar (postdental) fricative *z*. It may occur only in intervocal position. *Ð* may interchange with *d* and *t*: *skulda* [d] (he owed) : *aihta* [t] (I had) [7, p. 45–48].

Gothic preterite-present verbs have an essential feature. It is a motivated consonant interchange. The most frequent one is the interchange of dental consonants according to the pattern: *ð* : *d*; *ð* : *þ*; *ð* : *a* (*z*); *d* : *t*. The central sound of this interchange is *ð*, which is the oldest and least used consonant (*z* is the exception). This sound occurred only in the middle of the words, in intervocal position. Thus, there was past participle *skulds* (with *d* that was transformed from *ð* after *l*) : *nasifþs* (with *þ* that was transformed from *ð* after vowel, before final *s*) : *mahts* (with *t* that was transformed from *ð* after PG. *γ*). In those examples all consonants, which are involved into the interchange, originated from PG. *ð*. In the Germanic language group this verb has a definite etymological parallels concerning the root structure, conjugation specifics. The form of the second person singular, indicative mood of those verbs has ending *-t* in all Germanic languages (Gt. *skalt*, OHG. *skalt*, OSax. *scalt*, OE. *scealt*, Olcel. *skalt*). The same form of strong verbs in the West Germanic languages is absolutely different [11, p. 248].

The next preterite-present verb to be analysed is *ōgan* (be afraid of). This verb was not found in other Germanic languages. Only in Old Icelandic was there a reflexive verb *ó-ask* (be afraid of), which was derived from this root. There are some difficulties in reconstructing the second person singular form. According to the phonetic law, the form **ōht* (Germ. **γ+t>ht*) should be recognised, but the existence of the form *meht* (from *megan*) makes us recognise the correct variant **ōgt*. Imperative mood form *ōgs* is obscure.

In the Gothic language there is a specific consonant interchange. It is caused by specific Gothic dissimilation of spirants in the unstressed syllables. If the unstressed (non-final, medial syllable) which has any spirant in the final position, has a voiceless consonant in the initial position, this spirant should be voiced (*þ*, *ð*, *z*). If a syllable has a voiced consonant in the initial position, the spirant

should be voiceless (*f, þ, s*). These examples demonstrate the unique spirant interchange in the unstressed syllables. This process was found only in the Gothic language: (*z :s*): *hatiza* (hatred) : *agisa* (fear), which all are the forms of Dative case singular. Gothic spirant *z* interchanges with *s* in a way that final *s* corresponds to *z* in the middle position (*hatis – hatizis* (hatred)). But there is a case when *s* occurs in the middle position: *agis : agisis* (fear). There was a resemblance in the closed articulation of *ō* and *u*. It is confirmed by the spelling of *u* instead of *o*: *untēdum* instead of *og* (be afraid of) [17, p. 285; 15, p. 846]. The development of Gothic vowels was confirmed by the Silver Codex (Codex Argenteus) [15, p.1–70]. Short vowel of the high position *u* reduces its position and transforms into *o*. This transformation *u>o* happened in the early period. It is confirmed by the Gospel of St Luca text. The same transformation happened with *ō*. In Ulfilas' texts *ū* is used instead of *ō*: *ūhtēdum* [17, p. 286] instead of *ōhtēdum* (be frightened by). This verb is connected with the sixth (*a – ō – ō – a*) class of vowel gradation: *agan* (be afraid of). Weak verbs may have common root with the preterite-present verbs, demonstrating grammatical interchange: Gt. *og* (I am afraid of) : Gt. *ōgjan* (scare). Verb *ōg* has causative form *ōgjan*. There is not only preterite-present verb *ōgan* in the Gothic language. There is also strong verb **agan* (compare with participle *unagands* (fearless)) [7, p. 36–37].

Conclusion. The results of the linguistic analysis prove that all preterite-present verbs as a separate type of verb group were formed in the Proto-Germanic period. Some verbs have certain correlations with other Indo-European (Romanic, Slavonic, Baltic) languages (*witan, kunnan*). Verb *skulan* has a vague correlation with the Lithuanian language. The rest of the verbs (*lais, þaúrban*) were connected only with the Germanic language area. The involvement of Greek linguistic material helps to investigate all phonetic and grammar (morphological) processes that took place on the way of gradual forming of Germanic preterite-present verbs. IE. roots and Germanic innovations were found among them. They all together formed this hybrid verb class. The investigation of preterite-present

verbs on the syntactic level, taking into consideration all sentence structures, appears promising and interesting.

REFERENCES

1. Bennet, W.H. (1980). *An Introduction to the Gothic Language*. New York: Modern Language Association [in English].
2. Braun, F. (1922). *Die Urbevölkerung Europas und die Herkunft der Germanen*. Berlin: Halle a.d. Saale [in German].
3. Braune, W. (1981). *Gotische Grammatik*. 19. Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag [in German].
4. Feist, S. (1924). *Indogermanen und Germanen*. Berlin: Halle a.d. Saale [in German].
5. Gamkrelidze, T. V. & Vjaceslav V. Ivanov & Jakobson, R. et al. (2010). *Indo-European and the Indo-Europeans. A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and Proto-Culture. Part I: The Text. Part II: Bibliography, Indexes*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton [in English].
6. Heyne, M. (1906). *Deutsches Wörterbuch*. Berlin: Halle [in German].
7. Holthausen, F. (1934). *Gotisches etymologisches Wörterbuch*. Berlin: Halle a.d. Saale [in German].
8. Jellinek, M.H. & Hermann, P. (2017). *Geschichte der gotischen Sprache*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton [in German].
9. Kluge, F. (1913). *Ungermanisch*. Strassburg: Halle. 348 s. [in German].
10. Lehmann, W. (1986). *A Gothic Etymological Dictionary*. Leiden, The Netherlands: Brill [in English].
11. Menge, H. & Güthling, O. (1910). *Menge-Güthling griechisch-deutsches und deutschgriechisches Wörterbuch, mit besonderer Berücksichtigung der Etymologie*. Berlin: Halle a.d. Saale [in German].
12. Mossé, F. (1949). *Manuel de la langue gotique. Grammaire. Textes. Glossaire*. Paris: Aubier [in French].
13. Plotkin, V. (2008). *The Evolution of Germanic Phonological Systems: Proto-German, Gothic, West Germanic and Scandinavian*. Lewiston, N.Y.: Edwin Mellen Press [in English].
14. Rauch, I. (2003). *The Gothic language: grammar, genetic provenance and typology, readings*. New York: P. Lang [in English].
15. Snædal, M. (1998). *A Concordance to Biblical Gothic*. Reykjavík: Institute of Linguistics, University of Iceland; University of Iceland Press. Vol. 1. Introduction. Texts; p. 70. Vol. 2, Concordance [in English].

16. Voyles, J.B. (1992). *Early Germanic Grammar: Pre-, Proto-, and Post-Germanic Languages*. San Diego, California: Academic Press [in English].

17. Wright, J. (1997). *Grammar of the Gothic Language*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press [in English].

18. Wright, J. & Wright, E.M. (1925). *Old English Grammar* (3rd edition). London: Oxford University Press [in English].

Дата надходження до редакції – 28.09.2019

Дата затвердження редакцією – 07.10.2019

УДК 81'367.625(=161.2)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.89-105>

Сулима О.П.

orcid.org/0000-0002-3565-4392

ОБЛІГАТОРНІСТЬ ОБСТАВИННИХ СИНТАКСЕМ У КОНСТРУКЦІЯХ З ПРИСУДКАМИ, ВИРАЖЕНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ДІЄСЛОВАМИ

Анотація. У статті проаналізовано семантику обставинних компонентів, що поширюють конструкцію з присудком, вираженим процесуальним дієсловом; розглянуто специфіку семної структури дієслова, що потребує уточнення різними типами обставинних значень; з'ясовано співвідношення між групами процесуальних дієслів та обставинними поширювачами. Дослідницький контекст визначено зіставленням наукових концепцій І. Вихованця та Н. Шведової, з одного боку, та Р. Мразека, з іншого, щодо факультативності /облігаторності обставинних синтаксем. Дослідження спирається на методологічні засади семасіології та граматики, зокрема на те, що в комунікативному процесі взаємодіють різноманітні фактори свідомості та мови, що передбачають акцентування семантичних компонентів, які не є обов'язковими формально. Комплексно розглянуто формальний та смисловий аспекти тлумачення синтаксичних зв'язків у простому реченні. Зокрема, стверджено, що на формальному рівні обставинні компоненти різної семантики переважно не передбачувані значенням дієслова, однак для логічної структури висловлення, вираження основного смислу, для порозуміння комунікантів обставини часто є ключовими, до того ж зв'язок між предикатом та обставиною переважно є очевидним, прислівним. Розглянуто каузативи в конструкціях із дієсловами на позначення фізичних процесів істот та зміни стану або якості; темпоративи та локативи – з дієсловами усіх лексико-семантичних груп поля процесу; простежено дієслівні семеми, що потребують уточнення семантики обставинними компонентами. Встановлено специфіку обставинного поширення синтаксичних конструкцій у текстах різних функціональних стилів.

Ключові слова: присудок, процесуальне дієслово, облігаторність, факультативність, обставинна синтаксема, детермінант, ад'юнкт, валентність.

Інформація про автора: Сулима Олеся Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови; факультет української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

Електронна адреса: olesiasulyma@gmail.com.

Sulyma O. Petrivna
orcid.org/0000-0002-3565-4392

OBLIGATION OF ADVERBIAL MODIFIERS IN CONSTRUCTIONS WITH PREDICATES EXPRESSED BY PROCEDURE VERBS

Abstract. *The article deals with semantics of adverbial modifiers that extend constructions with predicates expressed by procedure verbs; specificity of semantic relations between verb and adverbial modifier; relation between groups of procedure verbs and adverbial modifiers. The research is based on a comparison of scientific concepts of I. Vyhovanets and N. Shvedova, on the one hand, and R. Mrazek, on the other, regarding optionality / obligation of adverbial modifiers in the structure of a simple sentence. The peculiarities of the formal aspect of interpreting syntactic linkages in simple sentence are clarified. It is argued that, at the formal level, adverbial modifiers of different semantics are mostly not predicted by the meaning of a verb, but for logical structure of utterance, expression of common sense, for understanding interlocutors adverbial modifiers are extremely significant. The semantics of separate procedure verbs needs to be extended with adverbial modifiers (in particular, locative and temporal, rarely – causative). Moreover, connection between predicate and adverbial modifier is mostly obvious. Causes in constructions with verbs which denote physical processes of beings and changes of state or quality are analyzed. The author explores verbal semes that require clarification of semantics by adverbial modifiers. Specificity of factual distribution of syntactic constructions in texts of different styles is established. To prove his arguments, the author uses the following methods: descriptive, transformational and the method of distributional analysis.*

Key words: *predicate, procedure verb, obligation, optionality, adverbial modifier, determinant, adjunct, valency.*

Information about the author: *Sulyma Olesia Petrivna – PhD, associate professor of the Ukrainian language department; Andriy Malyshko Institute of Ukrainian Philology and Literature; National Pedagogical Dragomanov University.*

E-mail: *olesiasulyma@gmail.com.*

Сулима О. П.

orcid.org/0000-0002-3565-4392

ОБЛИГАТОРНОСТЬ ОБСТОЯТЕЛЬСТВЕННЫХ СИНТАКСЕМ В КОНСТРУКЦИЯХ СО СКАЗУЕМЫМИ, ВЫРАЖЕННЫМИ ПРОЦЕССУАЛЬНЫМИ ГЛАГОЛАМИ

Аннотация. В статье проанализирована семантика обстоятельственных синтаксических компонентов, расширяющих конструкцию со сказуемым, которое выражается процессуальным глаголом; рассмотрена специфика семантической связи между глаголом и обстоятельством; установлено соотношение между группами процессуальных глаголов и семантикой обстоятельственных распространителей. Исследование основывается на сопоставлении научных концепций И. Выхованца и Н. Шведовой, с одной стороны, и Р. Мразека, с другой, в связи с факультативностью / обязательностью обстоятельственных синтаксем в структуре простого предложения. Описана специфика формального и смыслового аспектов толкования синтаксических связей предиката и обстоятельства в простом предложении. Выяснено, что на формальном уровне обстоятельства различной семантики преимущественно не предусматриваемые значением глагола, однако для логической структуры высказывания, в частности выражения общего смысла, для взаимопонимания собеседников обстоятельства часто являются ключевыми, поскольку включают основную информацию. В отдельных процессуальных глаголах наличествуют семемы, требующие обстоятельного распространения, в частности локативного и темпорального, причем связь между предикатом и обстоятельством преимущественно очевидная, присловесная, особенно в конструкциях с глаголами, обозначающими развитие процессуального признака.

Проанализированы каузативы в конструкциях с глаголами, обозначающими физические процессы одушевленных субъектов, а также изменения состояния или качества одушевленных и неодушевленных субъектов; темпоративы и локативы – с глаголами всех лексико-семантических групп; описаны глагольные семемы, требующие уточнения семантики обстоятельственными компонентами. Установлена специфика обстоятельственного распространения синтаксических конструкций в текстах разных стилей. В ходе исследования использованы следующие методы: описательный, трансформационный и дистрибутивного анализа.

Ключевые слова: *сказуемое, процессуальный глагол, облыгаторность, факультативность, обстоятельственная синтаксема, детерминант, адьюнкт, валентность.*

Информация об авторе: *Сулима Олеся Петровна – кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка; факультет украинской филологии и литературного творчества имени Андрея Малышко; Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова.*

Электронный адрес: *olesiasulyma@gmail.com.*

Проблема класифікації другорядних членів речення завжди викликала інтерес мовознавців і досі не втратила актуальності. Підходи до виділення цих синтаксичних одиниць ґрунтувалися на зв'язку залежних словоформ у реченні з головними членами, засобів вираження тощо. У середині ХХ ст. особливо популярним стало вчення про так звані детермінанти, що його запропонувала і розробила Н. Шведова і яке викликало чимало заперечень (Є. Кржижкова, Н. Котьолова). Ідею детермінантів позитивно сприйняли й українські вчені, зокрема І. Вихованець, О. Селіванова, А. Загнітко, Т. Шевченко, Л. Руденко, О. Новікова, О. Межов та інші. Уже тривалий час теорія про детермінанти лишається апіорною, що й зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Теорію про детермінанти було сформовано на поглядах представників універсальної граматики, які вважали, що в синтаксичній структурі речення будь-якої мови можна виділити суб'єкт, дієслово, об'єкт, комплемент та ад'юнкт [13]. Ад'юнкт, виражений переважно прислівником, є синтаксично, але не

семантично зумовленим компонентом речення, що його можна вилучити без шкоди для змісту та виділюваний на протигагу обов'язковим членам речення. Н. Шведова до детермінантів зарахувала й частину додатків, характеризованих тими самими ознаками. Розмежування власне конституюентів та детермінантів здійснене за критерієм облігаторності / факультативності синтаксичного компонента. Н. Шведова вважала, що детермінантами є члени речення, характеризовані нерегулярним зв'язком, тобто таким, коли "семантикою дієслова визначається можлива, проте не обов'язкова наявність при ньому однієї з кількох можливих відмінкових форм іменника з непрямо-об'єктним або обставинним значенням" [9, с. 79]. На думку Н. Шведової, суб'єктно-об'єктними детермінантами виступають форми родового й давального відмінків іменників у безособових конструкціях типу *мені не спиться, мені запаморочилося*. Тобто детермінанти – це другорядні члени речення, характеризовані синтаксичним зв'язком з реченням в цілому, а не з предикатом, що займають переважно препозицію, водночас маючи здатність довільно її змінювати без змін загальної семантики висловлення, і є необов'язковими, непередбачуваними семантикою предиката. І. Вихованець [2, с. 139] акцентує увагу на тому, що детермінантні члени речення є автономними. Він зазначає, що детермінанти виражені "прийменниково-іменниковими формами, морфологізованими прислівниками, деякими безприйменниковими непрямыми відмінками, дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами" [2, с. 139]. О. Селіванова дещо уточнила специфіку зв'язку між детермінантами та висловленням: детермінанти пов'язані з висловленням особливим зв'язком – детермінацією, що нагадує прилягання, проте не має прислівного характеру [5, с. 116]. На думку прихильників теорії про детермінанти, останні можна вилучати з висловлення, при цьому загальне значення конструкції стане розмитим, однак конструкція "як одиниця спілкування при цьому не втратиться" [11, с. 90].

Отож основним критерієм виділення детермінантів дослідники називають те, що в синтаксичних конструкціях

обставина пов'язана з присудком неprisлівним зв'язком, пояснюючи синтаксичну конструкцію в цілому, точніше зв'язок між присудком та прийменниково-іменниковою групою або прислівником є уявним. У граматиці англійської мови ад'юнктивними компонентами називають слова (переважно прислівники), фрази або й цілі речення, котрі інтегровані в речення і можуть бути вилучені без шкоди для змісту [12, с. 14]. Основним аргументом цієї ідеї є те, що елемент синтаксичної структури, не передбачений семантикою присудка, з цим присудком не пов'язаний. Н. Шведова вказувала на те, що неможливе розкладання речення на відповідні складники з детермінантами, оскільки, наприклад, у мові "відсутні словосполучення *"бледнетъ в первом действии"*, *"бегать во втором действии"*, *"платить в третьем действии"* [9, с. 86]. Подібні конструкції трапляються і в українській мові. Наприклад, у реченнях *Славка ось уже п'ять хвилин натискала на гудзик дзвоника до квартири Віки* (М. Гримич), *Першого серпня Ксеня Опришко та її родичі дочекали Сергія під ЗАГСом три години* (М. Гримич), *Цієї миті їй дуже бракувало колективної думки і колективної дії членів таємного товариства Магдалини* (М. Гримич) виділення сполучень темпоратива та присудка також буде суперечити логіці висловлювання або взагалі матиме іншу семантику: *п'ять хвилин натискала, цієї миті бракувало, першого серпня дочекали*, в останньому словосполученні, зокрема, поза контекстом виражено об'єктні відношення. А в словосполученні *цієї миті бракувало* предикат виражений безособовою формою синсемантичного дієслова, що вимагає обов'язкового додатка, тому в комунікативній ситуації синтаксем *цієї миті* визначена як обставина, а при розкладанні висловлення на словосполучення – як додаток.

Однак переважно зв'язок між предикатом та залежною обставиною є очевидним. Особливо у висловленнях, поширених квалітативними та каузативними обставинами. Квалітативи та каузатори часто вживані в конструкціях з процесуальними дієсловами групи зміни стану або якості,

оскільки дієслівна семантика передбачає вказівку на причину зміни або додаткові характеристики:

*Ніч уже кінчалась, і похмурий невеселий день уже зазирає у вікно. Маруся не помічала цього, не помічала, як **потроху** білішали перед нею стіни, піч (Б. Грінченко); Ріку скувала крига, і вербам руки з **холоду** звело (Л. Костенко); Товариство аж цмокало та ахкало **в запалі** (П. Козланюк); ...**І від погляду мого опівніч** на світ зайнялося (О. Забужко); **І на ковдрі – од вікон – грає** (В. Стус).*

Часто процесуальні дієслова вимагають локативних та темпоративних поширювачів, які уточнюють характер процесуальної предикативної ознаки:

*Відколи його опарено, на ноги не статкував, ходив з костуром в руках і **серед розмови** часто сичав (І. Франко); ...**І в той момент, коли нас підхопить і понесе за вивірені горизонти** непогамованою течією (С. Татчин); Білий вітер стугонів у **порожнечі гір** (О. Гончар); Іван спостерігав, як у скляниці танув цукор (С. Чорнобривець); Яким **по добрій хвилі** стямився, охолонув з першого страху (С. Ковалів); **На якусь секунду** розкружало часу велотрек (Л. Костенко).*

В окремих випадках обставинних поширювачів, зокрема й темпоральних, потребують дієслова й інших семантичних груп, особливо фазових: *Наче весілля тривало вже **цілий тиждень*** (В. Лис). Дієслово *тривати* позначає "відбуватися протягом певного відрізка часу" [8, Т. 10, с. 252], тому вказівка на темпоратив передбачена семантикою і не може бути вилучена без шкоди для змісту речення. Р. Мразек писав: "Інтенційні дієслова (спрямовані, транслятивні) <...> за самою природою своєю спрямовані на якесь поширення, більшою або меншою мірою вимагають визначників своєї комунікативної повноти" [3, с. 52]. Процесуальні дієслова належать до групи спрямованих, оскільки процес характеризується початком, розгортанням, завершенням, що потребує обставинного уточнення: *На ранок загриміло на Чонгарі, застугоніло **на Перекопі*** (О. Гончар);

Моторошно стугоніло в комині (Я. Баш); *Через 10 годин молоко не загустіло* (З газ.). У наукових текстах зв'язок між дієсловом-присудком та обставиною простежено ще чіткіше, оскільки той чи той процес може відбуватися у певний час, за конкретної умови тощо: *Вітамін С руйнується і тоді, коли овочі, особливо листяні, варяться в погано вилудженій мідній посудині* (з журн.).

Сучасні лінгвістичні дослідження спрямовані на аналіз функціонування мовних одиниць у комунікативній діяльності мовця, яка забезпечує передачу інформації реципієнтові з метою, зокрема, впливу на нього. У реченнях – ідеальних конструкціях, створених для ілюстрації, справді обставинний компонент можна вилучати, оскільки вони не виступають засобами комунікації. Проте у висловленнях, пов'язаних із функціональною сферою, обставинні компоненти є важливим елементом повідомлення, вилучити їх неможливо. У ситуативному мовленні або контексті можливий еліпсис предикативного центру, але не залежних компонентів, що становлять змістовий центр повідомлення. На цьому акцентував Р. Мразек: "адвербіальна інтенція, в цілому часткова, становить особливий інтерес остільки, оскільки вона сильна або прямо обов'язкова... обставинний визначник – на відміну від об'єктного – завжди виражає чітке конкретне значення, бо він має не суто синтаксичне, а семантичне призначення" [3, с. 57]. Вилучення обставини можливе, оскільки зв'язок її з дієсловом порівняно, наприклад, з об'єктною синтаксею слабший, однак це завжди призводить до руйнування змісту висловлюваного, інформація для реципієнта може бути неточною, інакшою або взагалі відсутньою: пор. *На сході починає світліти* – *Починає світліти* – у першій конструкції уточнено місце, де починається процес; у другій – процес охоплює весь простір; *Іноді мед під час зберігання ділиться на два пласти: густіє тільки знизу, а зверху залишається рідким* (З газ.) – *Іноді мед під час зберігання ділиться на два пласти: густіє, а залишається рідким* – у другому реченні зміст зруйновано, оскільки суб'єкт одночасно

.....

пояснюють два семантично протилежні предикати, що без уточнення унеможливорює адекватне сприйняття висловленого.

При передачі інформації реципієнт завжди акцентує на наявному в реченні присудку. Це пов'язано з тим, що увага приділяється передусім дії, процесуальності, стану тощо. Однак, оскільки "витрачання сил на вимову звука у мовленні виправдовується лише тією мірою, в якій без звука неможливо утримати перед собою значення" [4, с. 39], то навіть в еліптичних реченнях реципієнт вільно може домислити присудок, тобто дію або процес (пор.: *А на другий день – війна* (Д. Гуменна) – можна вставити предикат **почалася, оголошена**, або *Незабаром в армію* (А. Олійник), у якому імпліцитний присудок **збиратися, йти** тощо). Еліпсис дієслівного предиката не впливає на сприйняття висловленого, адже основний зміст конструкції виражають суб'єктна та обставинна синтаксеми. Ідею важливості обставини обґрунтовували ще представники психологічного напрямку в лінгвістиці. А. Саше вважав, що предикатом може виступати обставина, що займає постпозицію в синтаксичній конструкції і яка виражає основний зміст висловлення. Наприклад, у реченні *Я ходив гуляти в лісі*, на думку дослідника, синтаксема *в лісі* входить до складу присудка, оскільки є рематичною [6, с. 128-130]. Очевидно, що обставинний компонент речення не є предикатом у звичному значенні, однак він виражає основну семантику речення, при цьому дієслово-присудок втрачає значеннєво домінуючу позицію.

Є. Скоблікова, досліджуючи один із видів підрядного зв'язку – узгодження, підкреслює, "основним фактором, що визначає вибір залежної форми, є потреба виразити характер реального співвідношення з предметом, а не лексичне значення головного слова" [7, с. 122]. Отже, при дослідженні будь-якого мовного явища не слід відриватися від реальної мовної ситуації. Варто зважати на те, що саме намагається висловити мовець, на чому він акцентує. А обставинна характеристика будь-якої події часто є визначальною при побудові конструкції. Будуючи абстрактні речення, тобто, конструкції, які в реальному житті ніколи не

будуть використані, для зразків мовних явищ, не можна забувати про те, що живе мовлення відрізняється від створеного мовлення штучно.

Також ще одним із критеріїв виділення детермінантів є твердження про те, що обставину можна "відділити" від присудка, вільно розташовуючи в реченні на будь-якій позиції. Наприклад, речення *За коротку мить* зазнала вона незліченні світи переживань (Д. Гуменна) можна змінити на *Вона зазнала незліченні світи переживань за коротку мить*; *Вона зазнала за коротку мить незліченні світи переживань*, при цьому не порушивши його семантичної цілісності. Водночас, як стверджує Н. Шведова, незважаючи на таку довільність, як правило, детермінант займає препозицію в реченні [9, с. 10]. У дослідженнях англійської мови уточнено, що ад'юнкт переважно займає пре- або постпозицію [13]. Проте слід зауважити, що в українській мові порядок слів у реченні не є фіксованим, сталим, тобто слова можуть розташовуватися у реченні довільно. Позиція обставинних синтаксем залежить від настанов мовця, який будує конструкцію, а також від логічного наголосу, виділення певних слів. Звичайно, атрибути та прямі додатки не можуть позиційно варіюватися, але перша група другорядних членів речення належить до групи підмета і є з формального та семантичного поглядів необов'язковою, а друга доповнює семантично неповне дієслово, займаючи тільки придієслівну позицію в реченні. Зміна розташування т.зв. детермінантів у межах синтаксичної структури трансформує актуальне членування: *У Китаї захурделило* (3 газ.) – акцент на процесі природи; *Захурделило у Китаї* – новим елементом повідомлення є місце, де відбувається природне явище. У висловленні *У Запорізькому районі судитимуть фермера, який самозахопленням засіяв земельну ділянку у Вільнянську* (3 газ.) зміна позиції компонента *у Вільнянську* призведе й до зміни змісту речення, зокрема до зсуву логічного акценту з місця на об'єкт. У конструкції *Узавтра може бути пізно* (Д. Гуменна) при зміні позиції обох обставин зміниться загальний зміст висловлення. У першому реченні логічний наголос падає на

.....

компонент **пізно**, у перебудованій конструкції *Пізно може бути узавтра* основним словом, виділеним наголосом, буде прислівник **узавтра**. Оскільки основним семантичним елементом повідомлення є рема, то трансформація синтаксичної конструкції руйнує первісну схему актуального членування. Перебудова конструкції *Через певний термін у неї народилася донька* (М. Гримич) на *У неї народилася донька через певний термін* не просто змінює акцент, а й не є логічною, оскільки діти народжуються через певний термін, а тому обставина не може бути рематичною. Також можна навести приклади, у яких зміна позиції темпоральної обставини є некоректною з огляду на хронологічний перебіг події. При цьому якщо обставинний компонент має в складі дейктичний займенник, зміна позиції не можлива: *Годину по тому на кухні Віки готувалася вечеря* (М. Гримич). Отож змінити позицію обставин не можна тоді, коли вона виражає основне повідомлення і належить до реми.

Слід також згадати про традиційний поділ валентності слів на облігаторну, тобто таку, що обов'язково має бути реалізована, та факультативну, реалізація якої є можливою і яка, однак, не передбачена семантикою головного дієслова. Обставини вважають необов'язковими членами речення, тобто такими, що не є завжди передбачуваними, як, наприклад, прямі додатки, а також "непрямі додатки у формах давального, орудного, родового відмінків (давальний суб'єкта, суб'єктний інструменталь, суб'єктний генітив)" [9, с. 86] (пор.: *бігати довго, бігати колом – виконувати завдання, вправу; тесати сокирою*). Проте в комунікативному процесі облігаторна валентність може бути нереалізована: *Що ти зараз робиш? – Читаю. Малюю. Вишиваю*. Головне в таких повідомленнях, не об'єкт дії, а сама дія або процес. Водночас в українській мові трапляються окремі групи речень, у яких обов'язковий зв'язок між предикатом та обставиною простежується (можна зауважити зв'язок логічний, навіть семантичний). Зокрема, це такі типи речень, як:

(1) питальні (питання про час, коли відбувалася, відбувається або відбудеться подія; місце, причину тощо): *Тоді для чого тренькати вечорами?* (А. Кокотюха). У таких висловленнях

логічний наголос у реченні падає саме на прислівник або прийменниково-іменникову конструкцію, що виражає обставинну характеристику;

(2) еліптичні речення: ***Завтра** толока* (А. Олійник), ***Завтра ж свято!*** (М. Хвильовий), ***Весною** – очищення* (Г. Пагутяк), ***Сьогодні** у вечірній програмі* (А. Кокотюха) (останнє належить до сфери радіо- й телемовлення, публіцистичного стилю і є достатньо вживаним). Еліптичні конструкції з іменником-номеном природного процесу маніфестують не явище, а передусім процес: *Надворі дощ... І завтра дощ* (О. Забужко). Дієслівна лексема втрачає семантику, перетворюючись на зв'язковий компонент, при цьому основне лексичне значення висловлення зосереджено в іменниковій словоформі, що виражає предикативне значення;

(3) неповні контекстуальні та ситуативні конструкції: *Це в Анатолія з дитинства* (А. Кокотюха), *Це тривало десь із хвилину* (Л. Кононович), *Косуленько, пробач, що ти за дротом. Я теж за дротом, тільки по цей бік* (Л. Костенко) – переважно з вказівним займенником **це**, що узагальнює сказане в попередньому реченні чи навіть абзаці, або без нього;

(4) конструкції, поширені тільки обставиною, яка часто може бути синкретичною: *Отямившись, Арсен оглянувся* (В. Лис); *Ридала вона, проводжаючи мене* (О. Лупій), що за відсутності обставинної вказівки частково втрачають семантику або є недостатньо інформативними;

(5) наказові висловлення з обов'язковою вказівкою на певну діяльність, дію, що має бути виконана в точно зазначений час: *Дзвонити мені в будь-яку пору дня і ночі* (Л. Кононович);

(6) а також висловлення, у яких відсутність обставини змінює семантику речення або спричинює його семантичну неповноту: *Одержавши циркуляра, насамперед скличте сход* (Остап Вишня), *Опинившись у пустелі, зазнаєш ще якийсь час спокус* (Г. Пагутяк), *В мене забухало від радості серце* (Ю. Збанацький), *В цей час пролунав постріл, другий. У ранковій тиші заваливали пси* (Іван Ле). У пропонуваніх конструкціях обставини не є непередбачуваними, навпаки вони

перетворюють речення на інформативно цілісне, повне висловлювання. Пор.: *Насамперед скличте сход* (Остап Вишня), *Зазнаєш ще якийсь час спокус* (Г. Пагутяк), *В мене забухало серце* (Ю. Збанацький), *В цей час пролунав постріл, другий. Заваливали пси* (Іван Ле). У конструкціях із еліпсованим обставинним компонентом відчувається логічна незавершеність, неповнота висловлювання. Отож можна стверджувати, що в українській мові є окремі група висловлень, у яких обставини будуть обов'язковими. В. Адмоні, досліджуючи питання про сполучуваність слів у реченні, доводив, що кожній словоформі властиві обидва види сполучуваності: і обов'язкова, і факультативна, оскільки форма, що не має обов'язкової сполучуваності "не могла би бути співвіднесена, тобто не могла би бути включена до складу речення" [1, с. 112]. Н. Котьолова що окремі типи сполучуваності виділювані за опозицією "можна в дійсності" – "не можна в мові". Спроби формалізувати значення або будь-які інші властивості слова, при цьому не розмежовуючи мовленнєвого та немовного, невдалі [3, с. 92-93].

Слід також зауважити про співвіднесеність іменникових словоформ та прислівників, що їх часто ототожнюють в аспекті семантики та неprisлівного зв'язку. У конструкціях *Зимою немає чим її [долівку] змастити... Та і хто її зимою змацує* (А. Олійник), *Ранком прокинувся на лавці* (А. Олійник), *Днями мені приснився чудовий сон* (Ю. Покальчук), *Вечорами бігцем йшов до лісу* (А. Олійник), *Ночами вже брали приморозки* (А. Олійник) замінити відмінкову форму іменника прислівниками можна, проте за таких умов відбудеться часткова зміна семантики речень (*днями* "1. У дні, які щойно минули або настануть у найближчому майбутньому. 2. Протягом багатьох днів" [8, Т. 2, с. 315] приснився сон – *вдень* "У денний час" [8, Т. 1, с. 310] *приснився сон; ночами* "Протягом багатьох ночей" *брали приморозки – вночі* "Нічною порою, у нічний час" [8, Т. 1, с. 710] *брали приморозки* тощо). А у конструкціях *Століттями під панським чоботом гнили закарпатські брати наші* (Остап Вишня), *Останніми днями він лякався шурхоту* (О. Ульяненко), *Довгими осінніми і зимовими вечорами прями*

пряжу – *нитки* (А. Олійник) така заміна взагалі неможлива. Отже, можна погодитися з думкою В. Адмоні про те, що „в деяких випадках обов'язкова сполучуваність виявляється і певною мірою породжується вже самою морфологічною природою форми, її "підрядним", залежним характером", а "в інших випадках вона виявляється і породжується лише в умовах певної синтаксичної конструкції. <...> Він (вид сполучуваності – С.О.) <...> не має безпосередньої морфологічної основи, а заданий тільки синтаксично" [1, с. 113]. Отже, обов'язкова сполучуваність може бути зумовлена синтаксичною, можна додати і логічною, природою конструкції..

З огляду на запропонований аналіз синтаксичних конструкцій можна зробити такі висновки:

(1) детермінанти можливо розглядати лише в формальному аспекті, оскільки обставинні синтаксеми часто непередбачувані семантикою дієслова і займають необов'язкові валентнісні позиції. Проте в деяких процесуальних дієсловах, наприклад, зміни стану або якості, вказівка на темпоратив, каузатив або локатив виявлено дієслівними семами. Темпоральні обставини характеризують процес у розгортанні;

(2) у семантичному аспекті обставини, зокрема локативні, каузативні, темпоральні, умовні, обов'язкові, оскільки вони не просто фіксують відповідні характеристики предиката, але часто виявляють центральність повідомлення;

(3) в еліптичних, неповних, питальних, наказових та деяких інших видах висловлень обставини є облігаторними, оскільки а) вказують на семантику відсутнього предиката; б) структура речення, питального або наказового, побудована для з'ясування обставини.

(4) у синтаксичному плані потенційна валентність, особливо в конструкціях з модифікованими значеннями грамем перехідності, способу, часу тощо, трансформована в облігаторну, оскільки цю ознаку перебирає за умови відсутності об'єктних синтаксем.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані у сферу аналізу валентності процесуальних дієслів, встановлення обов'язкових та факультативних позицій в контексті та поза ним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В.Г. Завершенность конструкции как явление синтаксической формы. *Вопросы языкознания*. 1958. № 1. С. 111-117.
2. Вихованець І.Р. Детермінантні члени речення. *Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-е вид. випр. і доп.* Київ: Вид-во "Укр. енцикл. імені М.П. Бажана", 2004. С. 139.
3. Котелова Н.З. Избранные работы. Санкт-Петербург : Нестор-История, 2015.
4. Мразек Р. Синтаксическая дистрибуция глаголов и их классы. *Вопросы языкознания*. 1964. № 3. С. 50-62.
5. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Т.I-II. Москва, 1958. 536 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. 2006. 716 с.
7. Сеше А. Очерк логической структуры предложения. Пер. с фр. / Вступ. стаття В.М. Алпатова. Москва : Едиториал УРСС, 2003. 224 с.
8. Скобликова Е.С. О роли лексических факторов в управлении / *Вопросы лексикологии и синтаксиса*. Уч. записки Куйбыш. гос. пед. и-та им. Куйбышева. Вып. 82. Ч. 1. 1971. С. 122-137.
9. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1970–1978.
10. Шведова Н.Ю. Детерминирующий объект и детерминирующее обстоятельство как самостоятельные распространители предложения. *Вопросы языкознания*. 1964. № 6. С. 77-93.
11. Шведова Н.Ю. Существуют ли все-таки детерминанты как самостоятельные распространители предложения? *Вопросы языкознания*. 1968. № 2. С. 39-50.
12. Шевченко Т.В. Фонові детермінанти як компоненти семантико-синтаксичної структури речення. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Вип. 15. 2014. С. 88-94.
13. Meyer Ch. F. Grammatical relations in English. *The Verb in Contemporary English. Theory and Description*. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1995. P. 27-39.
14. Nordquist R. "Adjuncts in English Grammar" ThoughtCo, Aug. 19, 2019. URL: <https://www.thoughtco.com/what-is-adjunct-grammar-1689066> [in English].

15. Quirk R. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. L., N. Y. : Longman, 1985. 1779 p. [in English].

REFERENCES

1. Admoni, V.G. (1958). *Completeness of construction as a phenomenon of syntactic form* [Zavershennost konstrukcii kak yavlenie sintaksicheskoi formy]. *Voprosy yazykoznanania*, 1, 111-117 [in Russian].
2. Vyhovanets, I.R. (2007). *Determinant parts of sentence* [Determinantni chleny rechenia]. *Ukrainska mova. Enzyklopedia. Redkol. V.M. Rusanivskyi, O.O. Taranenko (spivgolovy), M.P. Zianliuk ta in. 2-e vyd. vypr. i dop.* Kyiv : Vyd-vo "Ukr. encykl. imeni M. P. Bazhana", 139 [in Ukrainian].
3. Kotelova, N.Z. (2015). *Selected works* [Izbrannyye raboty]. Sankt-Petrburg : Nestor-Istoriia [in Russian].
4. Mrazek, R. (1964). *Syntactic distribution of verbs and their classes* [Sintaksicheskaya distribuciya glagolov i ich klassy]. *Voprosy yazykoznanania*, 3, 50-62 [in Russian].
5. Potebnia, A.A. (1958). *From notes on Russian grammar* [Iz zapisok po russkoi grammatike]. T. I-II. Moskow [in Russian].
6. Selivanova, O.O. (2006). *Modern linguistics: terminological encyclopedia* [Suchasna lingvistyka : terminologichna encyklopediia]. Poltava : Dovkilla [in Ukrainian].
7. Seshe, A. (2003). *An outline of logical structure of sentence* [Ocherk logicheskoi struktury predlozhenia]. Moskow : Editorial URSS [in Russian].
8. Skoblikova, E.S. (1971). *On the role of lexical factors in government* [O roli leksicheskikh faktorov v upravlenii]. *Voprosy leksikologii i sintaksisa*, 82(2), 122-137 [in Russian].
9. *Dictionary of the Ukrainian language* (1970-1980). [Slovnnyk ukrainskoi movy]. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Shvedova, N.Yu. (1964). *Determining object and adverbial modifier as independent distributors of the sentence* [Determiniruyushchii obekt i determiniruyushchee obstoystelstvo kak samostoyatelnye rasprostraniteli predlozhenia]. *Voprosy yazykoznanania*, 6, 77-93 [in Russian].
11. Shvedova, N.Yu. (1968). *Can determinants be independent distributors of the sentence?* [Sushchestvuyut li vsetaki determinanty kak samostoyatelnye rasprostraniteli predlozhenia?]. *Voprosy yazykoznanania*, 2, 39-50 [in Russian].
12. Shevchenko, T. V. (2014). *Background determinants as components of semantic-syntactic sentence structure* [Fonovi determinanty yak

komponenty semantyko-syntaksyschnoi struktury rechennia]. *Doslidzhennia z leksykologii i gramatyky ukraiïnskoi movy*, 15, 88-94 [in Ukrainian].

13. Meyer, Ch. F. (1995). Grammatical relations in English. The Verb in Contemporary English. Theory and Description. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 27-39 [in English].

14. Nordquist, R. (2019). Adjuncts in English Grammar. ThoughtCo, Aug. 19. URL: <https://www.thoughtco.com/what-is-adjunct-grammar-1689066> [in English].

15. Quirk, R. A (1985). Comprehensive Grammar of the English Language. L., N. Y. : Longman, 1779 p. [in English].

Дата надходження до редакції – 23.10.2019

Дата затвердження редакцією – 01.11.2019

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА
В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

УДК 811.161.2:33'75

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.106-121>

П'ятецька О.В.

orcid.org/0000-0002-8620-7445

**СТОРИТЕЛІНГ ЯК ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ
ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ:
МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ**

***Анотація.** У статті розглядається медійний інструмент сучасної комунікації – сторітелінг, який широко застосовується в комерційних, рекламних, корпоративних цілях з метою впливу на емоційну, пізнавальну та мотиваційну сфери реципієнтів. Водночас створення й розповідь сюжетних історій на основі реальних життєвих фактів є ефективним навчальним прийомом, який сприяє розвитку мовної компетентності та дає можливість вирішити різні комунікативні завдання. Аналіз сторітелінгу показав, що особливої актуальності він набув завдяки принципам подачі інформації: в імпліцитній формі, ненав'язливо відбувається вплив на аудиторію, завойовуються її довіра й лояльність, внаслідок чого реципієнти самостійно ухвалюють рішення та роблять відповідні висновки. Встановлено, що для досягнення високого рівня впливу на цільову аудиторію історія повинна: бути правдивою, емоційною, відзначатись актуальністю та новизною, містити ідею, яскравий персонаж чи образ, мати динамічний сюжет, нерідко з ефектом неочікуваності, логічний висновок, інтригувати до кінця і (для електронних версій) супроводжуватися якісним контентом. Незважаючи на визначені алгоритми побудови історій і типові змістові структури їхніх сюжетів, наразі спостерігається тенденція до створення сторітелінгу не за шаблонами. Головний принцип, який зумовлює вибір теми, ідеї, специфіку мовної організації історій – це адаптація до цільової аудиторії. Окремо проаналізовано сторітелінг "прямої дії", який останнім часом поширився в соцмережах. Його мета – привернути увагу читачької аудиторії до актуальних проблем сьогодення, вплинути на емоції та поведінку користувачів соцмереж*

через вербальні й невербальні засоби. Прикладом такого сторітелінгу в Україні є медіапроект *Ukrainer*, завдяки якому вдалося репрезентувати нашу країну по-новому й втілити в життя мрії багатьох пересічних громадян. Вивчення різних видів історій показало, що для сторітелінгу характерними є такі мовностилістичні засоби: емоційно забарвлена лексика, типова для художнього, масмедійного й розмовного стилів, інішомовні слова, жаргонізми, сленгові вирази, фразеологізми, метафори, персоніфікація, риторичні конструкції, прийоми градації, контрасту, повтору. Серед частин мови домінують дієслова, які інтенсифікують і динамізують розповідь.

Ключові слова: сторітелінг, цільова аудиторія, мовностилістичні засоби, поліфункціональність, комунікація, навчально-методичний прийом.

Інформація про автора: П'ятецька Ольга Василівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: ovimavo@i.ua

Olga V. Pyatetska
 orcid.org/0000-0002-8620-7445

STORYTELLING AS A POLIFUNCTIONAL INSTRUMENT OF MODERN COMMUNICATION: LINGUISTIC AND STYLISTIC FEATURES

Abstract. *The article analyzes media instrument of modern communication, i.e. storytelling, which is widely used for commercial, advertising and corporate purposes to influence recipient's emotions, cognition and motivations. At the same time, storytelling based on real life facts is one of the most effective learning techniques that promotes linguistic competence and enables various communication tasks to be solved. Analysis of storytelling showed that it gained particular relevance due to the principles of submission the information in implicit form, unobtrusively influencing the audience, gaining its trust and loyalty, resulting in the recipients make their own decisions and draw appropriate conclusions. It is established that to reach a high level of influence on the target audience, a story must be true, emotional, relevant and new, contain an idea, a bright character or image, have a dynamic plot, often with a*

surprise effect, logical conclusion, intrigue till the end and (for electronic versions) be accompanied by quality content. Despite defined algorithms for story-building and typical content structures of its plot, there is a tendency to create storytelling outside the box. The main principle that determines the theme, ideas, specifics of language organization of stories is adaptation to the target audience. Separate analysis of direct-acting storytelling which has recently spread in social networks is given. Its purpose is to draw the reader's attention to current problems, influence the recipient's emotions and behavior with the help of verbal and non-verbal means. An example of such storytelling in Ukraine is the Ukraïner Media Project which helped to represent our country in a new way and realize the dreams of many ordinary citizens. The studying of different stories showed that storytelling uses such linguistic and stylistic means as emotionally coloured vocabulary which is typical for literary, mass media and colloquial functional styles, foreign words, jargon, slang expressions, phraseologisms, metaphors, personifications, rhetoric constructions etc. As for parts of speech, verbs are more frequently used because they intensify and dynamize the narrative.

Key words: *storytelling, target audience, linguistic and stylistic means, multifunctionality, communication, teaching and methodical techniques.*

Information about the author: *Pyatetska Olga Vasylyvna – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *ovimavo@i.ua*

Пятецкая О.В.

orcid.org/0000-0002-8620-7445

СТОРИТЕЛЛИНГ КАК ПОЛИФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТРУМЕНТ СОВРЕМЕННОЙ КОММУНИКАЦИИ: ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация. *В статье рассматривается медийный инструмент современной коммуникации – сторителлинг, который широко применяется в коммерческих, рекламных, корпоративных целях, воздействуя на эмоциональную, познавательную и мотивационную сферы реципиентов. В то же время создание и рассказ сюжетных историй на основе реальных жизненных фактов является эффективным учебным приемом, который способствует развитию*

языковой компетентности и дает возможность решить различные коммуникативные задачи. Анализ сторителлинга показал, что особую актуальность он приобрел благодаря принципам подачи информации: в имплицитной форме, ненавязчиво происходит воздействие на аудиторию, завоевываются ее доверие и лояльность, в результате чего реципиенты самостоятельно принимают решения и делают соответствующие выводы. Установлено, что для достижения высокого уровня влияния на целевую аудиторию история должна: быть правдивой, эмоциональной, отмечаться актуальностью и новизной, содержать идею, яркий персонаж или образ, иметь динамичный сюжет нередко с эффектом неожиданности, логический вывод, интриговать до конца и для электронных версий сопровождаться качественным контентом. Несмотря на определенные алгоритмы построения историй и типичные по содержанию структуры их сюжетов, сейчас наблюдается тенденция к созданию сторителлинга не по шаблонам. Главный принцип, который предопределяет выбор темы, идеи, специфику языковой организации историй – это адаптация к целевой аудитории. Отдельно проанализирован сторителлинг "прямого действия", который в последнее время стал популярным в соцсетях. Его цель – привлечь внимание читательской аудитории к актуальным проблемам современности, повлиять на эмоции и поведение пользователей соцсетей через вербальные и невербальные средства. Примером такого сторителлинга стал в Украине медиапроект *Ukrainer*, благодаря которому удалось представить нашу страну по-новому и воплотить в жизнь мечты многих рядовых граждан. Изучение различных видов историй показало, что для сторителлинга характерны такие лингвостилистические средства: эмоционально окрашенная лексика, типичная для художественного, массмедийного и разговорного стилей, иноязычные слова, жаргонизмы, сленговые выражения, фразеологизмы, метафоры, персонификация, риторические конструкции, приемы градации, контраста, повтора. Среди частей речи доминируют глаголы, которые интенсифицируют и динамизируют рассказ.

Ключевые слова: сторителлинг, целевая аудитория, языковые стилистические средства, полифункциональность, коммуникация, учебно-методический прием.

Информация об авторе: Пятецкая Ольга Васильевна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и

Активний розвиток комп'ютерних технологій, зростання ролі соціальних мереж у житті суспільства, пошук нових способів комунікації та форматів подачі матеріалу зумовили появу поняття "сторітелінг" і низку його різновидів: традиційний, цифровий, комерційний, соціальний, сімейний, особистий та ін. Сторітелінг (англ. storytelling) – це мистецтво створення й розповідь сюжетних історій на основі життєвих фактів і подій із метою впливу на емоційну, когнітивну, мотиваційну сфери реципієнтів. Цей прийом є сугестивним засобом для маніпулювання думкою цільової аудиторії та водночас психолінгвістичним інструментом, який актуалізує відповідні інтенції, що "...становлять глибинний психологічний зміст мовлення суб'єкта. Їх реалізація передбачає позначення об'єкта (будь-який об'єкт світу), ставлення до нього мовця..., нестандартність форм вираження..." [3, с. 124]. Засновником сторітелінгу вважається голова міжнародної компанії Д. Армстронг, який використав *історії* як засіб швидкого запам'ятовування та сприйняття інформації, навчання на досвіді інших, покращення показників роботи компанії загалом. Крім того, сторітелінг успішно застосовується в рекламних цілях, і за допомогою якого в ненав'язливій формі пропонуються товари й послуги різних брендів; завойовуються довіра та лояльність користувачів сайтів, які, читаючи історії, самостійно приймають рішення й роблять відповідні висновки. Також сторітелінг вчить "... як ловити "на гачок" клієнтів завдяки сюжетно-орієнтованій і мотиваційній рекламі" [4, с. 5].

Сьогодні у світі сторітелінг є навчальним прийомом і перспективною методикою формування мовної компетентності учнів і студентів, яка сприяє розвитку творчої уяви й критичного мислення та "...дозволяє реалізовувати процес навчання в загальноосвітніх установах на принципово інших підходах із широким використанням мультимедійних форм висвітлення навчального матеріалу" [1, с. 190].

Таким чином, сторітелінг може виконувати одночасно комунікативну, мотиваційну, виховну, пропагандистську, об'єднувальну, пізнавальну та ін. функції.

Мета нашої статті – проаналізувати структурні, змістові та мовностилістичні особливості сторітелінгу як багатофункціонального інструменту сучасної комунікації й водночас навчально-методичного прийому, а також довести ефективність і доцільність його використання для прагматичного вирішення різних комунікативних завдань.

Про актуальність обраної теми та потребу її розробки свідчить незначна кількість наукових праць, присвячених її дослідженню. Зокрема, серед українських і зарубіжних учених вивченням сторітелінгу в різних аспектах займалися Ю. Колесник, О. Караманов, М. Василичина, А. Кобилинська, Л. Панченко, Г. Гич, С. Швець, М. Ільяхов, Л. Саричева, П. Кларк, М. Япп, М. Россітер, К. Еган та інші.

Як відомо, будь-яка інформація, висвітлена через історію, має поєднувати цікаві факти та емоції, завуальовано спонукати до певних дій. За словами К. Егана, кожна історія – це "оповідна одиниця, у якій складові елементи мають афективне значення. Тобто, історія містить початок, який створює інтригу чи конфлікт; середину, що їх підсилює; кінець, який усе це розв'язує..." [5, с. 20]. У світовій практиці сторітелінгу як для електронних версій у мережі, так і традиційних розповідей, існують загальні правила, за якими вони створюються. Насамперед, історія повинна:

- ✓ бути правдивою;
- ✓ актуалізувати систему цінностей та інтересів конкретної цільової аудиторії;
- ✓ відзначатися новизною та бути корисною читачам;
- ✓ мати ідею, вдало реалізовану в тексті;
- ✓ містити яскравий персонаж (особу, тварину, предмет тощо) чи образ, який упродовж розповіді трансформується;
- ✓ динамічно та емоційно описувати ситуації, події, тримати інтригу до кінця розповіді;

- ✓ виражати авторську позицію щодо розповіді для більшого впливу на читачів;
- ✓ містити деталі й конкретику;
- ✓ композиційно складатися з експозиції, зав'язки, розвитку дії, кульмінації та розв'язки (т.зв. формула ЕЗРКР);
- ✓ мати логічний висновок, нерідко ефект неочікуваності;
- ✓ супроводжуватися якісним відеоконтентом (інфографікою, ілюстраціями, відеороликами, фото, кольорами та ін.).

Традиційно Структура більшості історій складається з таких частин: *"Знайомство з героєм"*, *"Де і коли відбувається подія"*, *"Що сталося"*, *"Що герой пережив і відчув"*, *"Як змінилося його життя"*, *"Висновок-розв'язка"*. Однак наразі історії все частіше пишуться не за визначеним алгоритмом чи копірайтерськими шаблонами. Головне завдання цього жанру – це адаптація до цільової аудиторії, яка й визначає зміст, обсяг, форму та мовну організацію тексту.

Варто зауважити, що жанр сторітелінгу став більш популярним у світі, ніж такий формат комунікації як презентація. Змістове наповнення історій, які застосовуються в соціальній, комерційній рекламах, загалом у сфері бізнесу, а також із навчально-методичною метою в освітній галузі, пов'язано з визначеними ключовими схемами побудови сюжету. Назвемо найголовніші серед них:

- ✓ **класичний мономіф** – шлях лідера. Головний персонаж долає численні перешкоди та повертається героєм;
- ✓ **"мрія та реальність"** – історії, побудовані на контрасті: "як є зараз" і "як могло б бути";
- ✓ **"злиття ідей"** – розповіді про те, як численні думки та ідеї щодо певної проблеми зливаються в єдине геніальне рішення;
- ✓ **"всупереч усьому"** – зміст цього типу історій пов'язаний із героєм, якому спочатку не щастить, однак він не опускає руки і зрештою досягає своєї мети та змінює життя. Це класичний сюжет про Попелюшку, сильних особистостей;
- ✓ **метод "квітки"** – використовується в історіях, через які необхідно донести певну ідею, яка не викликає довіри в

аудиторії. Тоді оповідач шляхом розповіді різних історій остаточно переконує слухачів у правдивості стверджуваного;

✓ *"гора"* – зображення героя, який, досягнувши певних вершин успіху, раптом втрачає все, але усвідомлює, що ця поразка не даремна. Наприклад, історія про втрату бізнесу, яка дала цінний життєвий досвід персонажеві;

✓ *"реверсивний метод"* – застосовується часто в кіноіндустрії, коли історія починається з кульмінації, яка одразу ж інтригує глядача. Потім поступово розповідь повертається до початку, і стає зрозуміло, як герой опинився в подібній ситуації [6].

Проте будь-які з перелічених способів написання історій не будуть ефективними без вдалого добору мовностилістичних засобів і прийомів, грамотного оформлення, незаштампованості; вибору лексичних одиниць з урахуванням стилістичної маркованості, семантики, експресивності, конотації, легкого звучання й вимови; варіації різних типів речень та їхньої довжини, завдяки чому створюється певний ритм тексту; переважання активних конструкцій, у яких підмет перебуває в сильній позиції (порівн.: *Ним* було зроблено багато. = *Він* зробив багато).

Тож, проілюструймо різні види сторітелінгу та їхні мовностилістичні особливості:

(1) 7:30. *Доброго ранку, любий щоденнику. Усе як зазвичай: встала, погортала книжки, повторила всі дати. Через тиждень пробне ЗНО з історії України.*

10:45. *Урок з історії України. Працювала як ніколи, але все одно знала, що вчитель не поставить оцінки, на яку я заслуговую. "У тебе за перший семестр 9-ка. Ти ж чудово знаєш, що оцінка за ДПА має відповідати оцінці за рік, бо інакше я за це отримаю по голові!" – говорить учителька. Іду геть. Досить із мене.*

14:30. *Нарешті вдома. Через дві години прийде батько. От і почнеться. Поки що приготую щось собі.*

16:30. *Казала ж, дві години. Знову докори: "Хоч би одну книжку погортала, як тобі не соромно? Що там з історією?"*

Знову 9-ка? Ану скажи мені, коли була битва під Жовтими Водами? Що, забула? 150 балів – це твій максимум, грайся далі!"

17:00. Знову перечитую історію. Нічого не допомагає. Мозок просто кипить. Умикаю комп'ютер, відкриваю лекції для підготовки на сайті Get-200. Зараз почнуться мої "рекреації". Сиджу, відпочиваю, дивлюся уроки з приємною жіночкою-ведучою. Потім швиденько зробила тести після відеокурсу. Уже відчуваю, що немає такої каші в голові. Іду на кухню до батька і починаю розповідати все про Жовті Води: причини, перебіг подій, наслідки. Тато в шоці, дивиться на мене здивованими очима і продовжує повільно пити чай. Що ж, ще одна маленька перемога над усіма. Над самим собою.

23:00. Лягаю спати. До ЗНО залишився один тиждень. На добраніч, любий щоденнику... [7].

У поданій історії, написаній у формі щоденника, комбінуються елементи особистого й рекламного сторітелінгу. Така історія може бути використана в навчальних цілях, оскільки в ній порушуються проблеми життя сучасної молодії людини: підготовка до ЗНО, стосунки з батьками та педагогами, сила характеру, цілеспрямованість особистості тощо. Водночас історія належить і до рекламного сторітелінгу, адже ненав'язливо рекламує сайт Get-200, який допомагає швидко та якісно підготуватися до зовнішнього незалежного оцінювання знань. Для того, щоб завоювати увагу цільової аудиторії, у тексті використано емоційно забарвлену лексику розмовного стилю, зокрема: фразеологізми, зокрема й нові (*кипить мозок, каша в голові, бути в шоці, отримати по голові*), демінутиви (*жіночка-ведуча, швиденько, маленька*); на синтаксичному рівні переважають односкладні речення, конструкції з однорідними членами, пряма мова, короткі двоскладні речення, що динамізують розповідь і створюють експресивність. У кількісному відношенні серед усіх частин мови в тексті переважають дієслова. Це є доказом того, що в історіях основна увага зосереджується на емоціях, почуттях, інтенсифікації зображуваних подій. Своєрідним обрамленням тексту є повтор речення з риторичним звертанням "... , любий щоденнику", що

інтимізує розповідь і водночас створює безпосередній емоційний контакт із реципієнтами.

Наведемо інший уривок особистої історії про захоплення фрідайвінгом, репрезентований на одному з майстер-класів зі сторітелінгу:

(2) *"... Під водою блакитна діра, глибиною двісті два метри, у якій легко б помістився хмарочос, ставала абсолютно чорною. Здавалося, що темрява вдивляється в мене і всіма силами затягує в безодню. Спочатку це приваблювало й лоскотало нерви, але потім стало по-справжньому страшно. Починається паніка. За спиною повний балон повітря, однак кисень ось-ось закінчиться. Ти не встигнеш вибратися. І тебе ніхто не врятує. У якийсь момент мозок бере під контроль інстинкт самозбереження. Серце б'ється все рідше й рідше. Ти втрачаєш здатність тверезо оцінити ситуацію. Зникає почуття небезпеки, і тіло переповнює ейфорія. Фактично, фрідайвер щоразу переживає маленьку смерть. І для нього – це найбільший кайф" [7].*

Створенню цієї динамічної та захопливої історії сприяє низка мовностилістичних прийомів, характерних для художнього й розмовного стилів, а саме:

- ✓ прийом контрасту (контраст емоцій: привабливо – страшно);
- ✓ градація (нагнітання відчуттів);
- ✓ персоніфікація (*"темрява вдивляється... , затягує"*);
- ✓ стилістичний повтор (*"рідше й рідше", "ось-ось"*);
- ✓ іншомовна лексика, властива розмовному стилю (*"фрідайвер", "кайф", "ейфорія"*);
- ✓ моделювання реальної ситуації та емоційного стану здійснюється не через образні атрибути (епітети), а завдяки вживанню особових і безособових дієслів теперішнього та минулого часу (*"ставала", "здавалося", "вдивляється", "затягує", "починається", "втрачаєш"* тощо);
- ✓ числівник у тексті подано через порівняння, що підсилює образне уявлення про розмір глибини, а не відтворюється

"сухою" цифрою ("...діра, глибиною двісті два метри, у якій легко б помістився хмарочос").

Сьогодні все більшої популярності набувають історії, створені для корпоративних цілей: розвитку дружніх відносин і зниження рівня конфліктності в колективі, підвищення інтересу працівників до життя компанії "за лаштунками", стимулювання до самовдосконалення. Для реалізації цих завдань співробітникам установи може бути запропоновано описати у формі сторітелінгу різні життєві ситуації, наприклад: особливий робочий день, зустріч із незвичайним клієнтом, свої захоплення, види відпочинку тощо. Такий обмін власними історіями дає можливість встановити тісний емоційний зв'язок між колегами, зміцнити стосунки між ними, показати цінності корпоративної культури і тим самим знизити плинність кадрів.

Останнім часом у соцмережах поширився сторітелінг "прямої дії", який створюється переважно тревел-блогерами з метою привернення уваги до актуальних проблем сьогодення, опису цікавих туристичних місць та культурних особливостей різних народів.

Прикладом такого сторітелінгу в Україні є медіапроект Б. Логвиненка – *Ukrainēr*², який розповідає пізнавальні історії про різні куточки нашої країни та її талановитих жителів, "...людей, які все ще починають, бо саме їм потрібна медійна допомога..., ми робимо те, чим у багатьох країнах займається міністерство туризму, якого в нас немає, намагаємося привернути увагу читачів до цікавих речей, про які не згадується в ЗМІ" [8]. Варто зазначити, що такий вид сторітелінгу вдало поєднує вербальні та невербальні засоби, які впливають на емотивну й поведінкову діяльність реципієнтів.

Однією із порушених нагальних проблем медіапроекту є тема інклюзивного туризму – доступності туристичних місць

² У медіапроекті беруть участь сотні волонтерів, які готують матеріал, репрезентуючи Україну по-новому в доступній медійній формі. Завдяки матеріальній і моральній підтримці небайдужої аудиторії команди *Ukrainēr* вдалося здійснити більшість мрій героїв історій.

.....

для людей з інвалідністю та створення комфортних умов під час подорожі. Наведемо приклад історії під назвою "Не боятися інвалідності":

(3) Одного разу в селі Березівка під Радеховом, що на Галичині, Олег побачив на дискотеці Івана. Тому тоді було 19 років і він ніколи не виїжджав за межі Львова без супроводу:

– На той час я вже багато де був. А тут побачив хлопця на візку, який сперся на ходулі і танцює. Йому паралельно, хто там і на що дивиться. Мені стало цікаво, що це за тін такий, який не соромиться своєї інвалідності. Я підійшов, познайомився – і так ми почали дружити.

У Івана була мрія: він хотів побачити океан, але за умови, що дістанеться туди сам. Спершу він хотів їхати верхи, бо займався на той час верховою їздою. Та Олег під час подорожі Іраном (де він жив сім місяців на острові та керував своїм новоствореним ресторанчиком) побачив триколісний велосипед ("трицикл", або handbike), який міг би стати в пригоді Івану.

За розташуванням колес трицикл нагадує дитячий візок (два колеса ззаду і одне спереду), тому доволі стійкий. Керують трициклом за допомогою рук. Керманич ніби лежить у пластиковому гамаку, ноги фіксує на спеціальній підставці (де зазвичай розташовані педалі), а руками крутить видозмінені педалі. Вони переміщені на місце керма і виконують дві функції: керують напрямком руху й допомагають набирати швидкість.

Така конструкція робить трицикл доволі стійким. Тому не потрібно перейматися, що людина може втратити рівновагу, як це часто трапляється з двоколісним велосипедом. Однак Іван кілька разів падав і з нього.

Отже, друзі вирішили їхати разом. Три місяці вони готувалися до подорожі в Лісабон. Саме туди запропонував їхати Олег: там Атлантичний океан, прямувати туди 100 днів, проїхати потрібно 12 країн і здолати 5000 кілометрів. Друзі відклали 300 доларів на дорогу, знайшли спонсорів та розгорнули кампанію в соцмережах – розповідали про новий для України досвід. За цей час про їхній маршрут дізналися сотні людей, які підтримували Івана та його друзів морально та фінансово.

Попри те що Іван не може самостійно пересуватися через ДЦП, він здолав тисячі кілометрів і дістався океану. Свою

розповідь про подорож він зазвичай розпочинає зі слів: "Знаєш, я щаслива людина. Мої мрії здійснюються [8]."

Серед мовностилістичних особливостей наведеної ілюстрації сторітелінгу прямої дії можна виокремити: оповідну манеру викладу, конкретизацію інформації через числівники, записані цифрами; вживання власних назв; розмовну лексику, що додає колориту та реалістичності історії: *"йому паралельно..."*, *"що це за тіп такий..."*, *"хто там і на що дивиться..."*, яка в тексті вдало поєднується з науковими та медійними лексемами: *"видозмінені педалі виконують функції..."*, *"трицикл доволі стійкий..."*, *"розгорнути кампанію..."*, *"знайти спонсорів..."*. На синтаксичному рівні використовуються вставлені конструкції, які виконують функцію деталізації та посилення візуалізації зображуваного; прямий порядок слів у реченнях із підметом у сильній позиції, роль якого виконують особи, а не абстрактні поняття: *"я підійшов, познайомився..."*, *"друзі вирішили..."*, *"вони готувалися..."*, *"Іван не може самотійно пересуватися..."*, *"він здолав..."*.

На окрему увагу заслуговує використання сторітелінгу як ефективного навчально-виховного методу, який можна застосовувати на уроках загальноосвітніх закладів, практичних заняттях, семінарах у вишах. Це зумовлено тим, що будь-який навчальний матеріал, поданий у формі цікавої історії, добре запам'ятовується, доносить не лише інформацію, а й певну ідею. Завдання для студентів різних спеціальностей самотійно скласти історію має передбачати поєднання фахових знань із умінням формулювати власні думки, доносити їх в оригінальній і захопливій формі. Так, наприклад, студентам філософського факультету можна запропонувати створити культурний сторітелінг: розповісти із залученням світової міфології, легенд, біографії видатних мислителів різних епох про вірування, систему моральних цінностей, способи досягнення власної мети, модель побудови життя сучасної людини тощо. Для економістів доцільно було б ознайомитися з комерційним сторітелінгом, метою якого є просування бренду, ідеї, послуги, залучення цільової аудиторії. Маркетингову історію можна, зокрема,

.....

подати як відгук клієнта, що демонструє, як певна продукція, послуга бренду полегшили чи змінили життя героя. Також маркетологам можна скористатися типовими сценаріями рекламного сторітелінгу, які запропонував сучасний копірайтер Д. Каплунов, зокрема:

- **"переродження"** – герой отримує фізичну силу та насагу після споживання певної продукції. Наприклад, реклама шоколадного батончика Snickers: Ти – не ти, коли голодний;

- **"квест"** – вирішення складного завдання завдяки придбання товару, послуги. Цей вид сценарію зазвичай застосовується в рекламі алкогольної продукції;

- **"чарівний помічник"**, який виконує потрібну роботу на ваше прохання. Це може бути реклама побутових товарів, засобів гігієни, наприклад, телевізійна реклама "Містер Пропер";

- **"театр абсурду"** – такі історії приваблюють увагу цільової аудиторії через прийоми гротеску, карикатури, оксиморону. Прикладом може слугувати реклама цукерок-драже – Skittles, де афроамериканець доїть жирафу та моторошно сміється;

- **"монстр приходить"** – відтворення проблеми у вигляді чудовиськ і монстрів, роль яких виконують мікроби, бактерії. Такий сюжет використовують, зокрема, для реклами фармацевтичних товарів [2, с.108-109].

Студентів спеціальності "психологія" зацікавили б соціальний та особистий види сторітелінгу, які сприяють об'єднанню людей у групи за спільними інтересами, вирішенню проблем особистого характеру, подоланню життєвих труднощів, самовдосконаленню тощо. Для здобувачів освіти історичних спеціальностей можна застосувати історії із використанням конкретних історичних подій, дат, імен відомих діячів та спроектувати сюжет на повчальний зв'язок минулого й сучасного, причиново-наслідкову залежність історичного процесу, виховний аспект історії як науки.

Отже, в епоху глобалізованого інформаційного простору, надмірного обсягу інформації, що надходить, розвитку інтерактивних технологій сторітелінг став одним із ефективних

поліфункціональних інструментів сучасної комунікації, який дає можливість розв'язувати низку комерційних, соціальних, корпоративних, навчально-виховних та інших завдань. Цей жанр репрезентує синкретизм стилів, зокрема медійного, художнього, розмовного, наукового. Наразі термін "сторітелінг" утворює терміноряд, до складу якого входить усе більше нових понять: "цифровий (digital) сторітелінг", "трансмедіа-сторітелінг", "гіпертелінг" (hypertelling) тощо. Усе це свідчить про **перспективність** його дослідження фахівцями різних галузей, у тому числі й медіалінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гич Г. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗОЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. №4. С. 188-192.
2. Каплунов Д. Контент, маркетинг и рок-н-ролл. 3-е изд. Москва : Манн, Иванов, Фербер, 2018. 384 с.
3. Компанцева Л. Психолінгвістичний опис технологічного дискурсу нових медіа. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 23 (2). С. 120-131/
<https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639>
4. Мак-Кі Р., Джерас Т. Сторіноміка: маркетинг у пострекламну епоху. Харків: Біват, 2018. 240 с.
5. Egan K. Teaching as storytelling. An alternative approach to teaching and Curriculum in the elementary school. Chicago, 1989. 115 p.

ДЖЕРЕЛА

6. Ffion Lindsay 8 Classic storytelling techniques for engaging presentations [Electronic resource]. URL: <https://www.sparkol.com/en/Blog/8-Classic-storytelling-techniques-for-engaging-presentations>
7. Курс писательского мастерства "Рыба" [Електронний ресурс]. URL: <https://www.riba.academy>
8. Богдан Логвиненко, Валерія Діденко Не боятися інвалідності. [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrainer.net/on-3-wheels/>

REFERENCES

1. Hych, H. (2015). *Storytelling as an innovative technique for students' linguistic competence formation* [Storitelinh yak innovatsiyana metodyka formuvannya movnoyi kompetentnosti uchniv]. *Naukovyy visnyk*

.....
Mykolai'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V.O.Suhomlyns'kogo. Pedagogichni nauky, 4, 188-192 [in Ukrainian].

2. Kaplunov, D. (2018). *Content, marketing and rock and roll* [Kontent, marketing i rok-n-roll]. Moscow: Mann, Ivanov, Ferber [in Russian].

3. Kompantseva, L. (2018). *Psycholinguistic description of the technological discourse of new media* [Psykholinhvistychnyy opys tekhnolohichnoho dyskursu novykh media]. *Psycholinguistics*, 23(2), 120-131. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639> [in Ukrainian].

4. Mak-Ki, R. & Dzheras, T. (2018). *Storynomics: marketing in the post-advertising era*. [Storinomika: marketynh u postreklamnu epokhu]. Kharkiv: Vivat [in Ukrainian].

5. Egan, K. (1989). *Teaching storytelling. An alternative approach to studying curriculum in elementary school*. [Navchannya storitelinhu. Al'ternatyvnyy pidkhid do vyvchennya navchal'noyi prohramy v pochatkoviy shkoli]. Chicago [in English].

RESOURCES

6. Ffion Lindsay 8 Classic storytelling techniques for engaging presentations [Electronic resource]. URL: <https://www.sparkol.com/en/Blog/8-Classic-storytelling-techniques-for-engaging-presentations>

7. Kurs pisatel'skogo masterstva "Ryba" [Електронний ресурс]. URL: <https://www.riba.academy>

8. Bogdan Logvynenko, Valeriya Didenko. Ne bojatysja invalidnosti. [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrainer.net/on-3-wheels/>

Дата надходження до редакції – 11.09.2019

Дата затвердження редакцією – 14.10.2019

Андреева Т.М.

orcid.org/0000-0002-5632-101X

ОНІМИ ЯК РЕСУРС ДЛЯ НЕОЛОГІЗАЦІЇ У ФБ-КОМЕНТАРЯХ

***Анотація.** Стаття присвячена вивченню словотвірних процесів, що відбуваються в текстах коментарів соціальної мережі Facebook (ФБ), де як дериваційний ресурс використано онім на позначення публічної особи, – Зеленського, – яке зазнало з цією метою різнопланових модифікацій. Стверджується, що використання Інтернету перетворило людину на учасника комунікативних процесів, позбавлених часових та просторових обмежень. Уміння застосовувати інформаційні технології стало запорукою не лише фізичного існування, а часто – і духовного, оскільки Всесвітня павутина виступає основним інтерактивним середовищем, де відбувається активна масова комунікація. Обґрунтовано, що соцмережі функціонують як джерело інформації. Визначено, що особливістю мови Інтернет-комунікації є пристосування засобів усного мовлення до мовлення писемного, на яке припадає лівова частка мережевого спілкування. Через можливість висловлюватися практично "безцензурно" комунікація в соцмережах позначена розкутістю, водночас для втілення інформаційно-виражальних інтенцій перед її учасниками відкриваються безмежні перспективи. Констатується, що Інтернет-коментування дає комунікантові змогу продемонструвати креативний компонент своєї особистості, репрезентувати свою громадянську позицію, життєві погляди, оцінити ту чи іншу подію тощо. З'ясовано, що сучасний український інформаційний простір характеризується тим, що в ньому оніми на позначення публічних осіб, зазнавши відповідних модифікацій, використовуються як дериваційний матеріал у процесах творення великої кількості різнопланових неологізмів. Значною мірою цьому сприяють передвиборчі політтехнологічні ходи, що полягають, зокрема, у створенні логотипу з першого складу прізвища кандидата разом зі знаком оклику – "Зе!" (Зеленський). Виділено типи модифікацій прізвища (скорочення до одного складу, до двох складів,*

усічення до безсуфіксної частини), визначено дериваційні способи (морфологічна, семантична, аналітична деривація) і словотвірні моделі, з'ясовано супровідні дериваційним актам процеси. Констатовано використання мовної гри, до якої залучено різнопланові модифікації прізвища. Окреслено коло перспектив дослідження мови Інтернет-комунікації, яке постійно набирає обертів.

Ключові слова: Інтернет-комунікація, коментар, неологізм, префіксоїд, соціальна мережа, семантична деривація, аналітична деривація, мовна гра.

Інформація про автора: Андреева Тетяна Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: andreevatm@ukr.net

Tetyana M. Andreyeva
orcid.org/0000-0002-5632-101X

ONYMS AS A RESOURCE OF NEOLOGIZATION IN FB-COMMENTS

Abstract. *The article discusses word-formation processes taking place in Internet communication (particularly, in Facebook comments), where onym denoting a public person is used in diverse modifications. It is alleged that Internet usage transformed people into participants of communication processes that have neither time nor spatial restrictions. The ability to use information technologies became not only the key of physical existence but also the assurance of spiritual life for most people, as the World Wide Web is the main interactive environment where active mass communication takes place. The fact of conversion of social networks to sources of information is substantiated. It is determined that the language of Internet communication has a specific ability to adapt means of conversational speech to writing style specific to network communication. Communication in social networks, where there is an opportunity to speak practically uncensored, is characterized by looseness. Hence, limitless possibilities open up before its participants for the embodiment of their informative and expressional intentions. It is stated that Internet commenting allows its participants to demonstrate creative component of their personalities, represent their civil position, life views, evaluate any event etc. It is established that modern*

Ukrainian information space is characterized with a large number of onyms denoting public persons that are used as derivational materials in the processes of creating neologisms. To a large extent, this was facilitated by pre-election political technological moves, which consisted of creating a logo from the first syllable of the candidate's surname together with an exclamation mark – "Ze!" (Zelenskiy). The types of modifications of last name are found (reduction into one syllable, up to two syllables, cutting to the non-suffixed part), derivational methods and word making models are identified (morphological, semantic, analytical derivation). The processes associated with derivational acts have been clarified. The use of a language game involving multiple variations of the surname is stated. The range of perspectives of language of Internet communication research is outlined, which is constantly gaining momentum.

Keywords: Internet communication, comments, neologisms, prefix, social network, semantic derivatives, analytical derivation, language game.

Information about the author: Andreyeva Tetyana Mychajlivna – candidate of philological sciences, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: andreevatm@ukr.net

Андреева Т. М.

orcid.org/0000-0002-5632-101X

ОНИМЫ КАК РЕСУРС ДЛЯ НЕОЛОГИЗАЦИИ В ФБ-КОММЕНТАРИЯХ

Аннотация. В статье рассмотрены словообразовательные процессы, происходящие в сфере Интернет-коммуникации (и в частности – в текстах комментариев социальной сети Facebook), в которые вовлечен оним, называющий публичное лицо, в его разноплановых модификациях. Утверждается, что вхождение Интернета в жизнь человека сделало его участником коммуникативных процессов, не имеющих ни временных, ни пространственных ограничений. Владение информационными технологиями превращается в залог не только физического существования, но для многих – и духовного из-за того, что Всемирная паутина стала основной интерактивной средой, в которой происходит активная массовая коммуникация. Обоснован факт

превращения соцсетей в источник информации. Определено, что специфической чертой языка Интернет-коммуникации является приспособление средств разговорной речи к речи письменной, на которую приходится львиная доля сетевого общения. Коммуникация в соцсетях с их возможностью высказываться практически "бесцензурно" характеризуется раскованностью, а для реализации информационно-выразительных интенций перед участниками открываются безграничные возможности. Констатируется, что Интернет-комментирование позволяет участнику коммуникации продемонстрировать креативный компонент своей личности, включиться в процесс репрезентации своей гражданской позиции, взглядов, оценить то или иное событие и т. п. Установлено, что в современном украинском информационном пространстве оным, называемый публичное лицо, претерпев соответствующие модификации, используется как деривационный материал в процессах создания большого количества разноплановых неологизмов. В значительной степени этому поспособствовали предвыборные политтехнологические ходы, заключающиеся в создании логотипа из первого слога фамилии кандидата вместе с восклицательным знаком – "Зе!" (Зеленский). Выделены типы модификаций фамилии (сокращение до одного слога, до двух слогов, усечение до безсуффиксной части), определены словообразовательные способы (морфологическая, семантическая, аналитическая деривация) и словообразовательные модели. Констатируется использование языковой игры, в которую вовлечены разноплановые модификации фамилии Президента. Очерчен круг перспектив исследования языка Интернет-коммуникации, постоянно набирающего обороты.

Ключевые слова: Интернет-коммуникация, комментарий, неологизм, префиксоид, социальная сеть, семантическая деривация, аналитическая деривация, языковая игра.

Информация об авторе: Андреева Татьяна Михайловна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: andreevatm@ukr.net

Поява Інтернету перетворила сучасну людину на учасника комунікативних процесів, перешкодою для яких не є ні час, ні простір. Нині людство підходить до тієї межі, за якою володіння

інформаційними технологіями означатиме можливість не лише фізичного існування кожної людини, а для багатьох – і духовного, адже Інтернет поступово стає основним інтерактивним середовищем, де відбувається інтенсивна масова комунікація, співбуття, де за допомогою комп'ютера користувач не просто потрапляє до якоїсь іншої точки того самого простору-часу, а й уходить до іншого простору, перетворює його, перебудовує новий світ – віртуальний [7, с. 45].

Специфічні технологічні параметри цього "інтерактивного середовища", де відбувається "активна масова комунікація", здійснюють значний вплив і на сам інструмент комунікації – лінгвосистему. Відбуваються процеси становлення мови Інтернет-комунікації.

Дуже важливою і перспективною сферою, що опинилася в колі зацікавлень лінгвостилістів, є "інтернет-комунікація в розумінні її іманентних параметрів, зв'язку з медіа, виділення / невиділення в окрему сферу ЗМІ" [15, с. 17]. Водночас слід враховувати, що поширення Інтернету спричинило постійне зростання рівня довіри до онлайн-ресурсів і втрату позицій традиційними ЗМІ [9, с. 60]. Якщо ж вести мову про один зі складників Інтернет-комунікації – соцмережі (саме вони стали полем нашого дослідження), – то їх пропонують вважати зовсім новим різновидом засобів масової комунікації – віртуальними ЗМІ [4, с. 125]. Соціальні мережі – це "інтерактивні багатокористувацькі веб-сайти, контент яких наповнюється самими учасниками мережі. Сайт являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дає можливість спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом. Зв'язок здійснюється за допомогою веб-сервісу внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями" [5, с. 63]. Об'єктивно видається думка про те, що соцмережі вже перетворилися на джерело інформації. Багато установ та відомств, а також високопосадовців і популярних політиків велику кількість інформації оприлюднюють через Facebook або Twitter. Коли журналісти хочуть ознайомитися з їхніми

коментарями щодо певного питання, постійно чують про те, що все вже написано у Facebook. Через це медіа посилаються на інформацію із соцмереж. Така ситуація не тільки в Україні. Усім відомо, що більшість найгучніших Трампових заяв походять із його твітів [11].

Уже здійснено низку спроб розглянути різні аспекти спілкування в Мережі. Серед багатоманіття напрямків цієї роботи можна виділити такі: **(а)** специфіка Інтернету як сфери, форми та засобу комунікації, соціально-психологічні та гендерні аспекти мережевої комунікації (К. Боярова, С. Зайцева, Т. Бальжирова, А. Жичкіна, Т. Виноградова, О. Горошко, О. Арестова, І. Алексєєнко, О. Гукосьянц, Н. Андріанова, О. Дзюбіна, Н. Ахренова); **(б)** мовна особистість в інтернет-комунікації і мовна поведінка інтернет-спілкування (Н. Казнова, Т. Іванова та ін.); **(в)** інтернет-жанри та їхні лінгвістичні характеристики (Л. Капанадзе, О. Землякова, О. Горошко та ін.); **(г)** мовні особливості Інтернет-комунікації (Л. Іванов, О. Буторіна, Л. Дубіна, Б. Городецький, Н. Асмус, М. Бергельсон, С. Барінова, С. Зайцева, Т. Анікіна, О. Аврамова та ін.).

Деякі проблеми, пов'язані з мовним планом мережевої комунікації, розглянуто в низці наших публікацій. Зокрема, зроблено спроби вивчення таких тем, як: російські жаргонізми в українськомовних текстах інтернет-ЗМІ, мовні особливості коментарів до блогів (на матеріалі сайту "Українська правда"), субституція назви "Росія" у системі номінативних засобів ФБ-коментарів, а також явище капслокізації у коментарях до постів у Facebook. Однак є потреба розгляду також іншої не менш важливої проблематики, пов'язаної з мовним планом комунікації в Інтернеті.

Мова інтернет-комунікації характеризується процесами адаптації засобів розмовного мовлення (тон, інтонаційний малюнок) до мовлення писемного (саме ним найчастіше послуговуються віртуальні комуніканти). Яскраво це виявляється у соцмережах, де користувачі мають змогу спілкуватися настільки вільно, наскільки їм дозволяють їхні

межі вихованості та етичності. Для втілення своїх інформаційно-виражальних інтенцій вони вдаються до різних прийомів. Особливістю усного мовлення є те, що в ньому надзвичайно різнобічно знаходить свій вияв людська сутність – "психічні особливості, інтелект, світосприймання, спосіб мислення, виховання, здатність називати, оцінювати, контактувати з іншими та впливати на них. Це особливий і надзвичайно складний вид діяльності людини, який допомагає їй ідентифікувати себе зі світом видимим і невидимим. В Інтернеті це відбувається за допомогою усного зафіксованого мовлення" [7, с. 47].

Для дослідження обрано тексти коментарів у соціальній мережі Facebook (вони зберігають оригінальне графічне, орфографічне та граматичне оформлення). Інтернет-коментар є повідомленням, у якому автор подає своє судження, пояснення певного факту, ставлення до нього [12, с. 47]. Основна мета такого типу коментарів – це спрямувати увагу "адресатів на нові актуальні факти, що виходять на перший план суспільного життя, оцінювати їх. Змістом коментаря може стати будь-яка актуальна подія у внутрішній або зовнішній політиці, економіці, науці, культурі, мистецтві" [8, с. 115].

Інтернет-коментування, отже, дає змогу учаснику комунікативного процесу репрезентувати свою особистість (зокрема і її креативний складник), продемонструвати громадянську позицію, надати оцінку певній події або явищу, обґрунтувати свої погляди чи навести аргументи, щоб заперечити чужі, тощо. Часто для таких процесів учасники комунікації творять нові слова. Це – цілком закономірне явище, адже "лексика – одна із найдинамічніших систем мови, які найбільше зазнають зовнішнього впливу.

Сучасні комунікативні умови сприяють поповненню лінгвального середовища неологізмами, а також новими значеннями лексем, що значно розширюють діапазон семантики. Показові процеси в мові Інтернету: саме цей "полігон випробувань мовних одиниць" найрухливіший і

.....

найчутливіший до будь-яких змін суспільного середовища. Як засвідчує мовна практика в Інтернеті, нове значення слова дає старт розвитку інших лексичних значень, розширенню й зміні семантики, виникненню нових слів" [14, с. 142].

Занурення в сучасний український інформаційний простір дає підстави для констатації: онім на позначення публічної особи в різних модифікаціях став дериваційним матеріалом для формування значної кількості різнопланових неологізмів. Модифікації ці в основному зводяться до його скорочення. Типи скорочень і покладено в основу класифікаційного підходу до структурування досліджуваного матеріалу.

(1) Компонент "Зе-". Першим типом є скорочення прізвища до початкового складу. За задумом політтехнологів, у передвиборчий період (президентські й парламентські вибори) разом зі знаком оклику ("Зе!") таке скорочення мало перетворитися (і перетворилося) на маркер, за допомогою якого здійснюється позначення факту прихильності до кандидата в Президенти (а далі – й до Президента) чи належності до його команди або політичної сили. Тоді з'явилася низка неологізмів на кшталт "Зе!команда", "Зе!офіс", "зе!депутат", "зе!програма", "зефракція" (знак оклику використовується не завжди): ...керівник **Зе!Команди** у Донецькій області Володимир Воронов заявив, що створення спільної платформи "Нова політика на Донбасі" допоможе започаткувати діалог між владою та громадянами [20]; **Зе!депутат** Слуга Народу – Нова політика на Донбасі [17]; *Танці з урною: ЗеПарламент* [22]; *Зе-марафон очима Заходу: що почули від Зеленського про Трампа, Європу та РФ* [19].

У подібних випадках скорочення "Зе-" (далі – СЗе) можна кваліфікувати як афіксоїд. О. Селіванова визначає афіксоїд як проміжну між кореневими й службовими морфему, місце і роль у слові якої має синкретичний характер; утративши свою мотиваційну роль у семантиці слова, ця колишня коренева морфема набула ознак службової [10, с. 49].

На думку Н. Клименко, афіксоїд – це "проміжна морфема, частина складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносна з повнозначним словом чи основою, яка повторюється з тим самим значенням у ряді слів і наближається за словотвірними функціями до афіксів" [6, с. 38]. Водночас в інформаційному просторі СЗе функціонує і як повнозначне незмінюване слово – така собі перифрастична жаргонна номінація, яку, втім, активно використовують у ЗМІ: *Бурштиновий рейд, або Нова кадрова політика Зе: хто не сховався, я не винен* [18]; *Монобільшість Зе, бюджетні гроші для Шарія та перший темношкірий депутат* [21]; *Люстрація імені Зе. Чи слід чекати на нову хвилю "очищення влади"* [16].

Використовується згадане скорочення і в ФБ-коментарях. Причому використання його має як характер слова, так і характер морфеми. Зі словесним статусом СЗе все зрозуміло: воно є субституттом до прізвища "Зеленський", демонструючи стильність і креатив. Однак ці ознаки не стоять на перешкоді вживання його і в негативному плані: **Tatiana Matwiejczuk** *Лохи за ЗЕ; Петро Браташ народ готуйтеся до нової революції якщо ЗЕ схибить; Валентин Андриенко ваш "бог" зветься або "Пу", або "Зе"; Olga Mykolayivna ЗЕ натякає, що ПО був не правий; Сергей Шпаковский* *Виборці "Зе", вам не стидно???*; **Orest Standrytchuk** *характерна риса претидента Зе і його Зе-гі-га-ге-ге прихильників*. Інколи СЗе пишуть малими літерами: **Роман Маленков** *Я знаю, що серед моїх ... френдів у фб є прихильники зе*. Автори коментарів можуть удаватися й до передачі цього скорочення латиницею: **Елена Иванова** *про the*. Це ж відбувається і в коментарях російською мовою: **Andrey Borisenko** *Теперь этот шлейф всегда за The тянутся будет*. До речі, з цієї причини жартівливим перифразом до аналізованого прізвища виступає лексема "артиклъ": **Bozhena Antonyak** *Народ, а є серед вас ті, хто голосує за артиклъ, бабу з косою, вила чи панталонія?*

Виявлено випадок, коли і батька Президента позначають за допомогою СЗе: **Ірина Кравченко** *Старий ZE теж*

.....
 переймався, що у Вовки зарплата маленька. За допомогою узвичаєних маркерів автори коментарів диференціюють позначувані аналізованим скороченням поняття: **Elvira Absatarova** а чого ж **малий Зе** перся на таку зарплату ... **старий Зе** не уточнював?)))).

Як префіксоїд СЗе функціонує в межах словотвірної моделі "Зе + ціле слово". Найчастіше позицію префікса аналізоване скорочення займає в іменниках. Мотиваційними словами для таких новотворів можуть виступати як назви істот (**Олена Діденко** невеликовність **Зеадентів**; **Лариса Баранова** 30% **зелюмпена**; **Анатолій Штефан Штирлиц** Ау...**Зеприхильники**; **Іван Жубіль** **ЗеПрезидент** зняв санкції; **Роман Маленков** **зелідер** вважає; **Руслан Титор** **Зараз зеботи** почнуть); так і неістот (**Андрій Гарасим** рядових бійців **ЗЕфронта**. ... час на підготовку у **Зештабі**; **О.І. Белінська** за статутом **зепартії** продають Україну; **Олена Богацкая** з'явився **зеуказ**; **Олена Богацкая** **ЗЕказус**. *Патеряшкі*).

Твірними для згаданих процесів можуть бути слова, що мають лайливу конотацію: **Микола Кадубенко** **А зедебіли** все на хліб мажуть!; **Павел Павлов** **Любов Кононська** , **ЗЕбобик**; **Tanya Leveda** **Це** для **зебобіків**; **Людмила Прийма** (**Дем'янчук**) **Зеплісьнява** здала Україну; **Леся Демчишин** **зечмо** має занижку зарплату; **Надежда Тимофеевна Кравченко** **Зебидло**. та недорозуміння; **Ліда Шморгун** **Я** це "**зенедорозуміння**" не обирала; **Федір Федір** щоб **зелохторат** прочувствовав всю ситуацію; **Volodymyr Dmytriv** виходить **земаріонетка** російський агент. Приєднання СЗе, природно, модифікує конотацію у відповідному напрямку.

Твірними основами також можуть виступати жаргонізми: **Iana Naumenko** фраза "**дуже дякую**" притаманна **зечуваку**; **Nadezhda Zheleznyak** **ЗеПенси** хай насолодяться результатом; **Руслан Титор** коменти **зефенів**; **Helena Dzygun** "**наш лучік**" - поширений "**мем**" серед "**зефанів**".

У низці випадків у неологізмах аналізованого типу префіксоїд графічно відокремлюється. Найчастіше це

відбувається за допомогою дефіса: **Ярослав Маринович** У разі здійснення її *Зе-мрії*, *готуйтеся, любі мої ... а в неї настане старе/нове Зе-життя*; **Dmitruk Vadim** *Зе-нарік* назвав умову; **Антисепропальщик/Антипопуліст** слідкуємо за аналізами *Зе-наркомана*; **Маріанна Крамар** гарний початок *зе-епoxy*; **Лора Підгірна** *ЗЕ-манкурти* пішли "зливати" Україну мокшандії; **Світлана Радченко** обраний вами *зе-голубородько*; **Світлана Омелянчук** *зе-деградантам* то божья роса; **Oleg Kotok** Був сьогодні вранців в *Зе-офісі*; **Volodymyr Serdiuk** На жаль, Україну *зе-чумлено*.

Також відокремлення відбувається (рідше) й шляхом використання інших засобів: **Serge Shepel** А чому не назвали кількість *Зе'ботів*?; **Yuriy Kobetskyu** заслуговує від *Зе..бригади* відкриття кримінальної справи; **Oleh Pravets** В *Зе!команді* нагадали; **Антон Санченко** *Зе!людина*, яка щойно проголосувала... В останніх двох випадках СЗе використовують, зберігаючи виборчу стилістику.

Інколи префіксоїд може писатися окремо, однак це слід кваліфікувати радше як друкарську помилку: **Роман Москаль** Пишуть, що "*Зе депутат*" **Ірина Верещук** таки у буриштиновій схемі; **Pavlo Maksymiv** Це держпереворот руками *зе голосувальників*; **Руслан Бойко** Щось в фб не стало *ЗЕ виборців*; **Виктор Теплюк** *Зе ваті* всеодно. Доказом цього виступають неологізми-кореляти: **Наталья Стоцкая** Та ну ,цього не може бути, *Зешмаркля* і його *К* звичайно дебільні ну не настільки ж ! // **Томаш Зеленьяк** і наостанок *зе шмаркля* ти справжнісіньке чмо малорос і українофоб!; **Владимир Махно** взяти реванш *ЗЕпрезидентом* // **Zinoviу Huzar** Перший дисидент періоду *преЗЕдента ЗЕ!*

Виявлено одиниці, у яких префіксоїд "Зе" поєднується з твірним словом, ініціальна частина якого зазнає усичення: **Larysa Khorolska** *Шаурма* від *Зе-дента*; **Тетяна Семенова** Мій онук розумніший ніж *Зезедент*; **Іван Оніпченко** щоб *Зелята* не об'їдалися після покращення! **Ірен Роздобудько** змусила себе подивитися кіношку про сто днів *преЗе*. Однак і в цьому

.....

випадку конституційних компонентів достатньо для комфортної номінації/комунікації.

Серед досліджуваного матеріалу є випадки, коли твірні основи мають метафоричний характер. Так, після жартів Студії "95 квартал" про Томос, який вони номінували "термосом", створили неологізм "зетермос" (**Вероніка Савченко** *вс***яких зетермосів**), а після того, як група "квартильців" загибель 4-х морських піхотинців кваліфікувала як інцидент, в інформаційному просторі з'явилася неолексема "зеінцидент" (**Вікторія Мірошніченко** *І хай тільки той ЗЕінцидент вякне!*). Такі неолексеми вимагають розуміння метафоричного характеру своєї етимології.

Також виявлено випадок участі в аналізованих словотвірних процесах власних назв: **Tatyana Gutorchuk** *ей, вона там процитувала зеданилюка*; **Тома Оса** *був великий лєнін, а це малий Зелєнін*; **Тамара Баришнікова** *ЗеЛєнін збрєхав як завжди*.

Поодинокими є випадки творення за допомогою префіксоїда "Зе" прикметників і дієслів: **Zinoviū Huzar** *ЗЕпринципові пацани*; **Олександра Решотко** *зєзалєжних практично неможливо переконати*; **Віктор Олійник** *Тому, що Зе-региональний(читай русский)*. *А Рф Порошенко ненавидить*; **Гонта Альона Гонта** *розгребти "ЗЕпороблене"*; **ТиМокшено** *ЗеБєнін*, *"Ле хайм - Медведчука" та ін.*; **Цинічний Бандера** *які кольори вони Зефарбовують*. *Так Зефарбують нашу мову. Так Зефарбують нашу історію*.

Водночас виявлено дериват, у структурі якого СЗе виконує функцію твірної основи: **Світлана Васильченко** *вбивця Майдану Портнов - ключова фігура в ЗЕвському штабі*.

З конотативною метою "Зе" може перетворюватися на "Зе": **Ірина Дулембова** *Ось тут ЗЕКоМанда почала погрозувати в коментарях*.

Через звукову близькість можлива трансформація "Зе → Зєк": **Ірина Дулембова** *виженемо і ЗєКа*; **Галина Бурда** *пропагувати ЗєКа?*; **Olga Stasiuk** *нагнітала антиЗЕківський*

настрій; **Irinna Polishchouk** *Зеккомандовці і це зідять*. СЗє може зазнавати й інших трансформаційних природжень форми: **Oleksandr Hrischenko** *ЗеРо-гідрант відпрацьовує гроші*; **Олександр Сирцов** *Перефразовуючи ЗЕРО можна сказати: "Щастя, це коли в сусіда хата згоріла"*; **Наталія Олійник** *обрали собі президента-Зорро*.

Мовна гра лежить в основі функціонування словотвірної моделі "**Зе + усичене слово**". Як відомо, "мовна гра – це намагання відійти від усталеності, застоюності, звичайності та внести нове, знайти оригінальні прийоми образотворення, підкреслення ідіостилію, зробити виклад модернішим, таким, що б відповідав вимогам сьогодення. Мовна гра через зовнішній вияв створює семантико-виражальну багатошаровість мовної одиниці, і це відповідним чином поширюється на все повідомлення" [3, с. 33.32]. У межах згаданого словотвірного процесу відбувається усичення ініціальної частини твірної основи й додавання префіксоїда "Зе" (це стосується як іменникових похідних, так і прикметникових): **Людмила Светлова** *А Зеланд-зепроданець Иуда!!!*; **Дмитро Жданов** *Зебіли з методичкою про пороха*; **Oleksandr Ivanyshyn** *зЕбіл пережене овоча*; **Сергій Сидорук** *Зебілам аби Петю покарати*; **Nataly Chvankova** *Ганьба вам зебілоїди*; **Тарас Кузів** *Просто,зебільство,сумно*; **Нина Сокур** *Зебуїни чумові*; **Vasil Tybel** *викинути своє зезулення із гнізда*; **Igor Zhygulin** *суцільний ЗЕшквар*; **Valex GR** *Зеблик нагадив*; **Анатолий Лютюк** *Мнленький ЗЕползон*; **Артем Дмитрук** *Вікторія Сюмар попросила ЗЕпутата*; **Анжелика Дебич** *Зебільні ідіоти*; **Василий Збаровский** *Тупориле ЗЕбільно-наркотичне*; **Dmytro Bukach** *Не звертайте уваги на зебілкуватих*.

Виявлено цікавий факт стилістичного використання в одному контексті неологізму та прототипу: **Михайло Молянко** *Факт залишається. ЗЕ+білів третина. А це для нації критична маса Де+білів*.

Коли на межі морфем трапляється збіг однакових звукових компонентів, відбувається їхнє стягнення: **Сергій Токар** *Витягли Зехидну на світ божий*; **Євген Магда** *ЗЕйфорія мине*.

До згаданих процесів залучаються також суржикізовані лексеми: **Сергій Сидорук** *навколо Беніної ЗЕбізянки*; **Вадим Дмитрук** *довів своїх Зебізян до істерики !!!*.

Інший вияв мовної гри за участю СЗе являє собою творення аббревіатур паронімічного характеру (твірні слова – "шановний пан(е) Зеленський" >): **Геннадий Македон** *на що здаден шанпанЗе*; **Grigoriy Salay** *ШанПанЗе скільки ти будеш наживатись на крові*.

Ще в іншому різновиді мовної гри у відповідних словах автори коментарів графічно виділяють потрібну для конотаційного ефекту частину, яка дорівнює "Зе" (щоправда, такі графічні неологізми мають лайливий характер): **Андрій Бондаренко** *луЗЕр є спільнокореневим з блаЗЕнь*; **Alex Siriy** *виришив підтримати шимпанЗе*; **Viktor Teren** *КоЗел, презЕрватив, БлаЗень, КлоЗет і так до безкінечності, закінчившиє КаПеЗе*; **Станислав Афонин** *після приходу ЗЕлені до влади*; **Тор Володимир** *а це чмо сикливе ваЗЕлінове ляпало би язиком те чого не треба*; **Misha Fijalkivskyj** *ЗЕлений ПТУшник – баран повний*. Таке омонімічне виділення СЗе відбувається також у відповідній назві країни: **Людмила Прокопович** *НЕ ДОЗВОЛИМО УКРАЇНУ ПЕРЕТВОРИТИ НА ЗЕландію!!!* **Oleh Pravets** *Вас вітає Нова Зе!ландія!)*.

Показовим щодо мовної гри є різнопланове графічне оформлення (членування) неолексеми "зекоманда": **Oleh Pravets** *В Зе!команді нагадали*; **Людмила Прокопович** *Волонтери від зе-команди*; **Ярослав Шовгенюк** *розстріляє "свою" ЗЕкоманду!*; **Anatol Boiko** *наша зе-ко-манда то дно*; **Serhii Bryhar** *старанно дотримується "зеко-манда"*. Навіть виявлено випадок переставлення компонентів: **Sergey Shavlovsky** *Манда коЗе !*

Для досягнення виражальної мети коментатори вдаються до порушення мовних норм: **Lucia BeneFactor** **AkiMova** *молодь зе-*

льоная не знає; Zinoviĭ Huzar Лиш паяци за блаЗЕня; Igor Жук Може б хтось ПреЗЕдентові замінив, нареши́ті, передви́борчу листівку; Lyudmyla Lazarovych-Bojko як це робить і новообраний преЗЕдент!; Volodymyr Serdiuk Нарко-Зе-лежний... Зе сором для усієї родини; Валентина Солтівська Безсмертний про звільнення дізнався із СМІ. Мелкая гадЗЕль по іншому не може.

(2) Компонент "Зеле-/Зєлє-". Менш продуктивним є варіант скорочення прізвища до двох складів. Як і щодо односкладового, тут діє словотвірна модель "Зеле-/Зєлє- + ціле слово": *Мар'яна Власенко Сліні зелебоби; Людмила Гоженко Зелебобіки пісяють від щастя; Прогунова Олена сам недавно відтіля повернувся, Зєлєбобік?; Iryna Tonysheva зелєслуги покрали там полотенця; Світлана Боровик Що зелєхолопи позатикалися?; Алла Заможська Зелеботики заходяться від радості.* Ймовірно, свою роль у цьому відіграло й побутування народнорозмовного (жаргонного) варіанта президентського прізвища: *Тетяна Кучай зеля ваш "керіник"; Sava Bezpalyy А Зеля поїде чергового чинушу чмирити; Микола Біроваш в зелі будут тьорки з Ізраїлем.* У принципі, цей різновид скорочення до певної міри теж можна кваліфікувати як префіксоїд, однак він має обнижене звучання порівняно із СЗе.

Малопродуктивна модель і з усіченим твірним словом. Виявлено випадки поєднання двоскладового скорочення (ініціальна частина) і прізвища "Коломойський" (фінальна частина): *Natalia Fotul На щаблі порошенка зелемойським богданам місця немає; Игорь Гончаров Зеломойському потрібно принизити і знищити Порошенко, бо Зеломойський на його фоні виглядає жалюгідно.* Щоправда, в двох останніх наведених варіантах аналізований префіксоїд зазнає фонетичної трансформації.

Омонімічність компонента *зеле-* до перших складів галицького діалектного слова *зеленухи* ("недозрілі фрукти") спричинила акт семантичної деривації: *Dana Bilyk Anna Rudy*

Україну називав повією. Чи тупий **зеленусі** не все доступно?;
Roman Romanow але й **зеленухам** не обломиця.

(3) Компонент "зелен-". Також до дериваційних процесів залучено частину прізвища "зелен-", що збігається з основою відповідного якісного прикметника на позначення середнього між жовтим і блакитним кольору. До речі, про асоціації із зеленим кольором свідчить і такий перифраз: **Kholodnyuk Olexandr Zinoviy Huzar** Для **хлорофіл-інфікованих**, а також графічна варіативність (**Василь Крук Зелен(ськ)ий Пишк** сповна відвалить своїм очікувачам).

Варіант скорочення "зелен-" теж малопродуктивний. В основному він бере участь у творенні композитів (іменників і прикметників, що зазнають субстантивації): **Mykola Stepanenko** а завтра можуть бути уже **зеленоботами**; **Людмила Гриценко** Ндааааа...а **зеленофани** ображаються; **Олександр Польченко** **Зеленохвості**, облизуйтеся тепер; **Сергей Демчук** Я бачу в новому парламенті тільки ЄС протистойть цьому **зеленобільшовитському шабашу**; **Iryna Iemelianova** більшисть мудил на дорогах таки **зеленолобі**; **Vadim Sichkar** ах ви курви **зеленобок**і.. Ви вважаєте, що ви український народ; **Наталия Жадан** тоді б **зеленоокі** тут би дали жару.

Зрідка до основи "зелен-" додають афіксоїди та афікси: **Василь Сергійович** **Заклики зеленоїдів** до об'єднання – облуда; **Антон Санченко** Хотів його відфрендити, коли він дуже вже **зрадів перемозі зеленчуків**.

Також цю основу залучено до формування неолексеми за аналогією до відповідної моделі творення єврейських прізвищ: **Sergey Karpov** **зеленицман**, а може просто відкрисш небо для **раісянських бомбардувальників**. У наведеному неологізмі компонент "-ман" має німецьке походження (Mann – "людина", "чоловік"). Можна припускати, за зразок правило прізвище **Вальцман**.

Уже згадувана омонімічність прізвищевго компонента "зелен-" та відповідного прикметника спричинилася до появи

семантичних дериватів прикметникового та іменникового походження: **Тамара Мороз** У *"зелені"* зараз така ейфорія, що вони їй думати не збираються про те, який же підступ прихований в тому кроці Москви; **Гонта Альона Гонта** Щоб вигорнуть усю *"зелень"*, на пусту ділянку; **Лика Быстрая Зеленъ**, де твоя реакція; **Наталія Болюх** В нас стільки *зелені*, і ми бідні?; **Kateryna Ustinova** Варфоломій розумний і зрозумів чий бажання закладенні в голову *зе* і відмовився а *зелене* не підписало договір; **Олег Бевський** В чому цей *зелений* правий; **Лариса Кирильчук** думаю, не існує такого фактажу, який похитнув би віру в безгрішність серед прихильників *зеленого*; **Тетяна Кузан** *"зелений"* на *зелене* поїхав; **Світлана Радченко** *Зелені*, вас кинули.

Варто зазначити, що у зв'язку з констатованим фактом у семантичного деривата *"зелені"* (так називають представників демократичного руху, започаткованого на початку 1970-х років у Західній Європі) з'явився омонім – *"прихильники Зеленського"*: **Viktoria Ivanova** У нас такі самі в *ЗЕлених* і їх набагато більше. Хоча, ймовірно, більш глибокий аналіз дасть змогу визначати такі відношення як полісемічні.

Цікаво, що до процесів семантичної деривації (через наявність у структурі омонімічної групи *"зе"*) залучили також прізвище автора світового бестселера *"Трансерфінг Реальності"* Вадима Зеланда: **Людмила Светлова** А *Зеланд-зепроданець* *Иуда!!!*.

У наведених випадках семантичний дериват *зелений* функціонував як субстантивованій прикметник. Водночас доволі продуктивно він залучається до **аналітичної деривації**. Аналітичною деривацією називають процеси творення складених номінацій [13, с. 8]. Результати цих процесів – аналітичні номени – являють собою *"розчленовані* *прямі назви* *єдиного поняття*. Для них характерний маркер зв'язаності компонентів і відтворюваності в комунікативній практиці. Цим вони відрізняються від словосполучень –

.....

одиниць аналогічної структури, але іншої семантико-номінативної природи" [2, с. 98-99].

Активна поява нових одиниць у межах аналітичної деривації відбувається за моделлю "зелений + слово". Такі аналітичні деривати можуть мати різні типи звучання:

(а) нейтральне: **Lyubov Lagutenko** *Політика зеленої влади; Анатолій Назарук Зелене збільшення. Смішно?; Igor Gayoha* *Я проти зеленої цензури;*

(б) іронічне: **Sergiy Kolupov** *Зелені бусінки і бубочки мабуть страшенно задоволені; Андрій Александров Зелене Сонечко вітає; Людмила Гриценко бачити тупість зеленого братства; Victor Rachkevych* *І трошки ЗЕленої травички, чи може травки; Zinoviy Huzar* *ЗЕлених чоловічків обурило, що їх назвали ЗЕленими чоловічками; Hryhoriy Zarudnyy* *Ось вам і "зелені чоловічки";*

(в) негативне: **Ivanka Bodnariuk** *зелена БАРИГА!; Oleh Kovtun* *зелений бариґа заробляє на війні; Вита Науменко* *зелена шмаркля з амбіціями короля; Igor Ambrozyak* *Зелена нечисть; Константин Бобрышев* *Банда зелених брехунів; Євгенія Черненко* *Урюк зелений!!!! Сергій Марченко* *вибрали" ЗЕлене лайно"; Yevhen Perepelytsia* *Привіт, зелена сволото; Vasil Korovsky* *Зелена зрада .. це не просто зрадник... ця чума зелена здає країну; Артем Дмитрук* *Зелені прокладки між ЗЕ та кнопкою; Vadim Sichkar* *Тому ви, зелена пліснява; Lidija Nona* *Щас зелений слемак; Тетяна Сиротюк* *А як тепер буде називатися шаурма,:)))Шаурма зелена !!!; Татьяна Иованова* *Не парламент а зелене болото; Олександра Решотко* *жалюгідні зелені шмарклі думають.*

Виявлені випадки участі в аналізованих процесах суржикізованих компонентів: **Vitaliy Demidchenko** *Коли зелену шелупень бомбануло.*

(4) Компонент "зеленськ-". Зрідка у дериваційні процеси вступає також уся основа президентського прізвища. Зокрема, виявлено випадки лексикалізації сполучення "у Зеленського",

яке активно почали використовувати у ЗМІ після вступу Президента на посаду, коли повідомляли новини від імені його офісу. У такий спосіб утворено відповідний прикметник, який легко субстантивується: **Антон Санченко Узеленські всі зашквари свого гідранта порівнюють з Порошенком; В'ячеслав Пономарчук А ви в курсі, хто зараз очолює митницю і хто із узеленських є його наполегливим критиком?** Такий дериват може суржикізуватися: **Boris Borisovich узельонським баригам війна вигідна.**

Окремо варто згадати випадки мовної гри, що стоять поза наведеними класифікаційними групами. Зокрема, це – паронімічна атракція з використанням транслітерованої сталої сполуки: **Олександра Решотко побудовою тут зеленськими челявєчками** разом з російськими колаборантами "ліберальнай расії" замість України і без українців. Інший випадок паронимазії – це зближення президентського прізвища та прикметника, утвореного від топоніма *Залісся*: **Dmitruk Vadim Залєсскій** готовий буде залишити пост президента, якщо в його команді виявиться... корупціонер. Як відомо, Заліссям "у середньовіччі називалося Волго-Окське межиріччя разом із заселеними чуждю землями. Унаслідок слов'янської колонізації фіно-угорських земель тут почала формуватися російська народність, а також відбулося піднесення Володимиро-Суздальського князівства. Використовуючи такий субститут, коментатори прагнуть заперечити слов'янський характер російської держави" [1, с. 18].

Виявлено також інші варіанти навмисних зближень форми слів: **Валерій Сівер КОЗеленський** технічний коньдідат для відбирання голосів від Порошенка; **Володимир Асауленко ВАЗелинський**, йди геть з посади; **Данил Долгов Янукович** порівняно з **Вазилєнським** це були тільки квіточки! В останніх двох випадках використано аббревіатуру від імені, по батькові та прізвища Президента російською мовою – ВАЗ.

Отже, як показало дослідження текстів, створених у мережевих комунікативних процесах, ФБ-коментатори

.....

демонструють широкий спектр креативних підходів до дериваційного використання різнопланових похідних від оніма на позначення публічної особи, що приводить до появи відповідних неологізмів. Використовують морфологічну, семантичну, аналітичну деривацію. Можна вести мову про появу нових префіксоїдів. У такий спосіб відбувається збагачення дериваційної системи новими ресурсами. Також доволі широко використовуються різнопланові способи мовної гри. У процесах вивчення мови Інтернет-комунікації є великий дослідницький потенціал, адже нині цей різновид лінгвосистеми проходить етап активного становлення. З цієї причини аналізоване явище має значну потребу в увазі науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т. М. Субституція назви "Росія" у системі номінативних засобів ФБ-коментарів. *Social communication*. 2018. Т.6 вип. 169. С. 17-21.
2. Бойчук М. Полілексемні неологізми у заголовках періодичних інтернет-видань. *Українська мова*. 2012. № 2. С. 97-103.
3. Васильченко В.М. Нові тенденції у мові мас-медіа: мовна гра. *Матеріали XIII міжнародної науково-технічної конференції "AVIA-2017"*. Київ : НАУ, 2017. С. 33.28-33.32 [Електр. ресурс]. URL: http://avia.nau.edu.ua/doc/avia2017/AVIA_2017.pdf
4. Дубняк К.В. Соціальні мережі Інтернет як засіб обміну інформацією. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2014. №3. С. 122-126.
5. Іващук Л. Соціальні мережі Інтернету в сучасній політичній комунікації. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 32. С. 63-70.
6. Клименко Н.Ф. Афіксоїд. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. С. 37-38.
7. Ковальчук І. А. Мовна специфіка спілкування в Інтернеті. *МАГІСТЕРІУМ*. 2009. Випуск 37. С. 45-48.
8. Мельник М. В. Комментарий как жанр интернет-коммуникации. *Система і структура східнослов'янських мов*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 4. С. 113-117.
9. Парфенюк І.М. Соціальні мережі інтернету як засіб комунікації політичного лідера (на прикладі соцмереж Президента України).

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2017. № 2. С. 58-65.

10. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 718 с.

11. Толокольнікова К. Соцмережі давно стали джерелом інформації. Що робити ЗМІ? *ДЕТЕКТОР МЕДІА*. 3 січня 2019 [Електр. ресурс]. URL: <https://detector.media/community/article/143795/2019-01-03-sotsmerezhi-davno-stali-dzherelom-informatsii-shcho-robiti-zmi/>

12. Фіялка С. Інтернет-коментарі в системі масової комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 9. С. 47-48.

13. Хрушкова О.А. Структура та функційне навантаження писемних носіїв інформації сучасного міста : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2016. 22 с.

14. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. Київ : [б/в], 2009. 240 с.

15. Шевченко Л.І. Українська дослідницька перспектива у контексті стилістичних дискусій XVI Міжнародного конгресу славістів. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. 37. С. 7-19.

ДЖЕРЕЛА

16. Бондаренко Б. Люстрація імені Зе. Чи слід чекати на нову хвилю "очищення влади". URL: <https://www.unian.ua/politics/10615860-lyustraciya-imeni-ze-chi-slid-chekati-na-novu-hvilyu-ochishchennya-vladi.html>

17. Зе!депутат Слуга Народу – Нова політика на Донбасі. Відродження. Розвиток. Стабільність. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=u0fRqbhF9O4>

18. Розумовський К. Бурштиновий рейд, або Нова кадрова політика Зе: хто не сховався, я не винен. URL: <https://mind.ua/publications/20200792-burshtinovij-rejd-abo-nova-kadrova-politika-ze-hto-ne-shovavsya-ya-ne-venen>

19. Сидоренко С. Зе-марафон очима Заходу: що почули від Зеленського про Трампа, Європу та РФ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/10/11/7101790/>

20. "Слуга народу" анонсує платформу для діалогу влади та окупованих територій. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2733929-sluga-narodu-anonsue-platformu-dla-dialogu-vladi-ta-okupovanih-teritorij.html>

21. Станко А. Монобільшість Зе, бюджетні гроші для Шарія та перший темношкірий депутат. 7 "вперше" виборів у Раду. URL: <https://hromadske.ua/posts/monobilshist-ze-byudzhetni-groshi-dlya-shariya-ta-pershiy-temnoshkirij-deputut-7-vpershe-viboriv-u-radu>

22. Танці з урною: ЗеПарламент. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=swbjjevqnzk>

REFERENCES

1. Andreeva, T. (2018). *Substitution of the name "Russia" in the system of nominative means of FB comments* [Substytucija nazvy "Rosija" u systemi nominatyvnyh zasobiv FB-komentariv]. *Social communication*, 6, 17-21 [in Ukrainian].
2. Boychuk, M. (2012). *Polylexemes of neologisms in the headlines of periodicals* [Polileksemni neologizmy u zagolovkah periodychnykh internet-vydan']. *Ukrainian language*, 2, 97-103 [in Ukrainian].
3. Vasylenko, V. (2017). *New trends in media language: language game* [Novi tendencii' u movi mas-media: movna gra]. *Materials of XIII International Scientific and Technical Conference "AVIA-2017"*, 33.28-33.32. URL: http://avia.nau.edu.ua/doc/avia2017/AVIA_2017.pdf [in Ukrainian].
4. Dubnyak, K. (2014). *Social Internet Networks as a Means of Information Exchange* [Social'ni merezhi Internet jak zasib obminu informacijeju]. *State and regions. Series: Social Communications*, 3, 122-126 [in Ukrainian].
5. Ivashchuk, L. (2011). *Social Internet Networks in Contemporary Political Communication* [Social'ni merezhi Internetu v suchasnij politychnij komunikacii']. *Scientific works of the National Library of Ukraine. V. I. Vernadsky*, 32, 63-70 [in Ukrainian].
6. Klymenko, N. (2000). *Afixoid* [Afiksoi'd]. *Ukrainian language: Encyclopedia*. Kyiv : M. Bazhan Ukrainian Encyclopedia [in Ukrainian].
7. Kovalchuk, I. (2009). *Language specificity of communication in the Internet* [Movna specyfika spilkuvannja v Interneti]. *MAYSTERIUM*, 37, 45-48 [in Ukrainian].
8. Melnik, M. (2014). *Commentary as a genre of Internet communication* [Kommentarij kak zhanr internet-kommunikacii]. *System and structure of East Slavic languages*, 4, 113-117 [in Russian].
9. Parfenyuk, I. (2017). *Social networks of the Internet as a means of communication of a political leader (on the example of social networks of the President of Ukraine)* [Social'ni merezhi internetu jak zasib komunikacii' politychnogo lidera (na prykladi socmerezh Prezydenta

Ukrai'ny)]. *Library Science. Documentary science. Informology*, 2, 58-65 [in Ukrainian].

10. Selivanova, O. (2006). *Modern linguistics: a terminological encyclopedia* [Suchasna lingvistyka: terminologichna encyklopedija]. Poltava [in Ukrainian].

11. Tolokolnikova, K. (2019). *Social networks have become a source of information. What should media do?* [Socmerezhi davno staly dzherelom informacii'. Shho robyty ZMI?]. *MEDIA DETECTOR*. URL: <https://detector.media/community/article/143795/2019-01-03-sotsmerezhi-davno-stali-dzherelom-informatsii-shcho-robiti-zmi/> [in Ukrainian].

12. Fiyalka S. (2015). *Internet comments in the system of mass communication* [Internet-komentari v systemi masovoi' komunikacii'] *Bulletin of the Book Chamber*, 9, 47–48 [in Ukrainian].

13. Khrushkova, O. (2016). *Structure and functional load of written media of the modern city* [Struktura ta funkciyne navantazhennja pysemnyh nosii'v informacii' suchasnogo mista]. Dnipro [in Ukrainian].

14. Chemerkin, S. (2009). *Ukrainian language in the Internet: extralinguistic and intra-structural processes* [Ukrai'ns'ka mova v Interneti: pozamovni ta vnutrishn'ostrukturni procesy]. Kyiv [in Ukrainian].

15. Shevchenko, L. (2018). *The perspective of Ukrainian research in the context of stylistic discussions of the XVI International Congress of Slavists* [Ukrai'ns'ka doslidny'cka perspektyva u konteksti stylistychnyh dyskusij XVI Mizhnarodnogo kongresu slavistiv]. *Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice*, 37, 7-19. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.37.7-19> [in Ukrainian].

RESOURCES

16. Bondarenko B. *Lustration of the Ze name . Should we wait for a new wave of "power purification"* [Ljustracija imeni Ze. Chy slid chekaty na novu hvylju "ochyshhennja vlady"]. <https://www.unian.ua/politics/10615860-lyustraciya-imeni-ze-chi-slid-chekati-na-novu-hvilyu-ochishchennya-vladi.html> [in Ukrainian].

17. *Ze!deputy Sluga Narodu – New policy in Donbass. Renaissance. Development. Stability* [Ze!deputat Sluga Narodu – Nova polityka na Donbasi. Vidrozhennja. Rozvytok. Stabil'nist']. <https://www.youtube.com/watch?v=u0fRqbhF9O4> [in Ukrainian].

18. Razumovsky K. *Amber raid or Ze's new personnel polity: ready or not, here I come* [Burshtynovyj rejd, abo Nova kadrova polityka Ze: hto ne shovavsja, ja ne vynen]. <https://mind.ua/publications/20200792->

burshtinovij-rejd-abo-nova-kadrova-politika-ze-hto-ne-shovavsyia-ya-ne-vinen [in Ukrainian].

19. Sydorenko S. *Ze-marathon through the eyes of the West: what was heard from Zelensky about Trump, Europe and the Russian Federation* [Zemarafon ochyma Zahodu: shho pochuly vid Zelens'kogo pro Trampa, Jevropu ta RF]. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/10/11/7101790/> [in Ukrainian].

20. *Sluga Narodu announces a platform for dialogue between the authorities and the occupied territories* ["Sluga narodu" anonsuje platformu dlja dialogu vlady ta okupovanyh terytorij] <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2733929-sluga-narodu-anonsue-platformu-dla-dialogu-vladi-ta-okupovanih-teritorij.html> [in Ukrainian].

21. Stanko A. *Mono majority, budget money for Shariah and the first black-skinned deputy. 7 "for the first time" elections to the Rada* [Monobil'shist' Ze, byudzhetni groshi dlja Sharija ta pershyj temnoshkirij deputat. 7 "vpershe" vyboriv u Radu]. <https://hromadske.ua/posts/monobilshist-ze-byudzhetni-groshi-dlya-shariya-ta-pershij-temnoshkirij-deputut-7-vpershe-viboriv-u-radu> [in Ukrainian].

22. *Dancing with trash box: ZeParliament* [Tanci z urnoju: ZeParlament]. <https://www.youtube.com/watch?v=swbjjevqzkc> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 22.09.2019
Дата затвердження редакцією – 27.10.2019

УДК 811.161.2:81'42:17.022.1

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.146-159>

Olga M. Pliasun

orcid.org/0000-0003-2674-5361

LINGUISTIC PALETTE OF UKRAINIAN SCIENTIFIC IMAGE FORMING POTENTIAL IN WORLD MEDIA

Abstract. *The paper introduces the most relevant issues of linguistic imageology. In particular, the author focuses on the problem of forming successful image strategies as a set of verbalised image actions aimed at creating a positive image of a country in media. The prospects of the investigated problem are evidenced by numerous scientific explorations conducted in the last decade in leading European and Asian scientific centers. In this study, the scholar explores the works of Spanish linguists (P. Rodriguez, A. Santana Talavera, A. Rodriguez Darias etc.) devoted to the problem of developing the so-called "strategic codes" of successful state image. It is stated that the appeal to subconscious, emotional, mythical and cultural codes is the most effective, which is explained by powerful suggestive potential of modern media. Therefore, in media discourse the author proposes to analyze symbolic association code that is able to relate in the recipient's consciousness a particular symbolic object/precedent phenomenon to the country to which it belongs, particularly, Ukraine. In this context, the author considers linguistic specificity of representation of Ukraine's symbolic figures in state image strategies, primarily, in the image strategy of appealing to values, which is based on axiological principles. The thesis about powerful image forming potential of mathematical (M. Ostrogradsky, G. Voroniy, M. Viazovska) medical, biological (I. Mechnikov, D. Zabolotny, O. Bogomolets, V. Vernadsky, O. Brovarets, M. Rodnina) and other Ukrainian scientific schools is argued. A wide arsenal of linguistic tools used by media to create effective image texts is analyzed. The main image forming markers in such publications are, as a rule, emotionally-evaluative epithetical, metaphorical and peripheral constructions with distinctly positive semantics. Summing up the results, the author concludes that there is a need for professional linguistic analysis of image texts about Ukraine in modern media. In this context, media linguistic imageology, that is able to explain linguistic mechanisms for*

constructing effective image texts, seems to be one of the most promising research directions of modern neolinguistics.

Key words: linguistic imageology, image of Ukraine, image strategies, image text, image forming potential.

Information about the author: Pliasun Olga Mykolayivna – a PhD student of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: olga_2511@ukr.net

Плясун О.М.

orcid.org/0000-0003-2674-5361

ЛІНГВІСТИЧНА ПАЛІТРА ІМІДЖЕФОРМУВАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ У СВІТОВИХ МЕДІА

Анотація. У статті аналізуються актуальні питання лінгвістичної іміджології. Зокрема, авторська увага зосереджена на проблемі формування успішних іміджевих стратегій як комплексу вербалізованих іміджевих дій, спрямованих на створення позитивного іміджу країни в медіа. Перспективність означеної проблематики у модерній лінгвістиці засвідчують численні наукові розвідки, які проводяться в останнє десятиліття в провідних європейських та азійських наукових центрах. У цьому аспекті науковий інтерес становлять дослідження іспанських лінгвістів (П. Родрігес, А. Сантана Талавера, А. Родрігес Даріас та ін.), зосереджені навколо проблем розроблення "стратегічних кодів" ефективного державного іміджу. У медійному просторі, на переконання автора, найбільш ефективною є апеляція до підсвідомого, емотивного, міфічного та культурного кодів, що зумовлено потужним сугестивним потенціалом сучасних ЗМІ. Окрім того, досить успішним у мас-медійному дискурсі є звернення до запропонованого автором коду символічної асоціації, здатного пов'язувати у свідомості реципієнта той чи інший символізований об'єкт / прецедентний феномен із країною, до якої він належить, зокрема Україною. У цьому контексті автор аналізує мовну специфіку репрезентації знакових для України фігур у державних іміджевих стратегіях, насамперед, в іміджевій стратегії апеляції до цінностей, яка заснована на аксіологічних принципах. Аргументується теза про потужний іміджеформувальний потенціал

математичної (М. Остроградський, Г. Вороний, М. В'язовська), медико-біологічної (І. Мечников, Д. Заболотний, О. Богомолець, В. Вернадський, О. Броварець, М. Родніна) та ін. українських наукових шкіл. Аналізується широкий арсенал мовних засобів, які використовуються журналістами для створення ефективних іміджевих текстів. Основними іміджеформувальними маркерами в таких публікаціях є, як правило, емоційно-оцінні епітетні, метафоричні та перифрастичні конструкції з виразною позитивною семантикою. Таким чином, робиться висновок про необхідність фахового лінгвістичного аналізу іміджевих текстів про Україну у сучасних ЗМІ. У цьому аспекті медіалінгвоіміджелогія, яка здатна пояснити мовні механізми їх конструювання, постає в сучасній неолінгвістиці однією з найбільш актуальних дослідницьких парадигм.

Ключові слова: лінгвістична іміджелогія, імідж України, іміджеві стратегії, іміджевий текст, іміджеформувальний потенціал.

Інформація про автора: Плясун Ольга Миколаївна – аспірант кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: olga_2511@ukr.net

Плясун О.Н.

orcid.org/0000-0003-2674-5361

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ПАЛИТРА ИМИДЖЕФОРМИРУЮЩЕГО ПОТЕНЦИАЛА УКРАИНСКОЙ НАУКИ В МИРОВЫХ МЕДИА

Аннотация. В статье анализируются актуальные вопросы лингвистической имиджелогии. В частности, авторское внимание сосредоточено на проблеме формирования успешных имиджевых стратегий как комплекса вербализованных имиджевых действий, направленных на создание позитивного имиджа страны в медиа. Перспективность обозначенной проблематики в современной лингвистике подтверждают многочисленные научные исследования, которые проводятся в последнее десятилетие в ведущих европейских и азиатских научных центрах. В этом аспекте научный интерес представляют исследования испанских лингвистов (П. Родригес, А. Сантана Талавера, А. Родригес Дариас и др.), сосредоточенные вокруг проблем разработки "стратегических кодов" эффективного

государственного имиджа. В медийном пространстве, по мнению автора, наиболее эффективна апелляция к подсознательному, эмотивному, мифическому и культурному коду, что обусловлено мощным суггестивным потенциалом современных СМИ. Кроме того, достаточно успешным в масс-медийном дискурсе является обращение к предложенному автором коду символической ассоциации, способному связывать в сознании реципиента тот или иной символизированный объект/прецедентный феномен со страной, к которой он относится, в частности Украиной. В этом контексте автор анализирует языковую специфику репрезентации знаковых для Украины фигур в государственных имиджевых стратегиях, прежде всего, в имиджевой стратегии апелляции к ценностям, основанной на аксиологических принципах. Аргументируется тезис о мощном имиджеформирующем потенциале математической (М. Остроградский, Г. Вороной, М. Вязовская), медико-биологической (И. Мечников, Д. Заболотный, А. Богомолец, В. Вернадский, О. Броварец, М. Роднина) и др. украинских научных школ. Анализируется широкий арсенал языковых средств, используемых журналистами для создания эффективных имиджевых текстов. Основными имиджеформирующими маркерами в подобных публикациях являются, как правило, эмоционально-оценочные эпитетные, метафорические и перифрастические конструкции с выразительной положительной семантикой. Таким образом, делается вывод о необходимости профессионального лингвистического анализа имиджевых текстов об Украине в современных СМИ. В этом аспекте медиалинغوимиджелогия, способная объяснить языковые механизмы их конструирования, представляется одной из наиболее актуальных исследовательских парадигм современной неолингвистики.

Ключевые слова: лингвистическая имиджелогия, имидж Украины, имиджевые стратегии, имиджевый текст, имиджеформирующий потенциал.

Информация об авторе: Плясун Ольга Николаевна – аспирант кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: olga_2511@ukr.net

One of the most topical issues of modern linguistic imageology is the problem of constructing effective **state image strategies**, which we define as a set of verbalised image actions aimed at creating a

positive national and international state's image. Therefore, medially linguistic aspect of the investigated question is related to the creation of a favorable country's image in media that represent main socio-cultural tendencies as well as possess a powerful arsenal of various verbalized methods of influencing mass audience.

The prospects of media direction of image studies are evidenced by numerous investigations conducted in 2010-2019 at leading universities of Ireland [2], Spain [3], Lithuania [5], Indonesia [6], Taiwan [4] etc. Thus, the research attention of Taiwanese scholars Hsiang-Ming Lee, Ching-Chi Lee and Cou-Chen Wu is focused on linguistic analysis of formation of a country's brand image strategy and study of linguistic potential of recreational state image strategies [4]. In turn, scientific research of Spanish linguists P. Rodriguez, A. Santana Talavera and A. Rodriguez Darias [3] is focused on the problems of developing the so-called "strategic codes" of successful state image. In media space, in our view, the most effective is the appeal to:

- * ***unconscious code*** aimed at creating special subliminal messages that affect the subconscious level. We note that the important role of the subconscious level is also emphasized in G. Pocheptsov's scientific observations [8], where the scholar argues that the appeal to non-rational forms of cognition helps to bypass the filter of the audience and thus makes it possible to use suggestive technologies in the image text;

- * ***emotive code***, which regulates the recipient's feelings and emotions and in such a way determines his/her emotional response to the message;

- * ***mythical code***, capable of modeling the idea of the country's past and future. In this context, it should be emphasized that the creation and perpetuation of state myths is an extremely effective image technology and an important part of the image mythologization strategy;

- * ***cultural code*** that focuses the recipient's attention on the uniqueness of the state's historical and cultural heritage;

- * ***symbolic association code*** (author's definition) that is able to relate in the recipient's consciousness a particular symbolic

.....

object/precedent phenomenon to the country to which it belongs, in our case, Ukraine.

We emphasize that this code is successfully used in territorial image making. For instance, the Eiffel Tower, the Louvre, Notre-Dame de Paris are connected in our consciousness with Paris, the Pantheon, the Colosseum, the Trevi Fountain – with Rome, Saint Sophia Cathedral, St. Andrew's Church, Kyiv Pechersk Lavra – with Kyiv etc. Similarly, symbolic associations are formed with precedent figures, which is important for constructing a positive state image. In this context, it is necessary to mention innovative scientific discoveries of P. Kapitsa (the Nobel Prize winner, one of the founders of low temperature physics and physics of strong magnetic fields), an aircraft designer I. Sikorsky (the creator of first successful mass-produced helicopter, the Sikorsky R-4), a bacteriologist V. Khavkin, who invented vaccines against cholera and bubonic plague, a programmer S. Wozniak, a co-founder of Apple Inc., the world-renowned economist B. Havrylyshyn, thanks to whom the World Economic Forum appeared, a programmer M. Levchin, former vice president of Google LLC in the field of engineering, developer of PayPal payment system and many other scientists, writers, musicians, directors, dancers, athletes who are Ukrainians by origin. Recently a polish writer of Ukrainian descent O. Tokarchuk has won the Nobel Prize in literature (2018). Obviously, such events have a positive influence on the formation of Ukraine's image in world media. Undoubtedly, such significant achievements of Ukrainians have an image character and, thus, can be successfully used in Ukrainian state image strategies.

In the process of linguistic modeling of Ukraine's image it is important to take into account the experience of successfully implemented image strategies of other countries. In particular, a comparative analysis of effective image strategies of Lithuania, Estonia and Finland conducted by Lithuanian scientists A. Junevičius and P. Mindaugas [5] proves that the process of state image improving requires the use of a clearly planned strategic approach, in the framework of which it is necessary to appeal to the so-called **image-forming elements** – symbolic events, which are positively

evaluated in world information space. To such events Lithuanian linguists logically enlist help of neighboring countries, participation in the fight for human rights, solving environmental problems, climate change problems, etc. It is clear that the linguistic component of constructing effective image strategies involves the creation of special **image texts** that implement the studied meanings.

The Slavic vector of verbalized image strategies research (I. Vasylenko [9; 10], E. Alekseeva [1], G. Pocheptsov [8] etc.) is aimed at developing the basic mechanisms for constructing state image and highlighting the main directions of state image strategy.

In this aspect, scientists analyze **the concept of soft power** that was proposed in 1990 by an American political scientist, professor at the John F. Kennedy Harvard Institute of Public Administration J. Nye [7] to indicate such a line of behavior which is based on indirect ways of getting the desired results, the so-called "laws of attraction". In linguistic imageology, "soft power" is interpreted by Slavic linguists in axiological discourse – as the power of cultural symbols, achievements, ideals of a country which are verbalized in media and thus make the whole world speak of it positively. It is only logical that if a country promotes human values, values of culture, science, art, etc., it causes attraction, which, in turn, positively affects its external and internal image.

To understand the linguistic mechanisms of constructing state image, it is essential to study **the concept of symbolic capital of culture**, proposed in the 1990s by a French philosopher and sociologist P. Bourdieu [2]. According to P. Bourdieu, the symbolic capital of culture is a kind of "trustworthy value" that depends on public perceptions, thoughts and beliefs. Given its axiological function, society gives culture the so-called "credit of trust", resulting in its gaining symbolic power over society. Thus, an integral part of the symbolic capital of culture is state image, which is based on the faith of people who consider this capital valuable for themselves [10, p. 28].

Considering that state image combines various forms of symbolic capital, this view of the problem under study is, in our opinion, quite understandable. Precedent figures, cultural objects, spiritual heritage

.....

present the country at both internal (national) and external (international) levels, thus forming its state image. A linguist in this context needs to pay attention to a special role of precedent figures important for a country's culture and history as well as analyze linguistic specificity of their representation in state image strategies. Undoubtedly, precedent names are well presented in modern media which have manipulative ability and suggestive potential of promoting certain meanings in mass consciousness.

In our opinion, high image potential of mathematical (M. Ostrogradsky, G. Voroniy, M. Viazovska) medical, biological (I. Mechnikov, D. Zabolotny, O. Bogomolets, V. Vernadsky, O. Brovarets, M. Rodnina) and other Ukrainian scientific schools can be used within the framework of **the image strategy of appealing to values** which is based on axiological principles that are important not only for image makers but also for media linguists working with texts. In this context media publications dedicated to world achievements of Ukrainian researchers clearly demonstrate powerful **image forming potential** of Ukrainian science.

Particularly, a significant figure in the mathematical field was a Ukrainian world-class scientist **M. Ostrogradsky** (1801-1861) – one of the founders of the St. Petersburg mathematical school, author of about 100 scientific works, known for his studies in number theory, probability theory and variational calculus. The Ostrogradsky method, Gauss-Ostrogradsky theorem is used by leading foreign researchers. In 2001, the scientist was included in the UNESCO list of world outstanding mathematicians. The importance of M. Ostrogradsky's scientific achievements is also emphasized by contemporary national and world media. Positive evaluation of the researcher's scientific results in mass media is expressed not only by extralinguistic, but also by linguistic means: emotional-evaluative epithets, metaphorical constructs, etc., which, therefore, testify to the possibility of using the analyzed precedent figure in state image strategy of appealing to values: *"On September 24, 1801, **Mykhailo Ostrogradsky**, a prominent Ukrainian mathematician, was born. Recognized by the entire scientific world, he is a member of Russian, Roman, Turin and American academies and one of the first*

among the Slavs to become a member of French Academy of Sciences" [12], **"Ostrogradsky's educational views were ahead of their time in many respects, particularly his program for the education of children between the ages of seven and twelve, which is expounded in *Considérations sur l'enseignement*", "Ostrogradsky contributed significantly to the development of the method of separating variables that was so successfully applied by Fourier in his work on the conduction of heat (1822)" [13] etc.**

The name of a Ukrainian mathematician **G. Voroniy** (1868-1908) is also precedent for Ukrainian science. Mathematical objects designed by the scholar (Voroniy diagrams) are used for creation of artificial intelligence, robots construction, radiation physics, astrophysics, crystallography etc. In linguistic imageology, a wide arsenal of linguistic tools used by media to create effective image texts attracts the research attention, among which the most frequent are **evaluative epithets**: *"April 28 marks the 150th anniversary of the birth of Georgiy Voroniy (1868-1908), a world-renowned mathematician and Ukrainian by birth. By the decision of the Verkhovna Rada of Ukraine of February 8, 2018 (draft № 7274), the name of Georgiy Voroniy is included in the list of prominent persons whose anniversaries are celebrated at the state level"* [14], **metaphorical constructions**: *"Scientists of such a scale as Georgy Voroniy raise the rating of the nation as a whole"* [14] etc.

Recent discovery of a Ukrainian mathematician **M. Viazovska** (born 1984) is also significant for linguistic modeling of a positive Ukraine's image. The scientist managed to "solve the mathematical problem of centuries", i.e. the problem of finding the densest packing of spheres. In 2016, she received the prestigious Salem Prize. It is only logical that the researcher's name immediately appeared in Ukrainian and foreign media with positive evaluations of her scientific achievements. We emphasize that image publications dedicated to the discovery of M. Viazovska are characterized by high **metaphoricity** which enhances suggestive influence on mass recipient: *"A Ukrainian Maryna Viazovska made a breakthrough in mathematics"* [15], *"How Maryna Viazovska cracked the sphere packing code"* [16], *"Three years ago, Maryna Viazovska, of the*

.....
*Swiss Federal Institute of Technology in Lausanne, dazzled **mathematicians** by identifying the densest way to pack equal-sized spheres in eight- and 24-dimensional space... Now, she and her co-authors **have proved something even more remarkable**" [17] etc.*

Furthermore, the analysis of modern media content testifies to powerful image forming potential of Ukrainian **biological** and **medical** scientific schools represented by I. Mechnikov, D. Zabolotny, O. Bogomolets, V. Vernadsky, O. Brovarets, M. Rodnina etc.

In particular, a Ukrainian **I. Mechnikov** (1845-1916) – the Nobel Prize winner for works on immunity (1908), the author of the phagocytic theory of immunity, one of the founders of experimental morphology – is considered a precedent figure in world science. We note that the scientist's figure is also significant for modern society, which evidenced by numerous image publications about I. Mechnikov in media. **Image forming linguistic markers** in such media publications are evaluational constructions with positive semantics, i.e. **paraphrases**: *"...although his best discoveries in many fields of biological science Mechnikov, who is still called **the father of world gerontology**, has made abroad, his roots are Ukrainian"* [18], **epithets**: *"He will become **the first scientist in the world** to discover the human body's defense mechanisms. A scientist from Slobozhanshchina will notice under microscope the so-called phagocytes – cells of the human body that absorb and digest foreign viruses and bacteria. **This study was so revolutionary** that even the well-known biologist Robert Koch, who discovered tuberculosis, called it a tumultuous fantasy"* [19], *"The ideas of **a talented scientist** still contribute to the development of various fields of biology and medicine"* [18] etc.

D. Zabolotny, a well-known epidemiologist, microbiologist, founder of the Institute of Microbiology and Virology of the National Academy of Sciences of Ukraine, President of Ukrainian Academy of Sciences (1928-1929) also made a significant contribution to the formation of a positive image of Ukraine and Ukrainian science. The scholar's works devoted to the study of infectious diseases such as plague, cholera, syphilis brought him world recognition. We note

that scientific achievements of D. Zabolotny are highly appreciated in modern media, which is presented by a stylistic resource of **metaphors** ("An epidemiologist Danylo Zabolotny **rescued humanity**") [20], **epithets** ("A person of **high humanistic ideals** – Danylo Zabolotny"), [21], **hyperboles** ("Danylo Zabolotny is **a genius of Ukrainian science. His life story is the best guide for those who want to reach heights in their business**") [22] etc.

The figure of a prominent scientist, academician, founder of the school of pathophysiology, endocrinology and gerontology **O. Bogomolets** (1881-1946) is as well symbolic for Ukrainian science. The researcher's scientific discoveries are highly appreciated in media, which emphasize the relevance of his research. At the linguistic level this is expressed in **emotionally-evaluative epithetical and metaphorical constructions with expressively positive semantics**, e.g. "*O. Bogomolets is a Ukrainian who **extended life of humanity**, 'His works on prolonging life, combating many incurable diseases at that time became **a huge scientific breakthrough** which served as **a fundamental basis** for modern medicine*" [23], "*O. Bogomolets is **an outstanding figure** in Ukrainian history. It was he who **for the first time in the history of the world** invented the principle of donor blood preservation*" [24] etc.

The discovery of the youngest DSc in Ukraine, a biophysicist **O. Brovarets** (born 1986) is of great importance for the construction of a positive image of our country. The researcher succeeded in calculating the pattern by which mutant chromosome pairs are embedded in human DNA resulting in deadly diseases such as cancer. The scientist's scientific achievements were highly appreciated in world and Ukrainian media. The main image forming markers in media texts on this subject are **hyperboles, metaphors and epithets with evaluative meaning**: "*To make **a world-wide discovery** at the age of 29? Olga Brovarets proves that this is possible in Ukraine*" [25], "*A Ukrainian has made **a sensational discovery** that can save humanity from cancer and other diseases*" [26], "***Sensational discovery** of a Ukrainian scientist, the doctor of science Olga Brovarets in microbiology **has excited the whole***

.....

world, because it gives hope for a complete recovery from cancer and many other diseases which cause mutations" [27] etc.

It should be noted that today the positive image of our country is also shaped by those Ukrainian scientists who work abroad. For instance, in Germany innovative biochemistry research is conducted by **prof. M. Rodnina** (born 1960) whose works are devoted to the study of the mechanisms of ribosome function during translation. M. Rodnina has received the Hans Neurath Award in 2015 and the Gottfried Wilhelm Leibniz Prize in 2016. The Gottfried Wilhelm Leibniz Prize is the largest prize in the world which is awarded to scientists for outstanding scientific achievements and is second only to the Nobel Prize. Most of image publications devoted to the scholar's investigations contain image component that in linguistics can be expressed by **lexemes with evaluative semantics, epithetical and metaphorical constructions**: *"Professor from Ukraine Marina Rodnina was awarded the most prestigious scientific award" [28], "One of the most prestigious awards went to Marina Rodnina", "A Ukrainian professor Rodnina won the Leibniz Prize, one of the most prestigious scientific awards in the world" [29], "A good practice example and a role model: Marina Rodnina" [30], "Prof. Marina Rodnina (The Max Planck Institute for Biophysical Chemistry, Göttingen, Germany) was awarded the ERC Advanced Grant" [31] etc.*

Thus, the research material proves that the creation of successful image strategies is a multidisciplinary scientific problem. The enormous Ukrainian image forming potential, especially scientific, requires professional linguistic analysis and a positive presentation in media. In this context, **media linguistic imageology**, that is able to explain linguistic mechanisms for constructing effective image texts, seems to be one of the most promising research directions of modern neolinguistics.

REFERENCES

1. Alekseeva, E. (2017). *Russia's image strategy as a factor of ensuring its national interests* [Imidzhevaja strategija Rossii kak faktor obespechenija ee nacional'nyh interesov]. *Gumanitarnyj vestnik*. <http://dx.doi.org/10.18698/2306-8477-2017-02-417> [in Russian].

2. Bourdieu, P. (2001). *Practical Reason* [Prakticheskij smysl]. Institute of Experimental Sociology, 562 p. [in Russian].
3. Cheddar, A., Condell, J., Curran, K., McKevitt, P. (2010). *A new digital image security strategy: Steganoflage*. Waterfront Hall, Belfast, Northern Ireland [in English].
4. Díaz Rodríguez, P., Santana Talavera, A., Rodríguez Darias, A. (2017). *Image on internet as a strategy of rejuvenation: Virtual expectations*. Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia. 32, 167-193 [in English].
5. Hsiang-Ming Lee, Ching-Chi Lee, Cou-Chen Wu (2011). *Brand image strategy affects brand equity after M&A*. *European Journal of Marketing*, 45 (7/8). <https://doi.org/10.1108/03090561111137624> [in English].
6. Junevičius, A., Mindaugas, P. (2015). *The importance of strategy for forming state image: comparative analysis of Lithuanian, Estonian and Finnish cases*. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 213, 86-91. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.408> [in English].
7. Kadek Dwi Cahaya Putra (2010). *Image restoration strategy of Bali tourism crises*. *The Journal of Communication Sciences*, 5 (1) [in English].
8. Nye, J. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. New York, Basic Books.
9. Pocheptsov, G. (2001). *Imageology* [Imidzhologija]. Kyiv, 698 p. [in Russian].
10. Vasylenko, I. (2014). *Image strategy of modern Russia* [Imidzhevaja strategija sovremennoj Rossii]. 390-414 [in Russian].
11. Vasylenko, I. (2015). *The role of "soft power" technologies in shaping Russia's image strategy* [Rol' tehnologij "Mjagkoj sily" v formirovanii imidzhevoj strategii Rossii]. *Kontury global'nih transformacij: politika, jekonomika, pravo*. 1 (39), 28-34 [in Russian].

RESOURCES

12. <http://holos.fm/page/golos-istoriyi-24-veresnja-matematik-mihajlo-ostrogradskij>
13. <https://www.encyclopedia.com/science/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/ostrogradsky-mikhail-vasilievich>
14. <https://www.facebook.com/Voronoi/posts/234829840591820/>
15. <https://rubryka.com/2019/05/18/maryna-v-yazovska-proryv/>
16. <http://www.icm2018.org/wp/2018/08/02/how-maryna-viazovska-cracked-the-sphere-packing-code/>

17. <https://www.quantamagazine.org/universal-math-solutions-in-dimensions-8-and-24-20190513/>
18. <http://razom.media/illya-mechnikov/>
19. https://24tv.ua/illya_mechnikov__ukrayinskiy_biolog_yakiy_doviv_korisnu_diyu_yogurta_n919125
20. <https://svoboda-news.com/svwp/епідеміолог-данило-заболотний-п'ятув/>
21. <https://parafia.org.ua/person/zabolotnyj-danylo/>
22. <http://vsviti.com.ua/ukraine/61100>
23. <http://heroes.profi-forex.org.ua/bogomolec-oleksandr-oleksandrovich>
24. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogomolec/5b98d193cb968/>
25. <https://www.facebook.com/censor.net/posts/1273423849374887>
26. https://tsn.ua/nauka_it/ukrayinka-zrobila-sensaciyne-vidkrittya-yake-mozhe-vryatuvati-lyudstvo-vid-raku-ta-inshih-hvorob-863400.html
27. <https://www.linkedin.com/pulse/miracle-discoveries-new-results-research-dna-help-bondarenko-ph-d->
28. <https://www.obozrevatel.com/ukr/abroad/63874-znaj-nashih-profesor-z-ukraini-udostoilasya-najprestizhnishoi-naukovoi-premii.htm>
29. <http://meest-online.com/science/inventions/odna-z-najprestizhnyh-nahorod/>
30. <https://academia leaks.wordpress.com/2018/07/07/a-good-practice-example-and-a-role-model-marina-rodnina/>
31. <http://ukrainet.eu/2018/05/10/erc-advanced-grant-for-marina-rodnina/>

Дата надходження до редакції – 06.10.2019

Дата затвердження редакцією – 02.11.2019

UA

ИНДЕКСАЦИЯ ЗБІРНИКА В МІЖНАРОДНИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ

Збірник входить до наукометричної бази України "Україніка наукова", <http://irbis-nbuv.gov.ua>. Журнал дотримується політики відкритого доступу (Open Access).

Збірник входить до міжнародних наукометричних баз:

➤ INDEX COPERNICUS (Польща),

<https://indexcopernicus.com>

➤ ERIH PLUS (Норвегія),

<https://erihplus.nsd.no>

➤ RESEARCH BIB (Японія),

<https://www.researchbib.com>

➤ РИНЦ / eLIBRARY (Росія),

<https://elibrary.ru>

➤ LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
(Нідерланди),

<http://www.linguisticbibliography.com>

➤ GOOGLE SCHOLAR,

<https://scholar.google.com.ua>

EN

INDEXATION OF THE DIGEST IN THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC DATABASES

The digest is included to the scientific database of Ukraine, <http://irbis-nbuv.gov.ua>. The Journal follows Open Access Policy.

The digest is included to international scientific databases:

➤ INDEX COPERNICUS (Poland),

<https://indexcopernicus.com>

➤ ERIH PLUS (Norway),

<https://erihplus.nsd.no>

➤ RESEARCH BIB (Japan),

<https://www.researchbib.com>

➤ РИНЦ / eLIBRARY (Russia),

<https://elibrary.ru>

➤ LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
(Netherlands),

<http://www.linguisticbibliography.com>

➤ GOOGLE SCHOLAR,

<https://scholar.google.com.ua>

RU

ИНДЕКСАЦИЯ ИЗДАНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ НАУКОМЕТРИЧЕСКИХ БАЗАХ ДАННЫХ

Сборник входит в наукометрическую базу Украины, <http://irbis-nbuv.gov.ua>. Журнал придерживается политики открытого доступа (Open Access).

Сборник входит в международные наукометрические базы:

➤ INDEX COPERNICUS
(Польша), <https://indexcopernicus.com>

➤ ERIH PLUS (Норвегия),

<https://erihplus.nsd.no>

➤ RESEARCH BIB (Япония),

<https://www.researchbib.com>

➤ РИНЦ / eLIBRARY (Россия),

<https://elibrary.ru>

➤ LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
(Нидерланды),

<http://www.linguisticbibliography.com>

➤ GOOGLE SCHOLAR,

<https://scholar.google.com.ua>

Кафедра стилістики та мовної комунікації
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

планує публікацію періодичного збірника наукових праць
"Актуальні проблеми української лінгвістики:
теорія і практика" (випуск № 40)

UA

Вимоги до публікації:

1. *Текст статті* повинен відповідати чинним вимогам Міністерства освіти і науки України та міжнародним науковим стандартам, згідно з якими обов'язковими є такі елементи:

– постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями;

– аналіз найновіших публікацій із теми дослідження;

– визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямків дослідження;

– формулювання мети статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.

2. *Комп'ютерний варіант статті* повинен відповідати таким вимогам:

– шрифт **Times New Roman**;

– якщо в наборі використовуються інші шрифти, якими набрано ілюстративний матеріал, то вони подаються окремим файлом;

– поля: вгорі – 2,5 см; внизу – 9,54 см; зліва – 2,5 см; справа – 6,84 см;

– відступи від колонтитула: вгорі – 2,75 см; внизу – 9 см;

– абзацний відступ – 1,25 см;

– міжрядковий інтервал – одинарний;

– для покликань на джерело цитування використовувати квадратні дужки, напр.: [5, с. 141], де 5 – номер джерела відповідно

до списку використаної літератури в алфавітному порядку, а 141 – номер сторінки; покликання на джерела ілюстративного матеріалу мають бути у круглих дужках (І. Франко).

3. **Матеріали** подавати в такій послідовності (відповідно у трьох інформаційних блоках – українському, англійському й російському):

- класифікаційний індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК);

- прізвище та ініціали автора подаються посередині (**розмір 11 кеглів, жирний курсив**);

- ID (ORCID) подається посередині (**розмір 11 кеглів, курсив**);

- назва статті (українською, англійською та російською мовами в кожному з інформаційних блоків) набирається через рядок по центру великими літерами (**розмір 11 кеглів, жирний шрифт**);

- анотації **не менше 1800 знаків** українською, англійською та російською мовами (**розмір 10 кеглів, курсив**);

- ключові слова (не більше десяти слів) (**розмір 10 кеглів, курсив**);

- інформація про автора / авторів подається українською, англійською та російською мовами після анотації у відповідному інформаційному блоці (**розмір 10 кеглів, курсив**) в такій послідовності: прізвище, ім'я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, посада / навчання в аспірантурі, докторантурі; структурний підрозділ (факультет / інститут, кафедра); назва навчального закладу чи установи; електронна адреса;

- текст статті – через інтервал після назви (**розмір 11 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний**);

- списки літератури (**НЕ БІЛЬШЕ 20 ПОЗИЦІЙ**) подаються через рядок після основного тексту статті в алфавітному порядку в рубриці **ЛІТЕРАТУРА (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний)**. Література оформляється згідно з чинними бібліографічними вимогами. Необхідно розрізняти наукову літературу та джерела. **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ПЕРЕКЛАДАЄТЬСЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ І**

ТРАНСЛІТЕРУЄТЬСЯ ЛАТИНИЦЕЮ та подається в рубриці **REFERENCES (за стилем APA)** після основного списку:

Shevchenko, L. (2014). *Medalexigraphy in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistичnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список умовних скорочень назв джерел (за наявності) (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал - одинарний) подається після списку літератури через один інтервал.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Покликання на статті збірника в інших виданнях **ОБОВ'ЯЗКОВО** потрібно робити із вказівкою індивідуального номера DOI.

Статті подаються до 30 квітня 2020 р. до редакційної колегії збірника в електронному та роздрукованому варіантах на кафедру стилістики та мовної комунікації.

Публікації збірника проходять **обов'язкове внутрішнє та зовнішнє рецензування** з погляду актуальності, новизни, новаторської постановки проблем, чіткості формулювань дослідницьких завдань, логічності й обґрунтованості висновків.

Видання **дотримується всіх етичних норм і правил**, а також тих, що регламентовані чинним законодавством. Редакторська політика видання базується на принципах Комітету з етики наукових публікацій відносно рівності всіх статей і авторів для головного редактора, редколегії та рецензентів; конфіденційності у процесі внутрішнього та зовнішнього рецензування; оригінальності пропонованого матеріалу та плагіату.

Видання **платне**.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **<https://apultp.knu.ua;>**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

**Department of stylistics
and language communication of Institute of philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv**
plans to publish a periodic scientific edition
**"Actual issues of Ukrainian linguistics:
theory and practice" (№ 40)**

EN Call for papers

1. *Manuscripts* must meet the applicable requirements of Ministry of Education and Science of Ukraine as well as international standards:

- stating the problem in the context of modern philological science, its correlation with relevant practical tasks;
- analysis of recent literature on the research topic;
- determining previously unexplored aspects of the general problem or research trends;
- defining the aim of the research;
- general description of the work, justification of research findings;
- conclusions of the study, prospects and implications of the research.

2. *A computer version of the article* must meet the following requirements:

- font Times New Roman;
- if the author uses other fonts, it is necessary to propose them in a separate file;
- margin: head – 2.5 cm; tail – 9.54 cm; left – 2.5 cm; right – 6.84 cm;
- an indentation from the running title: head - 2.75 cm; tail – 9 cm;
- an indentation – 1.25 cm;
- line-to-line spacing – single;
- citation must be done in square brackets, e.g.: [5, p. 141], where 5 is a resource number in the references list in alphabetical order, and 141 is a page number;
- a reference to resources should be used in parentheses, e.g.: (I. Franko).

3. **Materials** must be submitted in the following sequence:

- classification index of the Universal Decimal Classification (UDC);
- the author / authors' name and surname (*size 11 points, bold type*);
- the author / authors' ID (ORCID) (*size 11 points, italic type*);
- the title of the article is typed in the middle in capital letters (*size 11 points, bold type*);
- abstracts (no less **than 1800 symbols**) in Ukrainian, English and Russian (*size 10 points, italic type*);
- key words (no more than ten words) (*size 10 points, italic type*).
- information about the author / authors in Ukrainian, English and Russian after each of the abstracts respectively (*size 10 points, italic type*) in the following order: first name, middle name, scientific degree, academic status, PhD/doctoral studies; organization (faculty / institute/department); title of the institution; e-mail;
- text of the article – in the interval after the title (size 11 points);
- literature lists (**AT MOST 20 POSITIONS**) must be given after the main text of the article in alphabetical order in the rubric **REFERENCES** (size 10 points). References must be submitted in accordance with the applicable requirements of bibliographic standards. It is necessary to distinguish scientific literature and resources. **REFERENCES MUST ALSO BE TRANSLATED AND TRANSLITERATED IN LATIN** and served in the **REFERENCES (APA)**:
 Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].
- a list of abbreviations of the resources (if any) (size 10 points) is submitted after the references list.

NB! References on articles of our digest in other editions must be done with the indication of the DOI individual number.

The **deadline** for article submission is **April 30th, 2020**. The papers must be submitted to the **editorial board** in electronic and printed versions to the department of stylistics and language communication.

The manuscripts must have **internal and external reviews** in terms of relevance, novelty, innovative research problems, formulation of tasks clarity, consistency and validity of conclusions.

The edition adheres to all **ethic norms** and rules as well as those that are regulated by current legislation. Editorial policy of the edition is based on the principles of Committee on Publication Ethics regarding the equality of all articles and authors to the editor-in-chief, editorial board and reviewers; confidentiality in the process of internal and external reviewing; originality of the submitted paper and plagiarism.

The edition is **paid**.

Tel: **0(44) 239-33-66;**

web: **<https://apultp.knu.ua>;**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

Кафедра стилистики и языковой коммуникации
Института филологии
Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко
планирует публикацию периодического
сборника научных трудов
**"Актуальные проблемы украинской лингвистики:
теория и практика"** (выпуск № 40)

RU

Требования к публикациям:

1. *Текст статьи* должен отвечать действующим требованиям Министерства образования и науки Украины и международным стандартам, согласно которым обязательными являются следующие элементы:

- постановка проблемы в контексте современной филологической науки, а также ее связь с актуальными практическими задачами;
- анализ последних публикаций по теме исследования;
- определение ранее не изученных аспектов общей проблемы либо новых направлений исследования;
- формулирование цели статьи (постановка задачи);
- изложение основного материала исследования с обоснованием полученных научных результатов;
- выводы исследования и перспектива дальнейшего научного изучения проблемы.

2. *Компьютерный вариант статьи* должен отвечать следующим требованиям:

- шрифт **Times New Roman**;
- если в наборе используются другие шрифты, они подаются отдельным файлом;
- поля: верхнее – 2,5 см; нижнее – 9,54 см; левое – 2,5 см; правое – 6,84 см;
- отступление от колонтитула: сверху – 2,75 см; внизу – 9 см;
- абзацное отступление – 1,25 см;
- междустрочный интервал – одинарный;

– для ссылок на источник цитирования следует использовать квадратные скобки, напр.: [5, с. 141], где 5 – номер источника в списке использованной литературы в алфавитном порядке, а 141 – номер страницы; ссылки на источник иллюстративного материала следует использовать в круглых скобках, напр.: (И. Франко).

3. **Материалы** подавать в такой последовательности (соответственно в трех информационных блоках – украинском, английском и русском):

– классификационный индекс Универсальной десятичной классификации (УДК);

– ID (ORCID) по центру (*размер 11 кеглей, курсив*);

– фамилия и инициалы автора подаются по центру (*размер 11 кеглей, жирный курсив*);

– название статьи (на украинском, английском и русском языках в каждом из информационных блоков) набирается через строку по центру (*размер 11 кеглей, жирный шрифт*);

– аннотации **не менее 1800 знаков** на украинском, английском и русском языках;

– ключевые слова (не более десяти слов) (*размер 10 кеглей, курсив*). Аннотации, представленные на иностранном языке, не должны быть дословным переводом основной аннотации и должны составлять не менее 1600 знаков (с пробелами);

– информация об авторе / авторах подается на украинском, английском и русском языках после аннотации в соответствующем информационном блоке (*размер 10 кеглей, курсив*) в такой последовательности: фамилия, имя, отчество (полностью), научная степень, ученое звание, должность / обучение в аспирантуре, докторантуре; структурное подразделение (факультет / институт, кафедра); название учебного заведения или учреждения; электронный адрес;

– текст статьи – через интервал после названия (*размер 11 кеглей, межстрочный интервал – одинарный*);

– списки литературы (**НЕ БОЛЬШЕ 20 ПОЗИЦИЙ**) подаются через строку после основного текста статьи в алфавитном порядке в рубрике **ЛИТЕРАТУРА** (*размер 10 кеглей*). Литература оформляется в соответствии с

действующими библиографическими требованиями. Необходимо различать научную литературу и источники. **СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ ПЕРЕВОДИТСЯ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК И ТРАНСЛИТЕРИРУЕТСЯ ЛАТИНИЦЕЙ** и подается в рубрике **REFERENCES (стиль APA)** после основного списка:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список условных сокращений названий источников (при наличии) (*размер 10 кеглей*) подается после списка литературы.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! Ссылки на статьи сборника в других изданиях **ОБЯЗАТЕЛЬНО** нужно делать с указанием индивидуального номера DOI.

Статьи принимаются до 30 апреля 2020 г.

Публикации сборника проходят **обязательное внутреннее и внешнее рецензирование** с точки зрения актуальности, новизны, новаторской постановки проблем, четкости формулировок исследовательских задач, логичности и обоснованности выводов.

Издание **придерживается всех этических норм и правил**, а также тех, которые регламентированы действующим законодательством. Редакторская политика издания базируется на принципах Комитета по этике научных публикаций относительно равенства всех статей и авторов для главного редактора, редколлегии и рецензентов; конфиденциальности в процессе внутреннего и внешнего рецензирования; оригинальности предлагаемого материала и плагиата.

Издание **платное**.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **<https://apultp.knu.ua;>**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

ЗМІСТ

ДО 200-РІЧЧЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Шевченко Л.І.

Ремінісценції лінгвіста до теорії ідентифікації:
епістолярій Пантелеймона Куліша. Стаття 2 8

Сизонов Д.Ю.

Нові семантичні відтінки літературної фразеології:
"Чорна рада" П. Куліша 21

Росовецький С.С.

Про вплив Шевченкової автобіографії на Кулішеву 37

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГРАМАТИКИ

Ярмак В.І.

Особливості граматичного вираження минулого часу
в коротких прозових формах сербського
художнього дискурсу XIX–XX століть 58

Боцман А.В., Дмитрук О.В.

Германські претерито-презентні дієслова та
їх морфолого-семантичні особливості 74

Сулима О.П.

Облігаторність обставинних синтаксем
у конструкціях з присудками,
вираженими процесуальними дієсловами 89

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

П'ятецька О.В.

Сторітелінг як поліфункціональний інструмент
сучасної комунікації: мовностилістичні особливості 106

.....
Андрєєва Т.М.

Онiми як ресурс для неологізації у ФБ-коментарях 122

Плясун О.М.

Лiнгвістична палітра іміджеформувального потенціалу
української науки у світових медіа146

Індексація збірника в міжнародних

наукометричних базах160

Вимоги до публікації у виданні161

CONTENTS

TO THE 200TH ANNIVERSARY OF P. KULISH'S BIRTH

Larysa I. Shevchenko

A Linguist's Reminiscences to Identification Theory:
Epistolary of Panteleimon Kulish. Article 2 8

Dmytro Y. Syzonov

New Semantic Shades of Literary Phraseology:
the *Black Council* by P. Kulish 21

Stanislav S. Rosovetskii

On the Influence of Shevchenko's Autobiography
on Kulish's 37

CURRENT ISSUES OF FUNCTIONAL GRAMMAR

Veronika I. Yarmak

Peculiarities of Past Tense Grammatical Expression
in Short Prosaic Forms of the Serbian Literary Discourse
of the 20th–21st centuries 58

Andriy V. Botsman, Olga V. Dmytruk

Germanic Preterite-Present Verbs and their Morphological
and Semantic Peculiarities 74

Sulyma O. Petrivna

Obligation of Adverbial Modifiers in Constructions
with Predicates Expressed by Procedure Verbs 89

MEDIA ISSUES IN MODERN LINGUISTICS

Olga V. Pyatetska

Storytelling as a Polifunctional Instrument
of Modern Communication: Linguistic and Stylistic Features 106

.....
Tetyana M. Andreyeva

Onyms as a Resource of Neologization in FB-Comments..... 122

Olga M. Pliasun

Linguistic Palette of Ukrainian Scientific Image Forming Potential
in World Media..... 146

Indexing in international scientific databases 160

Publication requirements..... 161

СОДЕРЖАНИЕ

К 200-ЛЕТИЮ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛИША

Шевченко Л.И.

Реминисценции лингвиста к теории идентификации:
эпистолярный Пантелеймона Кулиша. Статья 2 8

Сизонов Д.Ю.

Новые семантические оттенки литературной фразеологии:
"Черная Рода" П. Кулиша 21

Росовецкий С.С.

О влиянии Шевченковской автобиографии на Кулишовскую 37

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАММАТИКИ

Ярмак В.И.

Особенности грамматического выражения прошедшего времени
в коротких прозаических формах сербского
художественного дискурса XIX–XX веков..... 58

Боцман А.В., Дмитрук О.В.

Германские претерито-презентные глаголы
и их морфолого-семантические особенности 74

Сулима О.П.

Облигаторность обстоятельственных синтаксисом
в конструкциях со сказуемыми,
выраженными процессуальными глаголами 89

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Пятецкая О.В.

Сторителлинг как полифункциональный
инструмент современной коммуникации:
лингвостилистические особенности 106

.....
Андреева Т.М.

Онимы как ресурс для неологизации в ФБ-комментариях 122

Плясун О.Н.

Лингвистическая палитра имиджеформирующего потенциала
украинской науки в мировых медиа146

**Индексация сборника в международных
научометрических базах.....160**

Требования к публикации в издании.....161

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск XXXIX

Над випуском працювали:

Л.І. Шевченко (голов. редактор),
Д.Ю. Сизонов (відп. секретар),
О.М. Плясун (відп. секретар англ. версії)

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Електронна версія публікацій представлена на сайті <http://apultp.knu.ua>

Підписано до друку 28.11.19. Формат 60x84^{1/16}. Вид. № ФЛ 61-18. Гарнітура Times.

Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 300.

Ум. друк. арк. 10,23. Зам. № 217-1507

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43
(38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02